

Peter Andreas Heiberg.

Et efterladt Arbeide

af

Christen Thaarup.

Peter Andreas Heiberg blev født i Vordingborg d. 16. Novbr. 1758. Hans Forældre stammede begge fra Norge og hørte begge til den især i Bergens Stift saa udbredte Heibergske Familie. Faderen, *Ludvig Heiberg*, var Magister og Rector ved Skolen i Vordingborg, hvor han døde den 31. Aug. 1760; Moderen, *Inger Margrete Heiberg*, var en Datter af Magister *Peder Heiberg*, der døde 1775, som dansk Præst ved Vemmetofte adelige Frøkenkloster¹⁾. Som Enke flyttede hun fra Vordingborg, formodentlig hjem til Faderen, med sine 2 Sønner, af hvilke den yngste, *Ludvig*, som fødtes efter Faderens Død, siden blev Rector ved Odense Cathedralskole, Professor, og Ridder af Dannebrog († 1818).

¹⁾ Morfaderen var født i Bergen, Faderen i Grytten Præstegjæld i Romsdalen, og begge vare de første Personer af denne Familie, som have haft deres Bopæl udenfor Norges Grændser. Deres Forfædre nedstige i lige og uafbrudt Linie fra den saakaldte *Justedals Rypen*, den eneste menneskelige Skabning, der sparedes i i hele Justedalen i Bergens Stift, da den sorte Død i Midten af det 14de Aarhundrede hærjede Norge (Skriftet om Nationalrepr. S. VI). — Om Justedals Rypen kan man see F. Thaarups Magazin for Danmarks og Norges Beskrivelse, 2det Bd. S. 24.

I sin Morfaders Huus nød Peter Andreas Heiberg til-
ligemed sin nysnævnte Broder og nogle andre Drenges Under-
viisning af en af sine Morbrødre. Han har fortalt et Par
Drengestreger fra denne tidlige Periode af sit Liv, der røbe
hans opvakte og skjelske Natur. Morfaderen blev aldeles
blind i sit 40de Aar, men forrettede ikke desmindre sit
Embedet i alle Dele, og prædikede hver Søndag i mange
Aar, ja barberede sig endog selv. »Jeg havde« — for-
tæller nu Heiberg — »bemærket, at han under denne
Operation altid stod for et lille rundt Spejl, der hang paa
en af Vinduesposterne i hans Værelse. Det faldt mig ind,
at en blind Mand ikke kunde have ringeste Nytte af et
Spejl; jeg tog mig altsaa for en Dag, da jeg fandt Lejlig-
hed dertil, at skrabe Belægningen af Spejlet og lade det
blotte Glas siden blive hængende, og jeg bemærkede til
min store Fornøjelse og Underviisning, at denne min skalk-
agtige Handling ingen Hindring havde lagt i Vejen for
Barberingen.«

»Som en Dreng paa 7 eller 8 Aar, og inden min
Moder flyttede anden Gang til Vordingborg¹⁾ for der at
sætte mig og min Broder i den latinske Skole, maatte jeg
af og til forelæse min Morfader nogle Sider af en og anden
Bog, hvilket undertiden kjedede mig; der heller vilde løbe
i Gaarden og lege, end læse Noget, der langt overgik min
lille Drengesforstand. En Gang var Touren til en Beskri-
velse over Grønland, hvori der fandtes en Fortælling om
en gyselig Hungersnød, der havde bortrevet en stor Mængde
Mennesker. Jeg tilføjede nu af mit eget Hoved, at Man-
gelen paa Fødevarer havde været saa stor, at Grønlænderne
havde maattet hakke deres Manskjetskjorter i smaa Stykker

¹⁾ Hun blev der gift paany.

og koge Kaal derpaa for at spise. Nu befalede min Morfader mig alvorligen og strængt, at lukke Bogen og gaae ind i næste Værelse, for der at blive og forholde mig rolig, indtil han tillod mig at komme ind i Stuen igjen. Det Løjerligste ved denne Historie var, at en Pige, der sad i Stuen ved sin Rok og hørte til, faldt i en stærk Graad af Medynk over de stakkels Grønlændere, der havde maattet lave Kaal af deres Manskjetskjorter.»

»En Dag fandt vi (Drenge) en død Høne, som man havde kastet paa Møddingen, fordi den var død af en Sygdom. Vi toge os nu for at give den en hæderlig Begravelse. En Grav blev gjort i Haven, og vi foranstaltede en Liigbegjængelse efter fattig Evne, der med Efterabelse eller Parodie af alle de Ceremonier, som finde Sted ved en saadan Højtidelighed, skulde være ærefuld for den Afdøde. Da min Morfader fik dette at vide, gav han os derfor en velfortjent skarp Irettesættelse; men vi erfarede siden, at han ved at fortælle denne Historie for en af sine Venner ikke havde kunnet bare sig for hjerteligen at lee over denne Drengestreg.» —

Ovenstaaende fortæller Heiberg i sine »Erindringer«, og man vil saameget mindre undres over, at han ikke i senere Dage havde nogen Sky for Parodien. Men det havde været at ønske, at følgende Lærdom havde fæstet sig dybere i hans Sind:

»Det er ikke altid raadeligt« — siger han selv — »i denne Verden at have Ret, dette har jeg lært fra min tidligste Ungdom. Min Fader var i sin Tid bekjendt for en særdeles god Latiner. Det lader til, at han ofte har sagt om dem, der forsvarede en slet Sag, at de argumenterede et ab hoc, et ab hac, et ab illa. Min Moder maa uden tvivl ofte have hørt denne Phrase og lært den udenad;

men saasom hun ikke forstod Latin, saa udtalte hun den urigtig, og jeg hørte hende flere Gange sige om den, der snakkede hen i Taaget, at han ræsonnerede Edepok, Edepak, Edebille. Stolt af det Latin, jeg som en ti eller tolv Aars Dreng havde lært, tog jeg mig en Dag den Frihed at sige hende, hvorledes Phrasen skulde udtales. Jeg ventede mig til Belønning en Taksigelse, men jeg fik et dygtigt Ørefigen for min Umage¹⁾.

Fra Vordingborg Skole blev Heiberg i Aaret 1774 dimitteret til Universitetet med Testimonium fra Rectoren, Magister *Alb. Christoph. Holst*²⁾; tog Aaret derpaa Examen philosophicum, opholdt sig derefter et Aars Tid hos sin Morbroder, Præsten i Kirke-Saaby, *Thomas Severin Heiberg*, hvor han i landlig Ro »læste alle Classikerne« (Rahbek) og var i Aaret 1777 den første, som mældte sig til den i Skoleforordningen af 1775 ny anbefalede examen philologicum. Denne underkastede han sig tilligemed Rahbek

¹⁾ Fulgte Heiberg end ikke altid sin fornuftige Moders Lærdomme, saa bevarede han dem dog i en tro Hukommelse. Saaledes følgende Træk, der giver os en anbefalende Mening om hende: »Vogt dig for den første Fejl, og jeg skal vogte dig for alle de følgende«, sagde min Moder til mig i min Barndom. »Harde jeg fulgt denne Advarsel,« tilføjer han, »vilde det have blevet let for hende at holde sit Løfte« (Om Nationalrepr. S. 71).

²⁾ Fra dette sit første Studenteraar omtaler Heiberg kun een Omstændighed, nemlig at den daværende Page-Hovmester *Jac. Henr. Schou*, der var dimitteret fra Vordingborg Skole og derfor havde megen Godhed for ham, havde indbudt ham til at spise ved Pagerens Bord saa ofte ham behagede. Naar det nu hændte sig, at han kom der en Dag, naar Hovmesterne spiste i Byen, blev den Viin, der ellers sættes for dem, sat for Heiberg, som da tømte den ved at dele med Pagerne, der kom hver med sit Glas bag ved hans Stol, for at faae deres Andeel i Uddelingen. Iblandt de unge Venner, han her erhvervede sig, var *E. F. Waltersdorff*, der siden som dansk Gesandt ved det franske Hof og General vedblev at vise ham meget Venskab. (Erindr. S. 317).

d. 18. Februar 1777. Samme Aar kom hans Broder Ludvig til Universitetet.

To Aar senere betraadte han Forfatterbanen, som anonym Oversætter af:

Phædon, eller om Siælens Udødelighed, i tre Samtaler, af *Moses Mendelsohn*. Oversat af det Tydske. Kbhvn. paa Profts Forlag, 1779, 156 S. 8., foruden Forerindring paa eet Blad og Socrates's Liv og Charakter (48 Sider), med et Kobber¹⁾.

Fra de nærmest paafølgende Aar have vi ingen Mindesmærker om Heibergs Liv. Han har vel, som den fattige Enkes Søn, maattet erhverve sig sit Udkomme ved at give Informationer, men denne Maade at soutenere sig paa, var alt dengang, uagtet Concurrensen vel ikke havde fordærvet den saaledes som i vore Dage, besværlig nok; thi Honoraret var saare ringe²⁾. I disse Aaringer har han vel ogsaa lagt Grunden til sine store Kundskaber i de levende Sprog³⁾.

¹⁾ Denne Bog, som ikke findes paa noget af vore offentlige Bibliotheker, er en Sjældenhed. Titelen er trykt med røde Bogstaver. Den er recenseret i K. I. E. 1779, Nr. 31, Ny krit. Journ. s. A. Nr. 15, Dansk lit. Journ. s. A. S. 106. Afhandlingen om Sokrates's Charakter siges her at være meget interessant. Jeg har ikke kunnet skjøne om den er original eller oversat. Heiberg tilkjendegiver ikke med eet Ord, at den er af ham.

²⁾ Jeg veed saaledes af salig Etatsraad Olsens Mund, at han og hans ældre Broder, Blicher Olsen, der ogsaa begge hørte til de udmærkede Studenter, af vakre Borgerfolk fik det ualmindelig høje Honorar af 8 β for Timen, fordi de klædte sig saa elegant, hvilket man vidste kostede Penge, medens 6 β var det almindelige.

³⁾ Det var omtrent paa denne Tid, at min Fader tilligemed ham besøgte en engelsk Sproglærers Forelæsninger. Saavidt jeg mindes, hed denne *Ahrends*; han havde længe opholdt sig i London, hvor han i en stor Ildebrand mistede sin Datter, som indebrændte.

Men imedens Heiberg, som Rahbek vidner, nød en betydelig Agtelse for sine Kundskaber iblandt Universitetets Studerende¹⁾ og vel ogsaa selv følte en vis Stolthed over tre med udmærket Hæder overstandne akademiske Examina, fandt han sig hyppig saaret og krænket ved den Maade, hvorpaa man i de Huse i Kjøbenhavn, til hvilke han havde faaet Adgang, behandlede ham, nemlig »som en intetbetydende Dreng.«

Det var derfor en velgjørende Følelse for hans Hjerte, da han havde løsrevet sig fra disse ugunstige Forhold og i Aaret 1782²⁾ var ankommen til Bergen i Norge, hvor han blev modtaget i Huset hos sin Farbroder *Joachim Heiberg*, Klokke ved Nykirken, at møde en Agtelse, der var saa forskjellig fra den Adfærd, man hidtil havde viist ham. Imidlertid kunde han ikke blive i sin Farbroders Huus; der maatte tænkes paa en fordeelagtig Sysselsættelse for ham, og denne fandt han som Huuslærer hos Provst *J. A. Krog*, Præst til Nykirken, hvis Kone, en Jomfru Heiberg, ogsaa var hans Beslægtede. Heiberg fandt sig vel i denne Stilling, og indført i de bedste Huse i Byen, men især i venskabelig Forbindelse med daværende Præst, siden Biskop *Johan Nordahl Brun* førte han et behageligt Liv. Fortrinligen tiltrak han sig Udmærkelse og Manges Venskab ved at skrive og i Trykken udgive en Ode i Anledning af at et Skib løb af Stabelen, hvilken fandt Nord. Bruns højre stede Bifald³⁾, og ved en satirisk Vise over en

¹⁾ Af de Professorer ved Universitet, der fungerede i Heibergs Studenteraar finder jeg ikke Andre af ham omtalte end *Abraham Kall*, som han (i Erindr. S. 64) kalder sin »store Patron og Velynder«.

²⁾ At Heiberg allerede forinden havde gjort en Rejse til Sverrig og Nytaarsdag 1782 befandt sig ved et Middagsmaaltid hos Erkebiskop Mennander i Upsala, sees af hans Erindr. S. 76.

³⁾ Den har følgende Titel: »Ode i Anledning af det nybyggede Skib, som løb af Stabelen i Bergen d. 13. Aug. 1783, af P. A. Heiberg.

nylig fra Kjøbenhavn hjemkommen Spradebasse¹⁾. Men Provst Krog døde alt 1782, og Heiberg saae sig atter uden Udsigt til Næringsvej. Han havde imidlertid fundet en hengiven og oprigtig Ven i *Alb. Henr. Meyer*, Eier af Lunggaarden, som indrømmede ham en heel Fløi af sin vidtløftige Bolig og gav ham saa uindskrænket Magt i sit Huus, at Heiberg endog kunde indbyde sine Venner til Aftenselskaber og uden videre lade gjøre Forberedelserne dertil i hans Kjøkken. Meyer havde ogsaa et ikke ubetydeligt Bibliothek, som stod til hans Vens frie Brug.

I dette Tidsrum skrev Heiberg, ifølge hans egen Angivelse allerede i Aaret 1782, sit første Skuespil: *Forvandlingerne*, som han, da det havde fundet Nord. Bruns Bifald, nedsendte anonymt til Theaterdirectionen i Kjøbenhavn. Her laa det hen, indtil han i 1787 eller 1788 erfarede aldeles uventet, at det var antaget til Opførelse.

Imidlertid maatte han tænke paa at sikre sig sin Fremtid. Hans Farbroder foreslog ham, som den eneste Vei til i Bergen at gjøre Lykke, at han skulde opoffre sig til Handelen. Uagtet sin Ulyst lod Heiberg sig overtale ved den Udsigt, der aabnedes ham til inden kort Tid at

Berg. 1783, 16 S. 8. I Fortalen bemærker Bogtrykkeren, R. H. Dahl, at Oden er ham af Heiberg foræret, og at denne for de utallige Tilskuere saa fornøjelige Dag blev formørket af en ulykkelig Hændelse, nemlig ved en Krudt-Explosion ombord paa Skibet, hvorved endeel Mennesker bleve meget ilde tilredte. Heiberg, som selv var ombord, har besunget denne Begivenhed. Rahbek, som 20 Aar senere fik Øje paa dette, 300 Verslinier lange Digt, og troede deri at finde Glimt af en ny Tullin, har leveret et Udtog deraf i Tilsk. 1802, Nr. 85. — Noget tidligere havde Heiberg udgivet sit første ved Trykken bekendte Digt, skrevet i Alexandriner, i Anledning af et Bryllup, under Titel: *Det stjaalne Kys. Fragm. af et Heltedigt. I to Sange paa min Viis.* Bergen 1783. 16 S. 8.

¹⁾ Denne Vise findes i hans Skrift: *Tre Aar i Bergen* og derfra optaget i *Khavnspost.* 1829, S. 654.

at gjøre betydelig Lykke, og han blev ved Farbroderens Anbefaling Contorist hos en af de rigeste Kjøbmænd i Bergen, en Mand, der havde een Søn og een Datter. Ogsaa i dette Huus fandt han sig meget venskabelig optaget. Men som nødvendig Medvider i alle sin Principals Handelshemmeligheder fandt han sin Afsky forøget for en Handel, der dreves efter Grundsætninger, som strede mod hans Principer; og da han engang maatte deeltage i en Handelsoperation, der, som han paastaaer, støttede sig til Auctionsdocumenters Forfalskning, oprørtes hans Sind i den Grad, at han i den første Hede fortalte den hele Historie i et Brev til sin Broder Ludvig Heiberg, der dengang laa som Student paa Walkendorphs Collegium. Dette Brev var fuld færdigt og skulde afsendes Dagen efter. Om Aftenen var Heiberg ude i Selskab, og da han næste Morgen søgte sit Brev, fandtes det ikke; men ud paa Formiddagen blev han kaldt ned i Selskabsværelset, hvor han fandt flere af sine meest agtede Venner, iblandt dem Joach. Heiberg og Nordahl Brun, forsamlede; hans Brev laa opslaaet paa et Bord, og hans Principal spurgte, om han vilde vedkjende sig samme, hvilket han da ikke kunde fragaae. En naturlig Følge af denne Tildragelse var, at han strax maatte forlade Huset, og saaledes var den Plan, som hans Venner havde udkastet for hans Fremtid, aldeles tilintetgjort. Imidlertid forandrede hans Venner aldeles ikke deres Sindelag imod ham; de indsaae vel, at han havde begaaet en uoverlagt Handling »ja vel endog en Forseelse, men de maatte og erkjende, at det ikke var ham, der havde spillet den sletteste Rolle.«

Heiberg tyede da til sit gamle Asylum, Lunggaarden, hvis Ejer modtog ham med sædvanlig Godhed og ind-

rømmede ham de samme Værelser som forhen samt alle dermed følgende Fordele og Behageligheder.

Imidlertid raadede han og Alle Heiberg til i nogen Tid at fjerne sig fra Bergen, for at den af ommeldte Tildragelse opkomne Bysnak kunde faae Tid til at tabe sig og Historien selv nogenlunde gaae i Forglemmelse. Man holdt for, at han i et halvt Aars Tid burde gjøre en Rejse omkring i Stiftet, hvor han ifølge Normændenes gjæstfrie Charakter overalt vilde blive vel modtaget, og hvor han desuden havde en stor Mængde Beslægtede. Hans lille Forraad af Penge, forøget ved Meyers venskabelige Godgjørenhed, var saaledes tilstrækkeligt til et halvt Aars Rejse i Egne, hvor han i Almindelighed ingen anden Udgift havde end den fornødne Transport til Lands og Vands og Drikkepenge til Tjenestefolkene i de Huse, hvor han nød Gjæstfrihed. Uagtet en Reise i Vinterens Hjerter gennem Bergens Stifts vilde Fjeldegne ikke var uden Besværligheder, morede Heiberg sig godt, for det meste imellem sine i dette Stift saa talrige Beslægtede. Han besøgte ogsaa Stavanger.

Da han omsider kom tilbage til Bergen, indsaae saavel han selv som alle hans Venner, at han ikke længer burde blive paa et Sted, hvor han ingen Udsigt havde for Fremtiden, især da han havde fattet en uovervindelig Ulyst til Handelen. Han besluttede altsaa at vende tilbage til Kjøbenhavn og forlod Bergen, forsynet med Rejsepenge af sin Ven Meyer. Endnu som Olding lyste han Himlens Velsignelser over den By og den Egn, hvor han havde nydt saa megen Godhed og Venskab (Skriftet: Tre Aar i Bergen).

Heiberg tilbragte nu i sit Fædreland et Par Aar, om hvilke han ikke har efterladt noget skriftligt Minde. Det varede dog ikke længe, inden han fik Sysselsættelse i

offentlige Forretninger, nemlig fra 1786 af, som Assistent hos Kjøbenhavns Notarius Publicus, og endelig erholdt han d. 25. April 1787 Bestalling paa at være Translateur i det spanske, portugisiske og flere Sprog, samt derved Levebrød. Fra samme Aar begyndte han som Forfatter at tildrage sig almindelig Opmærksomhed. I dette Aar udkom:

Eusebius, eller hvad Frugt man høster af Dyden i vore Tider. Oversat af det Franske. Khvn. 1787, 178 S. 8.

Bogen, som vakte Sensation, er en ikke uheldig Efterligning af Voltaires *Candide*. Heiberg havde sluttet den med en satirisk Tilegnelse til *Rahbek*, hvem han tilstillede et Pragtexemplar, prydet paa Bindet med en forgyldt Harlekin. Forbittret herover recenserede Rahbek Skriftet (i K. l. E. 1787, Nr. 33 S. 519) og fik, dels ved at udpille nogle Fejl, dels ved at udhæve nogle Trykfejl (som dog bag i Bogen vare rettede) det Resultat, at Oversættelsen var utilgivelig skjodesløs. Denne ubillige Recension gav Anledning til Heibergs første literære Feide. Han skrev:

Beviis for at Hr. K. L. Rahbek ikke besidder de fornødne Egenskaber til at være Recensent eller Oversætter. Khavn, trykt hos (den begyndende Bogtrykker) J. F. Morthorst. 1787, 7 & 45 S. 8.

Dette Skrift gaaer ud paa at bevise, at Rahbek hidtil som Recensent havde været partisk, uconsequent, ikke havde forstaaet hvad han bedømte, samt at han havde »kaglet over sine egne Æg«. Efter at have forsvaret sin Oversættelse mod Rahbeks Kritik, gennemgaaer han derpaa dennes Fordanskning af Figaros Giftermaal og paaviser ikke færre Fejl i samme. Han venter, at Rahbek, efter at have seet sig i det Spejl, han her foreholder ham, vil blive for-

sigtigere i sine Domme og beskednere i sin Dadel, men ogsaa erkjende sin Antagonists Afsky for at blande i Stridskrifter »alle de Grovheder og Uartigheder, som have Personer ikke Ting til Formaal«. — Rahbek tog til Gjenmæle i:

»Svar paa det første literære Product af I. F. Morthorsts Presse,«

som atter gav Anledning til den endnu stedse anonyme Heibergs:

Ultimatum til Hr. K. L. Rahbek, fra Overs. af Eusebius. Kh. 1787, 16 S. 8.

Uagtet ingen af de Stridende lod det mangle paa Sarkasmer, maa det tilstaaes, at de i det Hele holdt sig indenfor Velanstændighedens Grændser.

I samme Aar begyndte Heiberg sin »Rigsdalers-Sedlens Hændelser«, der udkom i [16] enkelte Nummere og siden samledes i 2de Dele, Khavn 1789-1793. 8. (1ste D. er rec. i Kritik og Antikrit. 1790 Nr. 26, begge Dele anm. i K. l. E. 1790, Nr. 49).

I dette Skrift, der begyndtes d. 1. Marts 1787, fremtræde alle de Egenskaber, der udmærke Heiberg som Skribent. Et flydende og klart Foredrag, oplivet af vittige Indfald, en ædel Følelse for Ret og Sandhed, og et gløddende Had til al Uret og Undertrykkelse anbefale dets Forfatter ligesaa meget, som hans bidende Vid og hvasse Ironie, naar de ramte ikke alene enkelte Nationer og Stænder men ogsaa visse Personer og disses Handlinger, maatte tildrage ham Manges Fjendskab; ligesom det ogsaa er begribeligt, at i et Skrift, der i det Hele gaaer ud paa at laste og revse, maa findes Meget, hvori den Upartiske ifølge de forskjellige individuelle Anskuelser ikke vil have

været enig med Forfatteren¹⁾. Første Bind, der indeholder 28 Kapitler i 8 Nummere [med en 16 S. Forerindring]²⁾, slutter med en Subscriptions-Indbydelse paa Fortsættelsen, der ogsaa udkom nummerviis. Det stod enhver Subskribent frit for, naar han modtog ham ubehagelige Nummere, tre Gange at afvise Budet; thi »det vilde være ubilligt, at tvinge Folk til at købe Fortredeligheder«; men var Budet tredje Gang afviist, maatte Vedkommende finde sig i, at det ikke kom oftere.

Naar Heiberg selv i Epilogen [20 S.] til andet Bind erkjender, at Meget af Indholdet allerede ved dette Binds Slutning havde tabt det Meste af sin Værdi, som for en stor Deel beroede paa Scener, der i sin Tid tildroge sig Publicums Opmærksomhed, men snart vare forglemte, saa maa dette nu efter saa mange Aars Forløb gjælde dobbelt. Ikke desto mindre staaer denne Satire endnu som et Mesterstykke i vor Literatur, og Forf. kunde vel erklære, at han ikke skammede sig ved nogen eneste Linie deri, saavel som at han var sig bevidst »heri, som i alle sine Skrifter redeligen at have søgt Sandheden«.

Paa et andet Sted i samme Skrift antyder han, at han ikke uden Overlæg har givet sig ind paa den Skribentbane, som hans Kundskaber og hans naturlige Anlæg anviste ham; med høj Respect for Satirikerens store Kald maatte han erkjende, at han ved selv at følge det blev indenfor de Skranker, som Naturen og Opdragelsen havde sat for hans Evner, og overbeviist om, at han paa den Maade maatte overskride Middelmaadighedens Grændser,

¹⁾ Det er da heller ikke at undres over at endeel Smaapieceer udkom imod den.

²⁾ I den nye, ved L. C. Lange, Kbh. 1833—1834, besørgede Udg. ere disse Nummere ikke betegnede, og allerede derved er denne Udgave i literær Henseende næsten ubrugelig.

udsatte han sig med rolig Bevidsthed for det Uvenskab, de vrangte Udtydninger og urigtige Fortolkninger, som ingen Skribent er meer udsat for end den satiriske. — —

»En Satyricus angriber almindelige Fejl og Uordener, fordi han ønsker, at deres altfor skadelige Følger maac blive afvendte; og naar han en og anden Gang nødes til at straffe enkelte Personer, da skeer dette ikke for at skade noget enkelt Individuum, men fordi han seer, at denne enkelte Persons Fejl medføre Følger, der ere skadelige enten for den hele Stat eller dog for en stor Cirkel af samme.«

Men ubilligt bliver det altid, at dømme Satirikeren efter samme Maalestok som Pasquillanten; denne »er altid saa dum, at han ikke kan see almindelige Fejl; men hvor han øjner en Plet paa et Menneske, der slaaer han strax til Lyd, for at gjøre alle Andre opmærksomme derpaa, og hvor han ingen Pletter kan finde, der digter han og lyver, med Tillid til den menneskelige Lettroenhed, der kun viser sig i at troe det Onde. En Satyricus straffer for at forbedre, Pasquillanten derimod kuns for at saare. Hiin anmærker det Gode, og glæder sig derover; denne opholder sig blot ved at laste. — «

»En Satyricus maa sige den rene Sandhed; intet laste uden Overbeviisning, ikke rose af Frygt og aldrig laste af Had, og naar han overbevises om, et eller andet Sted at have fejlet, da bør han være ligesaa villig til at erkjende sin Fejl, som han er haard i at forekaste Andre deres. Men Pasquillanten siger aldrig Sandhed.«

»Man tillægger en Satyricus et ondt Hjerte; men meget ubilligt. Jeg torde næsten paastaae, at det er en Umulighed, naar han besidder alle de Egenskaber, som jeg her foran har fordret hos ham, og adskillige andre, som

jeg ikke her behøver at opregne, da jeg dog ikke finder fornødent, at gjøre højere Paastand end denne, at *det er meget muligt*, at en skarp Satyricus kan have et ædelt og godt Hjerte, hvilket man vel ikke vil nægte mig, naar jeg igjen indrømmer, at en ond Mand ogsaa gjerne kan være en god Satyricus, saafremt han kuns har Forstand nok til at skjule Hjertets Ondskab. Men lad os endog sætte, at en satirisk Forfatter, naar han kun vogter sig for Pasquiller, er en ond Mand, saa tør jeg nok spørge: mon han dog ikke udretter mere Godt end Hykleren og Lovtaleren — —?»

»At gjennemhegle Uordener i Staten, at skrive mod dens Tjeneres Fejl, at vise, hvorledes Embedsmænds Nedrigheid, Lunkenhed eller og Umuligheden for en enkelt Mand at oversee en Plan, der er altfor vidtløftig for hans Synskreds, tilvejebringer skadelige Følger af de allerbedste Indretninger og forvandler Lægedommen til Gift i Statens Aarer, dette fører endnu en anden Ubehagelighed med sig for Forfatteren, om han end er i Stand til at foragte og sætte sig ud over det Uvenskab, det Had, som denne Skrivemaade ofte tilvejebringer ham. Denne Ubehagelighed er, at de, som kunde afhjælpe Manglerne, ikke agte paa, hvad han skriver.« — —

Vi have gjort dette lange Uddrag af »Rigsdalers-Sedlens Hændelser«, fordi det kan ansees for Heibergs literære Troesbekjendelse, som han i det Hele og Væsentlige kan siges aldrig at have svigtet.

Næsten paa samme Tid, som han ved de første Nummere af dette Skrift tildrog sig almindelig Opmærksomhed (thi sin Anonymitet synes han kun pro forma at have bevaret), fremstod Heiberg som Theaterdigter. Den 4. Marts 1788 opførtes hans ovenomtalte Komoedie *For-*

*vandlingerne*¹⁾ og vandt et almindeligt Bifald. Den Stræng-
hed og Indsigt, hvormed Forfatteren selv i Fortalen til
dette Stykke havde angivet dets Mangler, syntes at for-
double de Forhaabninger, hvortil dette hans første Arbejde
berettigede Skuepladsen.

I Sommeren 1788 skrev Heiberg sit andet Skuespil
Heckingborn, Komoedie i 5 Acter, der, uden at være trykt,
første Gang opførtes d. 30. Octbr. s. A. Det eenstemmige
Bifald, hvormed det modtoges af Publicum ved de tre
første Forestillinger, skaffede Forf. den Ære, at det ogsaa
blev givet ved Højtideligheden i Anledning af Kronprindsens
Hjemkomst, d. 8. Decbr. 1788. Det har, indtil 1810, været
21 Gange opført. Ogsaa af Recensenterne, Rahbek i Mi-
nerva Nov. 1788, og Tode i hans Museum Nr. 19 og 20,
blev det gunstigen optaget. Heiberg gav selv Anmærk-
ninger dertil i Rahbeks dram. Saml. 2. Bd. S. 1 ff. (siden
aftrykte i hans Skuespil).

Det Bifald, Heiberg saaledes som Theaterdigter havde
vundet, gav Skuepladsen Interesse og Vigtighed for ham
og forarsagede, at han flittigere end tilforn besøgte den.
En Aften opførtes den af *Charlotte D. Biehl* omarbejdede
Opera Orpheus og Eurydice, en »Uting«, som siden 1786
gjorde Furore paa Skuepladsen. Heiberg kom hændelses-
viis til at tale med Baggesen om Stykket. De bleve enige
om, at den gode Smag hævnedes bedst paa det ved at
gøre det latterligt, og besluttede paa eengang at skrive
og udgive hver sin Parodie derover. Nogen Tid derefter

¹⁾ Det udkom i Trykken i samme Maaned, uden Forfatterens Navn-
givelse, derimod var han nævnet paa Theaterplacaten, og recen-
seredes med Roes i K. l. E. 1788, S. 393, (af Rahbek) i Dramaturg.
Saml. 1ste Heft. S. 103, og i Minerva, Maiheftet s. A. S. 409. Cfr.
Tode i Kritik og Antikritik, s. A. 1ste H. S. 289.

forelæste de hinanden Begyndelsen til deres Arbejder, hvorved hver havde gaaet sin forskjellige Vej. Baggesen fortsatte ikke sit, men Heiberg udgav, endnu stedse anonym:

Michel og Malene, heroisk Opera i 3 Acter. Khvn. 1789, 8. (rost i Kritik og Antikrit. 1789 Nr. 5, og i K. l. E. s. A. Nr. 30).

Denne burleske Parodie, der, saavidt jeg veed, ikke har nogen Forgjænger i vor Literatur, bibragte Jomfrue Biehls Opera sit Banesaar.

Aaret 1789 var et mærkeligt Fejdeaar i Literaturen, og ikke mindre mærkeligt i Heibergs literære Liv, baade ved den Deel, han tog i Striden, og den betydelige Productivitet, han udviklede. *Baggesens* Opera *Holger Danske* var, fra 31. Marts til 17. April, bleven opført 6 Gange og var bleven optaget med meget Bifald. Medens den entusiastiske kielske Professor *Carl Fr. Cramer* hævdede den til Skyerne og gav en slet Oversættelse deraf, tog Heiberg en Yttring af Baggesen, at han ikke skulde synes ilde om en Parodie paa dette sit Arbejde, efter Bogstaven og skrev:

Holger Tydske, heroisk Opera i tre Acter, ved Forf. til Michel og Malene, Khvn. 1789, 8. (rec. med megen Roes i K. l. E. s. A. S. 641, og i Kritik og Antikrit. Nr. 40 og 41),

og heraf udspandt sig den saakaldte *Holgerfejde*. I Striden mellem Rahbek og Baggesen tog Heiberg ingen Deel. Baggesen yttrede sig kun utilfreds med, at Heiberg havde taget ham paa Ordet.

Men nu indlod Heiberg sig i en i flere Henseender forargelig Pennefejde. Professor *Tode* havde i Kritik og Antikrit. Nr. 26 (af 23. Juni 1789) endnu sagt om Heiberg: »han er et af de heldigste Genier, i Ordets gode Forstand,

som Danmark paa nærværende Tid ejer«. I samme Blads Nr. 27 havde han derimod ytret: »Wessel blev ikke epigrammatiseret efter Lykken bedre end Forstanden, Ewald ikke efter Pebersvendene, Wiwet ikke efter Enkekassen, Fasting ikke efter Actierne, og **Heiberg** ikke efter *Heckingborn*, uagtet den, der for Alvor finder Holger Danske afstikkende fra en Baggesens første poetiske Forsøg, visselig ogsaa bør tilstaae, hine Stykker heller ikke svarede til deres Forfatteres foregaaende Arbejder.« Heiberg harmedes over at Heckingborn sattes i Lag med Stykker, »som Opførelsen for det Meste har viist, at Publicum ikke kunde ynde« og at det nedsattes under Forvandlingerne, som han selv havde anseet for meget maadeligt. Han forfattede da sine:

»Formaninger til den unge Tode«¹⁾

dateret Khavn d. 29. Juni 1789, hvori han anstillede sig som om han troede, at saa barnagtige Kritikker ikke kunde komme fra en Mand af Prof. Todes Alder, Talenter og Kundskaber. Han antog derfor, at dennes tolvaarige Søn, »om hvis Lyst til det Dramatiske hans uafbrudte Nærværelse ved alle Skuepladsens Forestillinger vidner,« var Forfatteren, og undlod ikke under denne Maske at sige Faderen mangel, vel ikke saa ganske ufortjent Bitterhed.

Faa Dage efter, d. 4. Juli, udgav Heiberg endnu en lille Piece:

»Til Hr. Professor Tode fra P. A. Heiberg«

hvori han tiltaler Tode alvorlig, efter at have bedet ham om Forladelse for at have indblandet hans Søn. Det er ikke de Forsøg paa at opvække Publicums Medynk, som Tode imidlertid havde gjort i sin Hertha (Nr. 12), der be-

¹⁾ Denne Piece er mærkelig derved, at den er Heibergs første i Danmark udgivne Skrift, hvorpaa han har sat sit Navn.

vægede ham til denne Recantation; dem ansaae han for at være en Mand uværdige. Men han havde erfaret, at hans Ueftertænkksomhed, og at det var en Ueftertænkksomhed tilstod han selv, havde havt Indflydelse paa Todes huuslige Rolighed, og dette fortrød ham. Han forsikkrede paa det Højtideligste, at han inderligst ønskede at udslette hans Søns Navn af denne Fejde, ligesom han ogsaa tilbagekaldte Alt, hvad der i »Formaningerne« var sagt til Sønnen. Todes Bitterheder i bemeldte Hertha troede han burde skjenkes et Faderhjerte; men forresten lagde han alle de Beskyldninger, han havde væltet fra Sønnen, paa Faderen, som ene skulde være ham ansvarlig for sin Dom over Heckingborn.

Tre Uger senere udkom:

»Heiberg for Publicum i Anledning af hans seneste Stridsskrifter.« [Af F. C. Gutfeld.] 1789. 16 S. 8.

Den anonyme Forfatter af denne Pasqvil (der var trykt i det *Høckiske* Bogtrykkeri) begynder med den Paastand, at: »Ingen har endnu bragt det saavidt i Uforskammenhed, Ingen drevet kaad Dumdristighed til saa yderlig høj en Grad som Heiberg, der var den første i Danmark, som ved et lumpent Autorkneb søgte at bedrøve en værdig Familie; den første, som drog til Felts mod et tolvaaers Barn.« Anonymen laaner imidlertid den unge Todes Navn i en Promemoria til Heiberg, hvori han fortæller denne, at han er en stor Hader af *al Slags Tyveri*, at han har lært, smukt at holde sine Fingre hos sig selv. Han ønsker Heiberg en Søn, som kunde træde i sin Faders *prüsværdige Fodspor*; denne vilde da ikke staae Fare for, nogen Tid at blive en *liderlig Vagabund*, eller at gjøre sig forhadet af Publicum ved uforskammede Angreb paa Uskyldige. Da en udførlig Beskrivelse af Heibergs Liv og Levnet

maatte blive saare lærerig for unge Mennesker og frugtbart paa herlige Exempler, men mindre bekjendte Aarsager kunde afholde ham selv fra at meddele et saa fortræffeligt Skrift, saa beder han ham kun om et Vink, et Ord, og mange af vore gode Hoveder vilde kappes om at blive hans Historieskrivere og Lovtalere o. s. v. —

Heiberg, som vel kunde og burde have tiet til et Anfald af denne Beskaffenhed (see *Minerva*, Juli 1789, S. 119), var imidlertid strax tilrede med:

»Til Sigvard Lycke den Anden eller den Høeckiske Anonym«,

en Piece, han lod sælge til Fordeel for Pesthuuslemmerne. Ved det Anonymen givne Navn mener han at betegne ham som en foragtelig Person, som han forresten ikke vil have Mere at gjøre med, saalænge han kun mager det saaledes, at Heiberg ikke maa lade Lovene tale. Men han troer, at Tode vil undsee sig ved, at en saadan Person tør kalde ham sin Ven.

Tode skammede sig dog ikke derved; i en Pamphlet:

»Til Forfatteren af Skriftet: Heiberg for Publikum«

o. s. v. (udkommen d. 5. Aug. 1789)

yder han Pasqvilskriveren sin varmeste Tak for den forbindtlige Hensigt, han har havt med sit Skrift og Forsikringen om sin sandeste Højagtelse. Han har nedsat Heckingborn under Forvandlingerne, fordi den ingen ægte Original er, men kun et Par Etager satte paa en tysk Komoedie, og fordi den glimrer med et *stjaalet* Bonmot. Han taler om en Autor, der kan begaae et *lærd Tyveri* med en spartansk Hurtighed¹⁾. Forglemmende sin tidligere

¹⁾ Jvfr. *Dram. Till.* Nr. 7 og 8 S. 58. — Hvad er det dog for et Tyveri, vil man spørge, som Heiberg saaledes gjentagne Gange forblømt sigtes for? Det er et eneste Indfald i Heckingborn, saa

Roes over Heiberg, omtaler han hans samtlige hidtil udgivne Arbejder med den yderste Foragt¹⁾ og vedbliver: »En saadan literarisk Begynder gjør sig vred over, at et andet Arbejde foretrakkes hans raae Forsøg! Og derfor griber han til en lumpen Havn og gjør et uskyldigt Barn til en Fabel for hele Byen!» Dog er det ham en Trøst, at Heiberg ikke har behandlet ham, som Forfatteren af Rigsdalers-Sedlens Hændelser behandlede salig *Dreusen*; og under Maske af at gennemhegle den anonyme Forf. af dette Skrift, gjør han de spydigste Udfald paa Heibergs personlige Charakteer, f. Ex. »Et ungt Menneske kan gjøre dumme Streger, ja blive en forloren Son. Men han kan vende om som denne, og da ville alle hans Ungdomsfejl glemmes. Men træder den, som ved Anstændighed, Beskedenhed, Hengivenhed til sit rette Fag burde forsones sine Ungdoms-Daarligheder, ud af Skrankerne: vil han gjøre sig navnkundig paa Andres Bekostning, staae i Spidsen for Genier, revse hvad han kalder slet Smag, fremstille navngivne Personer til Haan, være Publicums Tolk — saa vil man vide, hvem han er, hvad Ret han har til at spille denne Rolle. Man spørger, man samler Anecdoter, man faaer hans vita færdig, og man raaber: Vil du skjøtte dig selv!» — — »Da Forfatteren af Rigsdalers-Sedlens Hændelser ikke gjør dette, maa han stole paa sin ubesmittede Dyd — gid alle Andre vare ligesaa godtroende!» —

Her vare nu to Personligheder angrebne, P. A. Heiberg

lydende: Der skal jeg hen for at see Kongen og Dronningen, og Mad. Mara og Parlamentet, og Loven og den øvrige kongelige Familie. See Miss Harriets Replik i den Rahbekske Udg. af Skuespillene 3 D. S. 31.

¹⁾ Tode nævner her blandt Andet »En dansk Vinter«, som skulde være noget ganske Andet end en Reins norske Vinter, og som skaffede hans Muse Frost i Fingrene.

og den anonyme Forfatter til det nævnte Skrift. Under sit Navn lod han trykke (paa et Octavblad) følgende:

»Avertissement.

Da Herr Professor Tode ikke har seet sig i Stand til at forsvare sin Sag, uden med Grovheder og Usandfærdigheder, der endog ere Tingen uvedkommende, saa er jeg fritaget for at svare ham, ihvor mange fortræffelige Materialier jeg end har dertil, siden Svaret nødvendig maatte affattes i hans eget Sprog, et Sprog, som Ingen, der har mindste Agtelse for Publicum og sig selv tilbage, kan fornedre sig til at bruge.

P. A. Heiberg.«

I sin anden Personlighed udgav han derimod:

»Om Hr. Professor Tode, ved Forf. til Rigsdalers-Sedlens Hændelser. Trykt hos Holm 1789. 8.«

Heri forsikrer han »paa det Helligste« at han har »aldrig kjendt eller hørt tale om nogen afdød Drewsen, og aldrig hørt en eneste ufordeelagtig Anekdote om et Menneske af dette Navn.« Det er altsaa Tode, som, »ikke ved urigtige Fortolkninger, thi her er ikke engang Sted til dem, men ved ublu Løgn og Digt har villet sætte Klik paa en afdød Mands Renommee.«

Dette foranledigede:

»Et andet Brev til Forf. til Skriftet: Heiberg for Publikum, af I. C. Tode« (dat. 9. Aug. 1789). 16 S. 8. Heri angiver Tode det Sted i Rigsdalers-Sedlens Hændelser (1ste Bind, S. 5 og 6 i Orig. Udg.), hvor Autor efter hans Paastand soleklart har mishandlet Papirfabrikøren Drewsen. Det var nemlig hver Mand bekjendt, at Strandmøllen, som sal. Drewsen har ejet, var den eneste Mølle i Sjælland, hvor det Papir, som brugtes til Rigsdaler-Sedler fabrikeredes: »Altsaa er det sal. Drewsen, hvem Autor har

paadigtet Ærgjerrighed, Pengegjerrighed og Pharisæerie»; han har vel Ingen nævnet, men naar han taler om en Papirmøller, som ingen Anden *kan* være end Drewsen, saa mener han *ham*. Tode forundrer sig over, at »den værdige og fortjenesterige Digter, Hr. Translator Heiberg«, som »ved sin nærværende og tilkommende Forbindelse med en af vore agtværdigste Medborgere«¹⁾, der staaer i ven-skabelige Forhold til den Drewsenske Familie, har havt Leilighed til at erkjende Familiens Værd — at han ikke allerede har taget fat paa Anonymus, da han dog ellers har sine Stridsskrifter lige saa hastig færdige som sine poetiske Arbejder.

Jeg finder ikke, at Heiberg har svaret Noget hertil, derimod udgav han:

»Rettelser i Prof. Todes dramatiske Tillæg Nr. 32-35 med videre, af P. A. Heiberg.« 1789. 26 S. 8.
[Aftryk af Poulsens Morgen-Posten 1789, 2. Bd. S. 445 og 499.]

Han forsvarer heri sin Heckingborn mod Todes Dadel; paastaaer at den, om end en Fortsættelse af Stephanies »Raptussen«, er i alle Henseender et Originalstykke, og benægter ikke, at et Indfald deri er *laant* (men NB. forbedret og forøget) af en engelsk Bog. Men som honnet Mand vilde Recensenten have tiet til Heckingborn blev trykt, og sluttet, at den, der i Fortalen til Forvandlingerne havde offentlig vedgaaet at have taget tre eller fire Replikker af Shakespeare, maatte nødvendigen med samme Redelighed tilstaae, om han havde laant noget til dette

¹⁾ Altsaa var Heiberg d. 9. Aug. 1789 forlovet; hans Forlovede, siden hans Ægtefælle, *Thomasine Christine Buntzen*, var da meget ung; thi hun er født d. 9. Nov. 1773. [† i Kbh. d. 2den Juli 1856 som Enke efter C. F. Gyllembourg-Ehrens-vård].

Stykke. Tode turde dog vel ikke kalde Holberg en literær Tyv, fordi han havde oversat hele Scener næsten Ord for Ord af Moliere? Han har jo dog selv »i dusinviis ranet eller stjaalet Indfald af Smollet«, i Søofficererne. Hans Had mod sig tilskriver Heiberg Misundelse over den Lykke, Heckingborn gjorde, medens et af Todes Stykker (Oldfuxes Forvandlinger) til samme Tid faldt igjennem. Med Hensyn til hans seneste Pasqvil overlader Heiberg ham og hans Efterlignere at gaae paa Jagt efter eller digte Anekdoter, saa meget de ville, han er stolt af at vide, at hans Moralitet ikke kan tabe ved at blive lagt paa Vægtskaal imod Recensentens.

Ogsaa den høeckiske Anonym kom endnu engang frem, med:

»Ulykkelige Hændelser eller Heibergs syge Muse«, 1789. 17 S. 8.

Anonymen fralægger sig et Plagiat, som Heiberg urigtigen havde tilskrevet *ham*, og formener iøvrigt ikke at være saa obscur en Person i Literaturen, at jo hans smaa Arbejder meer end een Gang have vundet Publicums Bifald. Han har givet »en kaadmundet, næsviis Autor« et og andet advarende Vink; men tilstaaer, ikke uden Taabelighed at kunne drømme om »at sætte Ild paa et Rygte, der saa stærkt og saa heelt igjennem er forsynet med en Brandmuur, som Translatør Heibergs uden Tvivl maa være.« Disse sidste ikke umærkelige Ord fortjene at sammenlignes med Heibergs Udtryk i Khvns Skilderie, 1820, S. 483.

De, der maaskee med Uvillie have fulgt min Skildring af denne uværdige Fejde, maae ikke undres over, at jeg har draget de nu for det Meste glemte Aktstykker for Lyset. Heiberg selv har i en roligere Stemning senere berørt denne Ma-

terie¹⁾, »fordi han formodede, at et og andet af de i denne Anledning vexlede Stridsskrifter kunde falde i Efterverdenens Hænder«. Men at »et og andet« af dem, hvilketsomhelst, vilde foranledige en partisk Dom, er upaatvivleligt. Ved at overskue den hele Strid vil man vel billige Rigtigheden af Heibergs eget Udsagn paa nysanførte Sted, at »denne Fejde gjør ingen af Parterne synderlig Ære«, men ogsaa indrømme ham, at den Angrebne bør undskyldes, om han i den første Hede griber til de Vaaben at forsvare sig med, »om det saa var en Møggreb«, som man med koldere Blod ikke vilde berøre. Man vil endvidere heraf kunne slutte sig til Tonen i hin Tids Fejdeskrifter, og først efter at have gjort sig bekjendt dermed, kunne fælde en retfærdig Dom om den, Heiberg tillod sig mod sine Antagonister. Og da det er min Hensigt i denne Materialsamling ligesaa lidt at fordølge, hvad Heibergs Fjender have yttret imod ham, som hvad hans Venner have sagt til hans Roes, har jeg ikke kunnet forbigaae selv de uværdigste Hentydninger, hine have tilladt sig. Forresten behøver det vel næppe at bemærkes, at Heibergs Fata i Bergen, uidentvilt vanskabte i Rygtets og Klafferens Munde, vistnok have givet Anledning til Anonymens ondsksfulde Hentydninger, hvori Tode i sin Lidenskabelighed altfor villig deltog.

Rigsdalers-Sedlens Hændelser foranledigede flere Fejdeskrifter mod og af Heiberg. Han havde i dette Skrift omtalt en dengang bekjendt Aagerkarl Bräutigam (om hvem man kan see: »Brev til Theåterdirectionen«, med Motto: den gode Hyrde beskytter sin Hjord etc. Khvn 1789, hos

¹⁾ I sine »Skuespil« (Originaludgaven) 1ste Bd., Fortalen til Forvandlingerne.

Schultz, 8). I denne Anledning skrev *Niels Hansen* (i sin Tid Regisseur ved Theatret og, som jeg kan bevidne, en saare honet Mand) »Jævne Tanker« 1ste Stykke, 1790, 48 S. 8. og Heiberg derimod:

Brev til Forf. af de jævne Tanker, fra Forf. af Rigsdal.-Sedl.'s Hændelser. 1790. 8.

Ogsaa af dette lille Skrift bestemte han Indtægten til Fordeel for Pesthuuslemmerne. Paa et andet Sted gjør han sig til af at have foranlediget Sags Anlæggelse mod Aagerkarlen¹⁾.

Men Aaret 1789 har efterladt hæderligere Minder om Heibergs Aand og Talent. Dette Aar skyldte flere af hans Skuespil deres Tilværelse; to Syngespil: Indtoget, og Selim og Mirza, bleve til, det første tidlig om Foraaret, det andet i Sommeren, og to Komoedier: Virtuosen Nr. 1 i Sommeren, og Virtuosen Nr. 2 i Høsten af samme Aar.

Af disse Skuespil blev Selim og Mirza først opført, nemlig d. 1. Febr. 1790 i Anledning af Kongens Fødselsfest. Det udkom til samme Tid i Trykken, VIII og 72 S. 8. Dette Syngestykke er vistnok et af Heibergs mindst heldige Arbejder. Det vandt heller ikke det Bifald, som hans tvende dramatiske Stykker, men at det allerede efter fem Forestillinger henlagdes til evig Hvile, dertil bidrog udentvivl de tvende Parodier, som det efter Heibergs Udtryk »blev bæret med«. Thi han vidner, at det i Løbet af 14 Dage blev givet 4 Gange og endnu fjerde Gang for talrigt Huus.- Men allerede d. 19. Febr. udkom Parodien Jochum og Maren, 63 S. 8., der

¹⁾ To andre Piecer: »Svar paa Rigsdalers-Sedlens Hændelser Nr. 15« (der udkom d. 21. Sept. 1790) hos Thiele, og »Svar til Forf. af Rigsd. S. Hændels. i Anledning af den i samme indførte Fortælling om Pherisiternes Gesandtskab til deres Lehnsherre. Kh. 1790. 8 S. 8. hos Thiele [Af denne sidste udkom 2det Oplag foreget med: Til Forf. af Skrivtet Noget om Formælingen og den Jydske Ambassade o. s. v. (Af F. C. T. v. Lüttichou.) Kbh. 1790. 15 S. 8.] — har jeg ikke seet.

ikke blot paa en burlesk Maade travestere Heibergs Synge-spil, som den nedsætter under al Kritik, men ogsaa indeholder meget bitter Udfald mod hans Person. Den anonyme, dengang i Literaturen aldeles ubekjendte Forfatter var den vittige *Olufsen*; men Heiberg tør vel have fundet Medhold, da han, efter i tre Aar at have tiet stilje dertil, beklagede sig over, at Olufsen, som var ham ganske ubekjendt, som han aldrig havde eller kunde have havt Lejlighed til at fornærme — thi »Genieklubber og Laugsforsamlinger har jeg«, siger han, »altid skyet som en Pest« — har gaaet ud paa at gjøre hans Person latterlig og brugt »Grovheder, der ikke røre Skriftet men Forfatterens Tænkemaade«. Den anden Parodie — *Todes Ole* og *Sidse* — var vel ikke mindre burlesk, men mere godmodig; Tode lod Heiberg som Forfatter vederfares Ret, og denne kunde ikke fortryde paa, at han, selv Parodist, blev kritiseret ved en Parodie.

Virtuosen Nr. 2 fremtraadte første Gang i 2den Deel af Rigsdalers-Sedlens Hændelser. »Da dette Stykke første Gang blev trykt«, siger Heiberg, »maa Fru Critica have havt meget at bestille, siden hun overdrog Bedømmelsen til sin Veninde Jomfru Justitia, der, som næsten alle gamle Piger, gjerne dømmer det Værste om Næsten.« I Stykket forekom (Rigsd.-Sedl. Hænd. 2. D. S. 190) følgende Replik:

»En anden Affaire var det, om det gik saadan som ved *Holmen*, hvor min Broder er Tømmermand; for han siger, at de hugger gode Flag og Sejl i Stykker, naarsommenstid de vil have dem indkasserede, for at de kan faae nye igjen. Ja gjør de saa!«

Heiberg, som under den almindelige Sensation, Stykket opvakte, vel maa have mærket Craad for hiint Raillerie, bekjendtgjorde offentlig, at *Holmen* var en Trykfejl for

Holmien, hvor han var »underrettet om, at det omtalte Skjelmstykke virkelig skal gaae for sig.« Dette Paaskud afværgede dog ikke Sags Anlæg. Søkrigsprokurøren *Haagen* fik kgl. Ordre at saggive i den anonyme Forfatters Sted Bogtrykkeren *Holm*, og saa speciøst Heiberg end kan have fundet sit Foregivende, som han i 2den Deel af sine Skuespil gjentager¹⁾, saa blev dog Resultatet af Hof- og Stadsrettens Dom, dat. 5. Juli 1790, at Bogtrykker *Holm* skulde betale til det almindelige Hospital 200 Rdl.

Man har lastet Heiberg for ved hiin Replik at have beskyldt Vedkommende for Uredelighed, for at have villet sætte Klik paa en heel Institutions Betjente, og endelig for at have gjort sig skyldig i Mangel paa Frimodighed og Sandhedskjærlighed idet han skjulte sig deels bag ved Bogtrykkeren, deels bag ved en Trykfejl.

Det Factum, at Admiralitetet lod Sejl og Flag gennemhugge, inden de bleve solgte, var vist nok sandt; men denne Praxis var foranlediget ved den Erfaring, at naar de bleve solgte ved Holmen uden at være gennemhugne, fremstod En eller Flere som Kjøbere; bag disse skjulte sig Baadførere og Flere, som Fartøjer vare betroede at føre. Saasnart disse bleve udcommanderede, byttede de nye Sejl bort og fik gamle, forhen solgte, igjen. For at forebygge dette blev besluttet heller at opoffre den større Kjøbesum, hvortil Sejlene ved Salget kunde udbringes.

Men herimod har Heiberg ikke uden Grund bemærket, at den, der beskylder ham for at have villet sætte Klik

¹⁾ thi — »den Mand, der havde ladet bortsælge en Kane med *Tigger*-skinds Dækkener, blev dog ikke radbrækket,» og han (Heib.) erindrer at have læst en Dedication til en høi Herre i Danmark, »hvis høje Familie siges især berømt for de mange store *Hoveder*, den har frembragt.»

paa en heel Indretnings Betjente, ikke tager i Betænkning, at gjøre det Samme ved Kjøbere, Baadførere og *Flere*. Man vil ogsaa let indrømme, at den af Admiralitetet antagne Praxis maa *kunne* have givet Anledning til den af Heiberg paapegede Misbrug, ligesom han ogsaa selv senere (i sit *Suum cuique*, 26—28) tilstaaer at have meent Holmen, og at han ansaae Handlingen for et Bedrageri mod Staten. Videre erklærer han, at det ikke var Mangel paa Vidner, der hindrede ham i at bevise Sandheden af sin Beskyldning, men blot Frygt for at gjøre en eller flere Familier ulykkelige. Og at Heiberg virkelig var bunden af denne Frygt, navnlig for en Vens Skjæbne, bevidner Rahbek i sine Erindringer. At han ikke strax kastede Anonymitetens Maske, beviser naturligviis intet mod hans Frimodighed, allerede af den Grund, at han maatte godtgjøre Bogtrykkeren, og den, der paa Grund af Sagens Udfald vilde kaste Skygge paa hans Sanddrøhed, burde først bevise, eller blot gjøre sandsynligt, at Beskyldningen var usand. Imidlertid appellerede Heiberg ikke til Højesteret, »saavel af Agt for Hof- og Stadsretten, som for Admiralitetet«, foruden at han »i Almindelighed har saa stor Frygt for Processer, at han er overmaade bange for at blive dømt af dette Tribunal.«

Medens saaledes en enkelt udrevet Replik af Virtuosens Nr. 2 paadrog Heiberg en Dom, hvis Strænghed dog ikke flere Aar efter forekom Cancelliet og Generalfiskalen større, end at de brugte den for at aggravere hans sidste Presseforseelse, vakte den Latterlighed, hvormed han i samme Komoedie omgiver en tysk Vindmager, andre Beskyldninger imod ham, i Anledning af hvilke han i 2den Udgave af Stykket fandt det fornødent at udlade sig noget udførligere.

Naar han, siger han her, yttre sin og *Nationens*

Misfornøjelse over de krogede Veje, hvorpaa en Hoben Fremmede, især Tydskere¹⁾, have vidst, til Trods for Indfødsretten at snige sig ind i fede Embeder her i Landet; naar han nævner »tydske Vindmagere«, saa forstaaer han derved ingenlunde en Basedow, Meursius, Resewitz, Kratzenstein, Niebuhr, Tode, Schultz, Oeder, og flere værdige Tydskere, som Fædrelandet endnu ejer i sit Skjød, men enhver Fremmed, der vover at foragte Nationen og Sproget, der praler af Kundskaber, han ikke besidder. Han taler ogsaa kun om de Fremmede, som lønnes af Staten, ikke om dem, der kortere eller længere opholde sig her i Landet paa deres egen Pung, f. Ex. Ramdohr, hvem han forsvarer imod Sander og Rahbek. Han erkjender de Tydske for en ædel og oplyst Nation og de store, uhyre Fordele, vor Literatur og Oplysning især have høstet af tydsk Flid, tydsk Arbejdsomhed og tydske Talenter. Naar man har bebrejdet ham, at han skjærer Holstenere og Tydskere over een Kam, svares, at Vindmager er Vindmager, hvor han er fød; at Holstens Adel er noget nær af al Adelen stollteste, at mange Holstenere ville nødig tilstaae, at de ere danske, men sætte en forfængelig Ære i at være tydske²⁾, foragte det danske Sprog o. s. v., og at hans egne kjæreste Forbindelser ere netop med Holstenere, hans Conversations - Cirkel næsten aldeles indskrænket til disse; de

¹⁾ Nescio sane quod astrum Germanis tantam felicitatem hac tempestate temperet et afflet, Danis in imo subsellio relictis — dette Citat af et Brev fra Stephanus til Ole Worm (1642) maa være et Bidrag meer til at vise, at Klagen over Tydskernes Indpas her i Landet var gammel nok.

²⁾ Dertil kunne de nu vist nok have bedre Grunde end Forfængeligheden; men at Holstenere, ja endog Slesvigere alt dengang tænkte sig som en egen Stat, og at Navnet Slesvigholstenere allerede skriver sig fra denne Tid, derom vidne flere Skrifter fra denne Periode. Cfr. K. l. E. 1790, S. 490 ff.

behageligste af sine Fritimer fordriver han blandt dem, og han vilde ingenlunde skrive Noget, der kunde gjøre ham uværdig til disse Holsteneres Venskab, hvilket han heller ikke troer som Skribent at kunne forspilde uden ved at besudle sine Skrifter med Bagvaskelser, krybende Hykleri og fornærmende Usandheder.»

Hans Hensigt med denne Komædie var derimod — og dette troede han et værdigt, ja pligtmæssigt Forehavende — at helbrede sit Fædreland for den Syge at have for lidt Tillid til egne Landsmænds Fortjenester og for stor til fremmede Vindmagere. Han erkjendte, at Stykket i dets daværende Form ikke var egnet til Opførelse, hvorfor han heller ikke tilbød det til Theaterdirectionen. I anden Udgave borttog han derimod det for Skuepladsen Upasselige; Stykket blev nu tilbudt og antaget og er imellem d. 19. Decbr. 1793 og 20. Octbr. 1837 blevet opført 35 Gange. Den ovenomtalte Replik er i anden Udg. (Skuespil, Orig. Udg. 2. Bd. S. 410) ombyttet med en anden, ikke mindre sarkastisk.

Uagtet Heiberg hidtil, især ved sin Rigsdalers-Seddels Hændelser, havde viist, at han hverken saae til Højre eller Venstre og ligesaa lidet vilde skaane Høje som Lave, naar han meente, at de fortjente et Snert af hans hvasse Svøbe (saaledes omtaler han f. Ex. med megen Bitterhed i det nysnævnte Skrift det daværende Oekonomie- og Commerce-Collegium), saa kunde Intet berettige hans Uvenner til at kalde ham en Oppositionsmand af Regjeringen i Almindelighed, og i Særdeleshed havde han ved flere Lejligheder viist sine loyale Følelser for Kongehuset. Ved Kronprindsens og Prindsesse Marie Sophie Frederikkes højtidelige Indtog i Kjøbenhavn, d. 14. Septbr. 1790, var Heiberg imellem dem, der med rundest Haand havde bi-

draget til Festens Forherligelse. Foruden en Cantate, optrykt i Minerva 1790, 4. Qv. og i 4de Bd. af hans Skuesp. Rahbeks Udg.) og en »Sang for den danske Ungdom« (optrykt i Rahbeks Erindringer 4. Bd. S. 50) forfattede han en »Almindelig Folkesang for hele Kjøbenhavn«, hvoraf efter Heibergs eget Vidnesbyrd 14000 Exemplarer bleve gratis uddeelte og omsendte paa Bekostning af Selskabet Kongens Klub. Rahbek vidner, at de i denne Sang forekommende Linier:

Prinds, da du kom fra vundet Slag,

Da ligned Folkets Fryd en Torden o s. v.

vare i Alles Munde og bleve af forskellige Aarsager i Alles Minde, og at man hørte med en vigtig Mine spaaes om de Frugter, der for Digteren vare i Vente, om end ikke i Digterens Regning.

Hvilke disse Frugter bleve, skulle vi snart see, men ville først høre Heiberg selv tale:

»Man har gjort mig den Ære« (siger han i sine Erindringer, S. 26) »at sige, at jeg aldrig har smigret de Mægtige paa Jorden; denne Ære fortjener jeg ikke. Jeg har smigret dem saavel som saa mange Andre, ja vel endog et Par Gange lidt vel meget. Der gives Tilfælde, hvor en anstændig Smiger, langt fra at kunne ansees for nederdrægtigt Kryberi, tværtimod er ikke blot anstændig, men endog en Slags Pligt. Dette var Tilfældet ved den nærværende Konges (Frederik den Sjettes) Bryllup i Aaret 1790. Jeg skrev da et Par Kantater, nogle Sange, der bleve offentlig afsungne ved Indtoget, og nogle Indskrifter paa Transparenter ved Illuminationen, og alle disse Smaa-ting syntes at finde almindeligt Bifald. Ved nogle foregaaende Lejligheder havde jeg ogsaa bidraget min Skjerv til at tolke den almindelige Tilfredshed eller Glæde.«

»En Dag kom Schrödersee (dengang Kammerjunker og Major ved Garden til Fods) til mig og begyndte med at gjøre mig Komplimenter for disse Bagateller. Jeg besvarede ham kortelig og henvendte Conversationen paa andre Materier; men han kom to eller tre Gange tilbage til den samme Gjenstand. Endelig sagde han: »De vil sikkert faae en smuk Foræring; bare Vedkommende kunde træffe deres Smag.« Nu begreb jeg først hans Hensigt, og svarede derfor kortelig omtrent saaledes: »Min Smag er ikke ødelæggende; den forener Simpelhed med Oekonomie, og denne er nødvendig for Statens Finantser. Jeg veed heller ikke ret, hvad jeg skulde ønske mig. Et Uhr behøver jeg ikke; thi jeg har allerede eet. En Tobaksdaase endnu mindre, eftersom jeg ikke bruger Tobak. Her kunde altsaa ikke blive Anledning for mig til at gjøre noget Valg. Dog, det er sandt! jeg staaer i Begreb med at købe mig en Stegevender, hvortil jeg trænger. Den kan faaes for en Snees Rigsdaler, og dermed kunne vi være tjente paa begge Sider.« Han loe, tog sin Hat og gik. Om han rapporterede denne Samtale paa vedkommende Steder, det veed jeg ikke« — (Heiberg havde ham mistænkt for at søge hans Venskab blot i den Hensigt at udspionere hans Tanker og Meninger om visse Tildragelser, for siden at gjøre Brug deraf); »men Foræringen udeblev, og det er netop, hvad jeg vilde¹⁾.«

¹⁾ Heiberg tilføjer, at denne Anekdot ved at gaac igjennem en Mængde Munde er bleven forfalsket saaledes, at *Bernstorff* spiller en Rolle deri. I Journ. de Paris, 21. Juli 1829 fortælles følgende Samtale:

Grev Bernstorff: »De veed, min kjære Heiberg, det er mig om at gjøre, at være Dem til nogen Tjeneste. Kan jeg ikke gjøre Noget for Dem?

Heiberg: Jeg har netop Noget at bede Deres Excellence om.

Greven: Er det muligt? Og hvorefter da?

Heiberg: Om en Priis-Tobak.

Heiberg vil dog ingenlunde have den Mening lagt i sine Ord, at en Skribent ikke uden at rødme skulde kunne modtage en Foræring af sin Fyrstes Haand. »Min Søn«, siger han, »har havt den Ære og Lykke, at modtage et Par Foræringer af sin Konges Haand, og han har kunnet modtage dem uden at rødme. Desuden er Frederik den Sjette ikke i Stand til *med* Vidende og Villie at belønne Niddingsdaad og Nederdrægtighed og paa hans Gaver kan man umuligt anvende hvad jeg andetsteds har sagt:

At stolt som en Monark skal Skjalden staae,
Og Fyrstesmiil og Kongers Guld forsmæde.* —

Derimod frygtede han for at skulle ved at modtage en Foræring, som han ikke kunde afslaae, ifald den blev ham buden, paadrage sig selv Forpligtelser, som han enten kunde komme til senere at fortryde eller blive nødt til at bryde, hvorved man vilde have faaet en i det mindste tilsyneladende Grund til at beskylde ham for Utaknemmelighed.

Men det Glimt af Hofgunstens Sol, der, formodentlig første og sidste Gang i Heibergs Liv, havde smilet til ham, forsvandt snart bag en mørk Sky. Nogle Afsendinge fra, hvad de kaldte, den *jydske Proprietærstand*, havde fundet Kronprindsens Formæling et passende Øjeblik til at overlevere ham et Skrift, hvori de beklagede sig over de nyeste Anordninger i Landbosagen og disses Ophavsmænd, især Christian Colbjørnsen. Denne saakaldte *jydske Ambassade* havde Heiberg i Rigsdalers-Sedlens Hændelser alvorligen revset, hvorved vel »en og anden Mand og Ting, som

Dersom Grev Bernstorff havde gjort mig et saadant Spørgsmaal — vedbliver han —, »hvilket ikke er Tilfældet, saa havde jeg for megen Højagtelse for ham til at svare saaledes.* Derimod vil han vel troe, at han i et lignende Tilfælde kunde have givet Sønnen et saadant Svar.

faldt paa hans Vej, tillige havde faaet et velfortjent Snert« (Rahbeks Erindr. IV. S. 51). Nu traf det sig, at et Selskab, der om Sommeren maanedligen samledes paa Skydebanen, anmodede ham om en Vise til dets sidste Sommersamling. Naturligviis tog han sin Text af Dagens Anliggender og glemte da ikke Jyernes Proprietairer, men var, for at faae et Riim paa »de Mallinger, Suhmer og Rother« kommen, som Rahbek kalder det, til Uheld at sige: »Ordener hænger man paa Idioter«. Efterat Politimesteren, Etatsraad *Flindt*, havde bragt i Erfaring, at »en Selskabssang af P. A. Heiberg trykt circulerede og desuden var indført i Ugebladet Morgenposten, No. 81 og 82« (hvis Udgiver var S. Poulsen) »og man fandt, at ved ermeldte Sang, saavel Regjeringen dadles, som tillige deri paa en fornærmelig Maade tales, deels om Adelstanden i Almindelighed, deels i Særdeleshed om Mænd, som Hans Majestæt har beviist Naade« — bleve Heiberg og Poulsen (ifølge Loven, Politiforordningerne og Rescripterne af 7. Oct. 1771 og 20. Oct. 1773) indkaldte for Politiretten.

Heiberg, der erklærede, at han aldrig før havde seet de paaberaabte Rescripter, hvorom han havde Grunde til at troe, at de ikke vare trykte, henholdt sig for saavidt til den gamle juridiske Regel, at en ubekjendt Lov ikke forbinder; en Exception, der dog her var ufnøden, da han ikke troede at have forbrudt sig imod Rescripterne. Han nægtede aldeles at have dadlet Regjeringens Handlinger eller nogen Person i Særdeleshed, og de af ham brugte Udtryk indeholdt kun almindelige Sætninger, som tillode mange Undtagelser. Havde han formeent at alle de, der erholdt Ordener, vare Idioter, saa vilde han ligesaa vel have sagt »Ordener hænges *kun* paa Idioter« som han i næste Linie sagde: »Stjerner og Baand man kun Adelen gier«. Men hvad han har sagt om Adelen

i Almindelighed, er intet Andet, end hvad der »af saa mange Forfattere før ham er sagt og bliver sagt (han henviste til et Stykke i Minerva, Juni s. A., hvori Ideerne i hans Sang af en anonym Forfatter meget vidtløftigere vare udførte).

Paa hans Forlangende, at de Ord maatte vises ham, hvori han beskyldes for at have dadlet Regjeringens Handlinger eller brugt uanstændige Ord imod privat eller enkelt Mand, vilde Politimesteren alene have ham henviist til den ovenomtalte Linie: »Ordener hænger man paa Idioter« — »Uimodsigelig« — erklærede han — »er her talt om *Kongens* Handlinger, og tillige fornærmelig mod de Mænd, Kongen har givet Orden.«

Heiberg erklærede at have taget det Ord Idioter i den Bemærkelse, »hvori det altid tages, at derved forstaaes eenfoldige og ulærde Folk, om hvis Kundskaber man har nogen Tvivl (og at yltre en saadan Tvivl troer han tilladt for Enhver), men som desuagtet kunne være brave, dydige og retskafne Mænd«¹⁾. Naar Ordet desuden modsættes de tre Navne, som strax efter ere nævnte, da mener han, at hele Danmark og Norge ikke ejer en Snees Mænd, der jo selv ville tilstaae godvillig, at de ere Idioter i Sammenligning med disse, og i denne Sammenligning tilstaaer han med Fornøjelse sig selv at være en af de største Idioter.

I sit yderligere Forsvar oplyser Forfatteren, at han

¹⁾ Recensenten af denne Procedure i K. L. E. 1790 Nr. 48 (Nyerup?) bemærker, at Heibergs Fortolkning af Ordet Idiot stemmer overens med den, v. Aphelen i sit Lexicon har givet; men han finder det »sært, at Forf., som er en saa stor Lingvist, ikke kjendte eller henholdt sig til den simple Fortolkning i Gesners Thesaurus: *indoctus, illiteratus*.« Hans Mening har altsaa været, at Folk hertilands overmaade sjældent fik Ordener for deres Kundskabers Skyld. Fædrld. 1841. S. 4263.

har skrevet Visen, besørget den trykt og bekostet den blot til Afbetjening for et Selskab af Venner, hvor den og med saa megen Fornøjelse blev brugt og til saa megen Nytte for de Fattige, at Forf. deels havde dobbelt Aarsag til at glæde sig ved Virkningen, deels ogsaa blev bestyrket i sin faste Tro og Tillid, at den intet anstødeligt indeholdt, da den var forfattet for et Selskab, ikke af unge ryggesløse Galninger, men af circa 80 af de bedste Borgere i Staden, hvoraf ikke en eneste havde yttret mindste Misfornøjelse dermed. Den var ogsaa uden Forf.'s Vidende bleven brugt i ligesaa hæderlige Cirkler som Indbydelse til Collect for de Fattige, hvorom Aviserne vidnede¹⁾. Han troede altsaa at have stiftet Godt med denne Sang, der aldrig havde afstedkommet eller kunnet afstedkomme nogen Uorden eller Urolighed i Staten, det eneste, hvorfor han antog, at en Forfatter burde lovligen tiltales og straffes.

For at vise, at den Handling at have dadlet Monarkens Handlinger end ikke kan tiltroes ham uden at statuere en aabenbar Contradiction, fremlagde han i Retten den i Anledning af Indtoget forfattede Cantate, dateret d. 26. Sept. (og hvori forekommer:

•Vi denne Frihed bruge

Ei til at dadle Fyrsters Skridt o. s. v.),

medens Visen var af d. 25. s. M. Til Exempel endelig paa, at der er sagt uendelig Mere og Værre mod Adelen anfører han Baggesen i Comiske Fortællinger Pag. 9 og

¹⁾ Saaledes findes virkelig i Adr. Avisen for d. 4. Okt. s. A., at et Selskab den 25. Sept. havde givet 12 Dl. til Uddeling •for de Hungriges Mave•; og i samme Avis f. 18. Oct., at et andet Selskab havde indsendt 25 Dl. •i Overeensstemmelse med Heibergs Poesie: Gier vi ej Meget o. s. v.• Endvidere i Nr. 261 et Par Rdtr. givet i samme Anledning.

10¹⁾ og de Linier:

At Slynkler hæves til Ærens Top,
At gyldne Stjerne og tomme Hjerne
Forenes ofte og meer end gjerne,
Det seer man *tåt*; —

og dette er sagt upaaagtet. (Zetlitzes Vise, hvori disse Ord findes, er trykt i »Klubsange«, paa Profts Forlag, 1787).

¹⁾ Udgaven 1807, 2den D. S. 99. *Baggesens* Ord ere disse:

Men Odin svoer alligevel en Eed — —
Og, for at standse Kundskab lidt behændig,
Som aaben stod alligevel enhver,
Tillod han, at den reent blev unødvendig,
Og at man kunde blive syv Slags Raader
Og Excellencer, som en Bagatel,
Stiftamtmand, Erkebisper, høje Naader,
Og, kort sagt, hvad man vilde, — meget vel,
Naar man kun ejede saa megen Sjæl,
Som var tilstrækkeligt til Kroppen at oplive.
Og havde lært sit Navn (om ej med egen Haand,
Dog med en Secretairs) at skrive —
Især, om man forsigtig lod sig gøre
Til Søn af En, som bar et vist Slags Baand;
Thi saa var det endogsaa overflødigt;
Til Krig, til Dom, til Raad berømmelig at føre
Man næppe havde det, end sige Hoved, nødigt.
Ved den Idee faldt Odin paa en anden:
Og skabte med det *Samme Adelstanden*.

I Udgaven af 1785, S. 9:

Men Odin svoer en Ed — —
Samt, for at standse Kundskab lidt behændig,
Som aaben stod alligevel enhver,
Besluttet han: at den var unødvendig
Til at erlange gode Dage her;
Og at man kunde blive syv Slags *Raader*,
Og *Excellencer*, som en Bagatel,
Og vel proportionerte høje *Naader*,
Og, kort sagt, hvad man vilde, meget vel,
Naar man kun ejede saa megen Sjæl,
Som var tilstrækkelig til Kroppen at oplive,
Og havde lært sit Navn (om ej med egen Haand,
Dog med en Secretairs) at skrive;

Politimesteren lod den Deel af sin Paatale, som angik formeentlige Fornærmelser mod Adelstanden, og især de af Heiberg fremførte Parallelsteder aldeles hensove men fandt ikke destomindre, blandt Andet af den titanførte Linie, at der *skumledes over Regjeringen*. »Idiot — dette er hans Raisonnement — er og bliver et Prædicat, som altid har været brugt og endnu bruges til at tilkjendegive en temmelig betydelig Ringeagtelse for den eller de, paa hvilke det anvendes»; har nu Forfatteren ved at sige: Ordener hænges paa Idioter, sagt det samme som, at Ordener hænges paa ringeagtede Personer, saa bliver det udenfor al Tvivl, at der i hans Ord ligger ej alene en Fornærmelse mod disse Personer, men tillige en *dumdristig Kritik* over H. M. Kongens Forhold med at uddele Ordener. Ifølge denne Slutning idømtes Heiberg en Mulct af 150 Rdl. til Politikassen.

Udgiveren af Morgenposten, S. Poulsen, paaberaabte sig forgjæves den Formening, at Bogtrykkeren eller Udgiveren intet Ansvar havde, naar han kunde opgive Forfatteren; at han ikke havde kjendt de allegerede Rescripter, men at han nu, efter at have lært at kjende dem, fandt, at Grunden for begge var den samme, nemlig at Bogtrykker og Udgiver skulle staae til Ansvar, naar de ej kunne eller ville nævne Autor, da Hensigten aabenbare var, at Loven ej skulde eluderes ved deres Benægtelse af at vide Autors

Især, om man forsigtig lod sig gjøre
 Af En, som bar et vist Slags Baand;
 Thi saa var det endogsaa overflødig:
 Til Krig, til Dom, til Raad berømmelig at føre
 Man næppe havde Sjæl, end sige Hjerne, nodig.
 Ved den Idee faldt Odin paa en anden:
 Og skabte med det Samme Adelstanden.

Navn¹⁾. Politimesteren fandt ham dog strafskyldig, men da han, ved at indrykke Sangen i sit Ugeblad, havde viist »en mindre Grad af Ondskab« end den egentlige Forfatter, saa tilkjendtes ham kun en Mulct af 50 Rdl. Bogtrykker Popp, der paa egen Haand og for sin egen Fordeel havde eftertrykt Visen til Salg, slap med 20 Rdl.'s Mulct.

Hvad Folk meente om denne Dom, kan blandt Andet sees af Rabbeks Erindringer, IV. S. 54. Den 14. Novbr. modtog Heiberg et Brev, undertegnet *Eschemoes*, hvormed fulgte fra Nogle af det Selskab, hvori Visen først var bleven sjunget, 150 Rdlr., som man forventede, at han uden Fortrydelse vilde modtage o. s. v. Heiberg svarede:

»Deres Velædelhed ville tillade, at jeg isteden for den forlangte Qvittering herved sender Dem de mig tilstillede 150 Rdl. tilbage. De ville behage at forsikkre vore fælles Venner om min uskrømtede Taknemmelighed og at det dobbelt fornøjer mig, at jeg har kunnet være saa lykkelig, at bidrage lidet til at more en Samling af Mænd, der ikke svige deres Ven i Nøden. Uagtet 150 Rdl. er for en Mand i min Forfatning en meget anseelig Capital, kan jeg dog ikke overtale mig til at modtage samme ved denne Lejlighed, og mine Grunde ere følgende: Er jeg dømt retfærdig, hvorom jeg ikke kan eller bør tvivle, da kan mine Venner ikke være bekjendt, at de have villet understøtte en Forbryder imod Lovene; men om min Dom var endog uretfærdig, saa er der saameget behageligt ved den Bevidsthed, at være bleven et Offer for Sandheden og den

¹⁾ Denne Forklaring troede han oplystes af Dommen over Bogtrykker Holm og over Agent Holck — og henviste til Domme for Aarene 1773—79.

gode Sag, at jeg paa ingen Maade vil dele denne Lykke med noget Menneske i Verden.

Khavn. d. 15. Nov. 1790.

P. A. Heiberg.

Til Velædle Hr. Forvalter Eschemoes.

For at sættes i Stand til at bedømme, om Heiberg, i moralsk Henseende, kan siges at have skumlet over Regeringen, eller om han sagde en bitter Sandhed, vil det ikke være af Vejen at eftersee i Statscalenderen, hvem der ved den Lejlighed, Heiberg sigter til, bleve decorerede. Jeg har fundet en Ernst Schimmelmänn iblandt dem, men om Massen af Navnene, der udmærke sig ved deres tyske Klang, maa jeg bekjende min Uvidenhed, idet jeg hverken før eller siden har hørt dem nævne.

Heiberg udgav *Proceduren*¹⁾ og tilegnede den til Riegels »af Erkjendtlighed, fordi han, ved en ham velbekjendt Anledning, har sparet Udg. for en Omkostning af 50 Rdl.« Isteden for Visen, der som corpus delicti ikke kunde trykkes, tilføjede han den som Parodie²⁾ usle Sang af K. (L. Kirchhof), der imidlertid har den Fortjeneste, at den næsten er en Gjentakelse af Heibergs Ord, som man saaledes let kunde gjenkalde sig og, hvis man vilde, nedskrive

¹⁾ »Politie-Forhøret og Kjendelsen i Sagen ang. Visen: Hver Mand i Byen om Indtoget taler &c. Khvn. 1790. 56 S. 8. (rec. i K. l. E. s. A. Nr. 48. Kritik. 1791. Nr. 27.) Af dette Skrift er efter Nyerup en Quartudgave udkommen, hvorpaa staaer: 3die eftertrykte Oplag, Carlsruhe 1790. Heri er Visen, Baggesens Ytringer og Rahbeks Epigram (?) optagne, men af Udgaaven skulle kun 6 Exemplarer være trykte. [Og Jacob Just Gudenrath udgav Betragtninger og Anmærkninger som vejlede til de 2de Reskripter's rette Forstand, hvoraf det ene er af 7. Octbr 1771, og det andet af 20. Octbr. 1773; foranledigede ved de Bevægelser som Hr. Translatenr Heibergs Sang med andre litteraire Arbejder skal kunne have forarsaget. Kbh. 1790. 47 S. 8.]

²⁾ En anden Parodie, som sigtes til i Visen: Verden af Krig og Fejde er fuld — findes i Lüttichaus »Fuldkommen Beviis at Hr. Etatsr. Colbjørnsen har fornærmet den oplyste Menneskelighed«. 1791. 8.

paa det rene Blad, han leverede i Visens Plads. Det sees dog ikke, at den trykte Vise eller det Nummer af Morgenposten, hvori den var optagen, er blevet confiskeret, og der turde saaledes være saameget mindre Betænkelighed ved her at optage den. Den lyder saaledes:

Hver Mand i Byen om Indtoget taler,
Om Transparenter og Dandserens Gang.
Decorationer og Porte man maler,
Synger, hvad elleve Muser¹⁾ besang.
Alle beglo'de,
Faa kun forstode
Digterens Fingal og Frode²⁾.
Ordener hænger man paa Idioter,
Stjerner og Baand man kun Adelen gier³⁾;
Men om de Mallinger, Suhmer og Rother
Man ej et Ord i Aviserne seer.
Dog, har man Hjerne,
Kan man jo gierne
Undvære Orden og Stjerne.
Rigdommen voxer i Adelens Blee
Og, som en Skomager nylig har sagt,
Ene de Van'er og Von'er og De'er
Holder Fortuna og Plutus i Agt.
Har vi ej Meget,
Er det vort eget,
Som ej fra Staten er sveget.

¹⁾ *elleve*, i det Thalia og Melpomene vare in duplo, først i Pieridechoret, dernæst in effigie ved Templets Indgang.

²⁾ Med disse Linier meente Heiberg, efter Rahbeks Forsikkring, »at den megen kostelige Folkephilosophie, som Prams Drama indeholdt, sov sødelig i Idioternes Øre».

³⁾ *gier*. Jeg antager, at H. har villet have Ordet udtalt gjér (eller jér). I saa Fald er det en Norvagisme, som ogsaa forekommer et andet Sted hos ham, om jeg mindes ret uden at Rimet har nødt ham dertil.

Her man despotiske Satser ej lærer;
 Liighed blandt Mennesker drive vi paa,
 Og ej som Jydernes Proprietairer
 Ønske os Slaver, og Bønder at flaae.
 Selv vi os føde.
 Agerens Grode
 Vi ej som Bosmere øde.

Stormanden svirer og glemmer den Arme
 Kan ham med kold Ligegyldighed see.
 Vi ere Smaafolk, og føle med Varme
 Midt under Sviren Elendigheds Vee.
 Hungriges Mave
 Fordrer en Gave;
 Giver, og Tak skal I have!
 —
 Selskabets Skaal!

Fra Aaret 1790 har man for øvrigt ikke andre Mindesmærker om Heibergs literære Virksomhed end en Opsats, trykt i *Minerva* samme Aar, 2. Qv. S. 391:

»Ogsaa et Par Ord i Anledning af Skriftet: Aarsagen, Hensigten og Virkningen.«

En Anonym — man har antaget Abrahamson — havde i en Piece af ovenstaaende Titel heftigt og bittert angrebet den berømte Capelmester *Schultz* for en Yttring af ham, der fandtes fornærmelig mod den danske Nation. *Olufsen* optraadte til *Schultz's* Forsvar, og da han derved kom til at berøre Heibergs *Selim* og *Mirza*, fandt denne sig opfordret til at aflægge sit Vidnesbyrd i den omtvistede Sag. At *Schultz* havde bevirket, at *Selim* og *Mirza* blev opført til Kongens Fødselsfest, var »ikke fordi det er et Mesterstykke, men fordi det ligesaa lidet er kvalificeret til aldeles at mishage.« — »I Herrer Critici!« — saaledes udbryder han — »kalder denne Tanke længe nok Autorstolthed,

Forfængelighed eller hvad Jer behager. Man skylder sig selv den samme Retfærdighed, som man skylder Andre; og den maa være et Fæ, der ikke besidder en vis Grad af Selvfølelse, og en lumpen Kryber, naar han ikke vover at være den offentlig bekjendt.»

Heiberg erkjender Schultz for en af de faa Frmmede, hvis Talenter og Forhold give ham Ret til Agtelse hos det Folk, hvoriblandt han er indkaldt og ikke har idsneget sig; — men han troer at »Billighed byder at undskylde den anonyme og patriotiske Forfatter, om han, forført af den uhyre Mængde architectonisk Uartighed, som grasserer i Danmark«, har bedømt Schultz uforsigtig og uden at kjende ham tilstrækkelig. Men »at mishandle en værdig Mand, blot fordi han er en Tydsker, er, især i denne patriotiske Parforcejagts Epoche, en pøbelagtig Nederdrægtighed.«

I Sommeren 1791 skrev Heiberg sin »tredie Komoedie« (han har da ikke medregnet Eenactstykkerne: de to Virtuosser), der efter Rahbeks Dom var den bedste nyere Komoedie: *De Vonner og Vanner*. Dette Stykke er et mærkeligt Vidnesbyrd om den Lethed og Hurtighed, hvormed Forfatteren arbejdede. »Fabelen blev til«, vidner han selv, »og Stykket aldeles udarbejdet i den Form, det bestandig har havt, med en saadan Hast, at det næppe er muligt, hastigere at reenskrive det«¹). — Det blev indgivet til Theaterdirectionen og antaget til Opførelse. Næppe var Stykkets Titel, som man troede sigtede til en Linie i den ovenfor S. 147 anførte Vise, bleven bekjendt i Publicum, før Rygtet udbredte, at det var den meest bidende Satire paa Adelen. »Det er ogsaa sandt«, siger Heiberg, »jeg hader arvelig Adel, fordi jeg troer, at Opfindelsen deraf har gjort større Ulykker i Verden, end Opfindelsen af

¹) Sammenlign Heib. Skuesp. (Rahbeks Udg.) 4. D. S. 292.

Krudt og Tallotteri; — — jeg bukker mig ikke for *Adelsmanden*, men for *Manden*; — — men ærer den Adelsmand af mit inderste Hjerte, der ikke viser mig sine ormstukne Pergamentsbreve, førend han har fremstillet sig for Verden som den dydige, nyttige og retskafne Borger. At hade en individuel Person blot *fordi* han er adelig, er Af-sindighed; han er ligesaa uskyldig i, at han er født Adelsmand, som jeg er uskyldig i, at jeg er født af borgerlige Forældre. Kun da, naar han troer sig berettiget til at see mig over Hovedet; naar han uden Fortjenester troer, at hans blotte Fødsel giver ham Fortrinsret til Statens vigtige Embeder, da foragter jeg ham, og da kan jeg umulig bare mig for, igjen at lade ham føle min Stolthed og vise ham, — — at han ikke engang kan maale sig med de faa Fortjenester, som endog jeg — — har stræbt at erhverve mig.« Det er saaledes ikke hans Mening og Hensigt at raillere med en heel Stand, blot som Stand betragtet, men kun at rense de i denne Stand meer eller mindre almindelige Daarskaber og modarbejde Fordomme. Det er jo »bekjendt, at man gjør Forskjel paa gammel og ny Adel; jo flere Aner, d. e. jo flere adelige Forfædre i lige opstigende Linie, jo fornemmere og højere af Adel troer Adelsmanden sig at være. Heraf følger, at enhver Mand af den *høje Adel* maa ansee sig for højere Adel end hans Fader var, og saaledes videre opad indtil primus acquirens eller Stamfaderen, der er den ringeste af dem alle, uagtet det burde være omvendt«. Heiberg hadede altsaa Adel, men ej *Personer* af denne Stand; han ønskede Adelsens Udryddelse, men ikke paa anden Maade, »end at den skulde adle sig selv ved den store Handling, frivillig at afstaae sine Rettigheder«. Han ønsker aldrig at see en voldsom Statsomvæltning i sit kjære Fødeland — »Nej!

groe i Fred for mig, sacra ilex, gamle gothiske Træ! ... indtil du raadner paa din Rod og omstyrter» — og hans Angreb paa Adelen skal ikke gaae længer end til at lære, »at sand Ære findes ligesaa fuldt hos Middelstanden, som hos Adelen; at den Ære og Adel, der arves, er intet mod den, der erhverves og fortjenes.»

At de Vonner og Vanner, uagtet Heiberg virkelig ikke i det gik videre, end han selv har sagt, i hans fordomsfulde Modstandere fandt Fjender, som fik det bragt til Hvide, skulle vi nu see. Disse havde (som Rahbek i Stykkets Nyhed skrev — see Dram. Till. til Morgenposten, 1793 Nr. 3) havt Fiinhed nok til at opægge en heel, af Digteren uberørt Stand, Fædrelandets Forsvarere, som om disse vare personlig angrebne deri, medens det dog kun var en uværdig Landstryger, han skildrede. Man udsprede altsaa, at Landofficeer-Standen havde fundet sig fornærmet ved denne Komoedie, og Rygtet sagde, at den skulde forbydes. Den blev imidlertid tre Gange opført (imellem 5. og 16. Jan. 1792¹⁾) med usædvanligt Bifald og for stedse fuldere Huus. Efter tredie Forestilling blev Opførelsen forbudt²⁾, og Stykket blev først trykt Aaret efter, i 2det Bind af hans Skuespil, aldeles uforandret formedelst den stærke Sensation, det havde vakt. I den Rahbekske Udgave af Skuespillene (4de Deel, 1819) har Forfatteren derimod gjort nogle Rettelser og forandret den Replik, som

¹⁾ I Overskous Fortegnelse staaer 1791, feilagtigen. Den recenseredes, foruden af Rahbek l. c. ogsaa af Tode, i Iris Jan. 1792. Cfr. Rahbeks Fortale til Sanders Overs. af Hofsorgen.

²⁾ Dette er Heibergs Forsikkring. Men da Forbudet ikke blev publiceret, blev Directionen i Aarenes Lob oftere, og ikke blot af Anonymen, offentlig adspurgt om Grunden til dette Lystspils Undertrykkelse. See f. Ex. Iris og Hebe 1797, I. 367. *Suhn* havde alt 1793 skrevet: »Underligt at det sjelden opføres!»

skal have foranlediget Stykkets Skjæbne. »Jeg erindrer meget vel«, siger han i Efterskriften til nys citerede 4de Deel, »at den daværende administrerende Theaterdirecteur forsikkrede mig om, at Forbudet vilde blive hævet, naar jeg blot vilde samtykke i at forandre den stødende Replik. Jeg svarede, at mit Skuespil havde gennemgaaet Censuren . . . at desuden en Retraction indeholdt Tilstaaelse af at have angivet et urigtigt Faktum eller at have fældet en falsk Dom; men at jeg, saa redebon jeg altid vilde være til at erkjende enhver Fejl, jeg maatte have begaaet, aldrig og under ingen Omstændigheder vilde bekvemme mig til at tilbagekalde en Dom, hvis Rigtighed var grundet i min og det hele Publicums Overbeviisning.« — Replikken, der gaaer ud paa, at den *blaa* Kjole i Huse hos Folk af Middelstanden saaes heller end den *røde*, var deels »en Sandhed, deels ingen Fornærmelse«. Men efter at have erfaret, at den røde Uniform i den lange Tid, han havde levet udenfor sit Fødeland, havde vundet et Omdømme, den forhen ikke kunde gjøre Fordring paa, og efter selv, i Frankrig, at have lært at kjende en stor Deel højst agtværdige Mænd af den militaire Stand, kunde han i Aaret 1819 med Fornøjelse, frivilligen, uden at vanære sig og uden at fornærme Sandheden give den danske Landkrigsmagt den Æreserklæring, som ligger i Forandringen.

Imidlertid gav Stykket i sin Nyhed Anledning til et Par Angreb paa Forfatteren. En dansk subaltern Officier skrev et »Brev til en Ven om Ancienneteten« og behandlede Heiberg i et Postscript til samme »paa en gevorben Fod«; men denne »latterlige, barnagtige og plumpe« Pjece blev meer end tilstrækkelig gjendreven af en anden Subaltern, der erklærede, at Heiberg ikke havde skrevet til Fornærmelse for Etaten. En »Styverfænger« overøste ham i en Pjece, under den forfærdelige Titel: »Potz Bomben

und Granaten», med nogle Grovheder, men ham agtede han ikke Svar værdig.

Aaret 1791 skyldtes ogsaa Syngespillet *Chinafarerne*, som blev første Gang opført d. 2. Marts 1792 og særskilt udkom s. A. Det vandt et Bifald, som det har vedligeholdt paa Theatret, hvor det i Novbr. 1830 blev 33te Gang opført.

Inden vi forlade dette Aar, maae vi endnu bemærke, at Heiberg, som i 1790 havde ægtet Thomasine Christine Buntzen, var d. 14. Dec. 1791 bleven Fader til sin saa navnkundige Søn Johan Ludvig Heiberg.

P. A. Heiberg var nu uden Sammenligning Nationens meest yndede, ligesaa vel som frugtbareste, dramatiske Digter. Det var da i sin Orden, at han fulgte sine Venners Opfordring og forberedede en samlet Udgave af sine Skuespil. Opmuntret af sin Muses Velyndere, som, uden at han indbød til Subscription, havde tegnet sig for et Antal Exemplarer, begyndte han paa egen Bekostning denne Udgave, som udkom ikke uden en vis Elegance, under Titel:

Skuespil af P. A. Heiberg. Første Bind, 1792.¹⁾
XXVI og 414 S. 8. (med Forfatterens Portrait og

¹⁾ Aaret 1792 udløb ikke uden at give os et Hædersminde om Heibergs patriotiske Sind. I Slutningen nemlig af dette Aar fattede han den »Borgersindets Guldalder værdige Tanke, at række udmærket Borgerværd den det tilkommende Krands, at en saadan Taknemmeligheds Hylding burde bringes *Suhm*, denne Fædrelandets og Oplysningens sande uegennyttige Velgjører; og kaarede han sig efter sin almeenkjendte Tænkemaade til Samvirkere heri uafhængige Mænd, som ikke Byrd, Embedsstilling, Familieforbindelser eller saakaldt Indflydelse gav Betydenhed, og der heller ikke stode i noget saadant personligt Forhold til *Suhm*, der kunde misbruges til at kaste Skygge paa dette Foretagende, men der dog ikke turde findes at være uden Adkomst til at være de Fremtrædende her. Hans Valg faldt paa

Vignetten af Juel) — indeholder Forvandlingerne, Heckingborn, Virtuosen Nr. 1, og Michel og Malene.

Pram, Rahbek, J. Kjerulf og Agent Gyldendal, af hvilke kun Rahbek stod i nøjere venskabeligt Forhold til ham. Selv stod han ikke i ringeste Forbindelse med Suhm. Rahb. Erindr. V. S. 93; ib. S. 97.

Heiberg oversatte (samme Aar) *M. G. Coopmans's* «*Remarquer over den selvgjorte Hr. Skriftdommers ell. Recensents Kritik over o.s.v.*» Der blev nemlig 1791—93 ført en levende Fejde i Anledning af Prof. Gadso Coopmans's Ansættelse som Professor ved Universitetet i Kbhvn. Den endte med en Injurieproces, som Coopmans paaførte Abr. Kall, der vel af Hof- og Stadsretten blev frikendt, men af Højesteret dømtes (K. l. E. 1793 S. 515) i Mulct, hvorhos hans mod Coopmans brugte Udtryk mortificeredes. Coopmans havde under Fejden paa Fransk skrevet og ladet trykke, men ikke offentlig udgivet nogle Bemærkninger imod en Rec. i K. l. E. 1792 S. 135. Forf. af denne Recension, Dr. Buchhave, fandt sig beføiet til at fremdrage dette Skrift paa Dansk, og det udkom under Titel:

Remarquer over den selvgjorte Hr. Skriftdommers ell. Recensents Critiquer i de Kbhvnske lærde Efterr. for 3 Mart. af M. Gadso Coopmans. Oversatte af P. A. Heiberg og med Anm. udgivne af Rud. Buchhave. Kh. 1792. 76 S. 8.

Anmærkningerne indeholde en skarp Dadel over Coopmans. En Anmelder i Kritik og Antikritik Nr. 17, 1792 dadler og ytrer sin Misfornøjelse med, at en Oversættelse publiceres af et Skrift, der, saalænge Forf. ikke offentlig har udgivet det, er privat Ejendom og som desuden skulde være kasseret under Correcturen. Herimod skrev Heiberg i Krit. og Antikr. 1792, Nr. 19, S. 299 en «*Antikritik*», hvori han svarede, at han viste Adskillige, der havde seet færdige Exemplarer, ligesom han og tilsendte Rec. eet. I Kbh. l. Eft. 1793 Nr. 5 S. 79 findes:

Pro Memoria
til Red. af de K. l. E.

Af en Mand, om hvis Troværdighed jeg ikke bør tvivle, er det forsikkert mig, at der i den Berloque, som hængte i det til Prof. Kall d. 5te huius overleverede Uhr, skal have ligget et Aftryk af Indfødsretten. Jeg henvender mig til Dem for at blive underrettet om dette saaledes forholder sig, og om Aarsagen hvorfor dette er udeladt i Anmeldelsen i d. l. E. Nr. 4. I mine Tanker er Ideen saa uskyldig, at den ikke behøver at skjules; og Enhver indseer lettelig, at Hensigten ikke har været at give Hr. Professore den Indfødsret, som han i Forvejen var i Besiddelse af, men kuns ved et Symbol at vise ham, at de Danske skattere hans

Andet Bind, 1793. XXIII og 430 S. 8. indeholder De Vonner og Vanner, Holger Tydske, Selim og Mirza, Virtuosen Nr. 2.¹⁾

Under d. 14. Aug. 1793 udstedte Heiberg en *Subscriptionsplan*, 27 S. 8., hvori han indbyder til Subscription paa et tredie Bind.

Allerede i andet Bind havde han beklaget, at meer end en Trediedeel af »de gode Venner«, som uindbudne havde tegnet sig, havde ladet deres Exemplarer være uafhentede (men at tilsende dem deres Exemplarer fandt han ikke passende, just fordi han ikke havde indbudet til Subscription, og fordi han ikke var Boghandler). Da han nu befrygtede Tab, havde han solgt Oplaget til Schultz. Tredie Bind vilde formodentlig blive det sidste, da han formedelst de Anstødsstene, han stedse mødte, forudsaae, at han snart maatte tage sin Afsked med Theatret. Han fandt Kritikernes Domme ofte ubillige, undertiden uretfærdige; han erfarede Beskyldninger, som mundtlig krøbe om i Publicum og gjorde ham og hans Stykker forhadte, fordi han ikke vilde kalde Sort Hvidt, eller *Mageløst* det, der endnu ikke er, hvad det kan eller bør blive²⁾. Atter en stor Anstøds-

Fortjenester af Akademiet, saameget højere som disse Fortjenester ikke ere forskrevne eller indpraktiserede udenlands fra.

Kh. 12. Febr. 1793.

P. A. Heiberg.

Nyerup svarede, at den anførte Omstændighed, som forholdt sig rigtig, var bleven fortiet for at undgaae Mistydninger og skjæve Domme, vel ogsaa fordi Symbolet i undseelig og ringe Gestalt var krøbet ind i en Uhrberloqve.

¹⁾ Disse to Bind ere recenserede i K. L. E. 1793. Nr. 31-33. Allg. Literaturzeit. 1794 Nr. 64 (jfr. K. L. E. 1794 Nr. 14).

²⁾ Heiberg sigter her til de »skammelige« Smigrerier, hvormed Nogle dengang forgudede den i øvrigt af Heiberg vist nok oprigtig roste og agtede Kronprinds, og henviser til Minerva Febr. 1791, Jan. 1793, S. 74 samt »Thorkelins i 3 Sprog berygtede Bog« (Sketch of the character of his royal Highness the Prince of Denmark. Lond. 1791; paa Dansk, af Schneider, Kbhvn 1793; paa Tydsk af K. Reinhard, Flensb. u. Leipz. 1793).

steen for en Forfatters Arbejde, der har bekjendt sig til en politisk Tro, som skurrer i største Delen af de Vældiges Øren, fandt han i det dengang almindelige »Jakobiner-Støveri«, samt deri, at Publicums Stemme paa Theatret ikke maatte høres, naar den ikke lød som Hoffets. Han viste dernæst, hvorledes Theaterdirecteuren Grev *Ahlefeldts* Adfærd imod ham maatte afskrække ham aldeles fra at digte for Theatret.

Med Hensyn til Stykket »Indtoget« saa var dets Antagelse bleven afgjort til Heibergs Tilfredshed.¹⁾ Da Greven havde yttret det Ønske at erholde Eenactsstykker for Theatret, indleverede Heiberg sin Virtuosen Nr. 2 og indsendte ligeledes i Febr. 1793 et nyt Stykke: *Hofsorgen*. Da han derpaa, under 15. April, forespurgte sig, om Hofsorgen blev antaget eller ikke, svarede Greven, at han ikke turde bestemme det, inden han saae, om Theatrets Kasse tillod den dermed forbundne Udgift, hvorfor han ikke havde troet sig berettiget til at brække Seglet. Derimod ønsker han at vide, hvad Priis Heiberg sætter paa Virtuosen, som, ifald man om Prisen blev enig, vilde blive givet næste Saison.

Hertil svarede Heiberg d. 6. Mai, at »han vilde ansee sig til Fornøjelse betalt med 100 Rd., som var den forrige Theaterdirections Betalingsmaade. Og da han erfarer, at den til Skuespils Betaling bestemte Sum er exhaureret, men Betalingen er ham en Bisag, saa tillader han sig at offerere Stykket til Theatrets Brug, paa Betingelse at det blev givet til Actricen Madam Knudsens Benefice, hvorved han haabede at bidrage Noget til denne fortjente Skuespillerindes Indtægt, forudsat nemlig, at Stykket befandtes antageligt.«

Dette ingeniørlunde uhøflige Brev blev ubesvaret i 6 Uger,

¹⁾ [Indtoget, Syngestykke i to Acter. Kbh. 1791. VIII. & 88 S. 8. Opført 49 Gange, ifølge Overskou, med Musik af Schulz].

hvorpaa Heiberg d. 14. Juni skrev et nyt Brev, hvori han udbad sig Svar paa foregaaende.

Da Greven ogsaa lod dette ubesvaret, og Heiberg ansaae denne Tavshed som en Fornærmelse, saa henvendte han sig til Notarius Publicus og begjerte, under den Forudsætning, at Overbringeren havde understykket hans Breve, at Notar. Publ. vilde indfinde sig hos Greven og udbede sig hans Declaration, om Brevene vare ham tilkomne eller ej.

Nu maatte Grev Ahlefeld svare; i Skrivelse til Notarius Publicus af 10. Juli tilstaaer han at have modtaget Brevene, men formener, at hans ovenomtalte Brev allerede indeholdt det fornødne Svar. Han havde blot ønsket at vide, om Heiberg var tilfreds med den reglementerede Betaling af 100 Rdl. for Virtuosen, og hvad det *andet* Stykke angik, da bestod samme Grund endnu, som han i hiint Brev havde anført.

»Man kan meget gjerne ønske,« vedblev Greven, »og yttre i Samtaler, at Stykker af een Act vare behagelige for en Theaterdirection, uden at man derfor bliver forpligtet at imodtage Alt, hvad en Autors Luner kan frembringe i Eenactsstykker.« Den Tilladelse, Heiberg havde givet ham til at brække Seglet, »har jeg«, tilføjede han, »dog været for forsigtig til at følge; thi Kongen har sat mig til Censor af de Stykker, som skal opføres, men ingenlunde for de Stykker, som Hr. Translateur Heiberg kan finde for godt at forære til Madam Knudsens Fordeel.« Iøvrigt benyttede han Lejligheden til igjennem Notarius publicus at tilstille Heiberg hans Stykke uaabnet tilbage.

Heiberg overlader nu til Publicum at bedømme, om han ikke burde have havt Svar; han gjør opmærksom paa, at Greven censurerede blot efter Titelen, og kalder det Uforsigtighed, en stor Embedsforseelse, at han havde ladet

et til ham adresseret Brev, hans Embedssager vedkommende, ligge uaabnet.

Den ovennævnte Subscriptionsplan, hvori Heiberg giver denne Fremstilling af sin Affaire med Grev Ahlefeld, optog han i Fortalen til Komoedien Hofsorgen, som tilligemed anden Udgave af Syngestykket Indtoget udkom 1794 i

»Skuespil af P. A. Heiberg, 3die Binds 1ste Hefte« 53 og 208 S. 8.¹⁾

Paa *Omslaget* af dette Hefte bemærker han: »Selv Grev Ahlefelds Venner vare retfærdige nok til at indsee, at han ikke behandlede mig vel; - - nu er han afgaaet fra det Embede, hvorunder han maaskee har troet sig autoriseret til at fornærme mig, og følgelig er vort Mellemværende fra min Side afgjort.« Forfatteren, som for Fremtiden ikke utvungen vilde skrive Noget mod Greven, lod just dette Hefte strax udgaae for at vise, at det og dermed hans Recit af Sagen mod Grev Ahlefeld, var trykt, inden han kunde vide, hvad Vending Sagen vilde tage.

Af Fortalen til Hofsorgen lærer man endvidere, at Madam Knudsen »formedelst Grevens Caprice« fik en slet Benefice for tomt Huus, og at Greven kun fandt en eneste Forsvarer, en Anonym, der havde i en anden Anledning skrevet en Piece »Sund Sands« kaldet, som ikke havde fundet Afsætning, men som han ved denne Lejlighed forbandt med et »Notabene ved Hr. Transl. Heibergs Klage over Skuespildirectionen, (1795, 8).²⁾ Denne Anonym be-

¹⁾ Rec. i K. L. E. 1796 Nr. 27..

²⁾ I Tilskueren 1793, 2. Bd. S. 578 og 618 omtaler Rahbek dette Notabene, der efter over 8 Dage at have »krobet om i det Mørke, hvori det evig burde blevet,« omsider var faldet i de offentlige Tiden-der, og gjør nogle Bemærkninger mod dets Indhold. For at karakterisere Piecen turde det være nok at anføre følgende Passage af den: »Ingen Mand af god Tænkemaade er saa uforskammet at

tragtede Heiberg som Theateroversætter, Ahlefeld som hans Øvrighed og Heibergs Breve som Ansøgninger. Heiberg, der forresten aldrig havde oversat for Theatret (thi han »kan ikke leve af Vand og Brød«) nøjedes med i et Avertissement i Aviserne at lægge for Dagen, at Anonymen søgte for en Sag, han ikke kjendte.

Iøvrigt var denne saakaldte *Grevens Fejde* ikke indskrænket til disse Skjærmydsler, skjønt Heiberg ikke tog videre Deel deri. Den siden saa berømte Højesteretsadvocat *Klingberg* udgav sit »Quid juris«, Nr. 1, 1794, 8; en velskreven bitter Satire paa Grev Ahlefeld. *Joh. Werfel* udgav i samme Aand Recension over Quid juris Nr. 1, ligesom han forud havde skrevet »Anmærkninger« ved hiint »Notabene,« og fortsatte i sit Ugeblad *Folketjenden* sine ubeviislige Angreb paa Greven, der paadrog ham en Injurieproces og en Mulct af 1000 Rdl.

I Fortalen til den nye Udgave af *Indtoget* værner Heiberg sig mod den Yttring af Tode, at han »noget nær har

haane en skikkelig Bonde og her vover, til Trods for alle gode Sæder, Skuespiloversætteren ved spottefuld Ironie og tildeels ligefrem at haane *Hofmarskallen*, sin Øvrighed!» — Interessanter for os ere hans spydige Udfald paa Heibergs Person, fordi de referere sig til et tidligere Optrin i dennes Liv. Idet han antager, at et Drama, der »gjorde Forhaanelsens Last afskyelig«, vilde være ønskeligt for Theatret, foreslæer han som Hovedpersoner i samme »et Par kaadmundede, impertinente unge Mennesker, f. Ex. saadanne, som jeg for 40 Aar siden har kjendt fra et af de bergenske Handelscontoirer. Disse skal have været i Vane med at spotte over næsten alle Mennesker, at dømme, ukjendt, endog om politiske Foranstaltninger, ja offentlig at bekjendtgjøre det idag, som de imorgen maatte ved skriftlig Afbigt tilstaae at være Usandhed. Deres Principal skal efter Forlydende have havt stærk Aftræk paa sin tørre Fisk og andre Vare, fordi Almuen fra Landet helst tyer hen til de Steder, hvor Bodsvendene amuser dem med Spotterier og Impertinentser. Og disse kom derved i det Rygte, at de vare forskrækkelig kloge Bodsvende.«

ladet En sidde for sig i Virtuosen;« — han paastaaer tværtimod aldrig at have malet nogen individuel Person.

Den Udgave af Heibergs Skuespil, som i de foregaaende Blade er omtalt, og af hvis Fortaler vi her have gjort Uddrag, manglede endnu eet Hefte, (som vilde have optaget Chinafarerne)¹⁾ for i 3 Bind at have været fuldendt. Heiberg havde bebudet, at han troede af Grunde, som vi ovenfor have seet berørt, for det Første at burde tage Afsked fra Publicum som dramatisk Autor, ja at han tænkte snart aldeles at nedlægge Pennen; thi han var kjed af at see Skurken gaac sig skulende, men dog triumferende forbi, fordi denne vidste Midler til at gjøre Sandheden mistænkt og til at lede Retfærdigheden paa Afveje, og han frabad sig den Ære at være den Tordenafleder, som først trækker Uvejret til sig.

Men denne Udgave fuldendtes aldrig; thi i Kjøbenhavns store Ildebrand 1795 brændte Oplaget, saa at Udgaven snart begyndte at blive sjelden.²⁾

Vi have seet, at Heibergs store Productivitet var af

¹⁾ Syngestykket Chinafarerne var særskilt udgivet 1792. 112 S. 8., rec. i K. L. E. 1794 S. 20. Den i Theatrets Repertoire (Nr. 11) indlemmede nye Udgave er af Forf. selv forandret.

²⁾ Rahbek besorgede siden en ny Udgave, hvoraf de 3 Bind udkom 1806, det 4de 1819, forlagt af Schultz. Her ere de pikante Fortaler bortskaarne, nogle nye Stykker tilkomne og Forandringer foretagne med nogle af de ældre. Indholdet er:

1ste Deel: Menneskekjenderen (nyt), Virtuosen Nr. 1, Virtuosen Nr. 2, Selim og Mirza.

2den Deel: Forvandlingerne, Duellen (nyt, skrevet omtr. 1800 el. 1801), Hofsorgen (1792 el. 1793. Opført 1818), Chinafarerne.

3die Deel: Heckingborn, De syv Tanter (nyt; opført 3 Gange 1818), Den gamle Skuespiller (nyt), Indtoget.

4de Deel: De Vønner og Vanner, Mystificationen (nyt), Cantater, 1790 og 1791, Efterskrift til Læseren, dat. Paris 9. Juli 1819.

meget kort Varighed og tildeels angivet Grundene dertil. Han var siden 1790 Familiefader; »den største og bedste Deel af hans Tid maatte anvendes paa, alene og med egne Hænder at skaffe sin Familie Underholdning ved Arbejde i et ganske forskjelligt Fag«. Om hans store Flid heri have Rahbek og Andre aflagt Vidnesbyrd.

Imidlertid vedblev han at være »Læseverdenens Afgud«, saavel ved sine Skuespil, som fornemmelig ved de politiske Viser, han nu og da skrev, i Almindelighed efter »Klubmændenes« Forlangende, »skjønt han ellers intet havde med dem at skaffe« (Grundtvig), samt ved en og anden pikant Opsats i Datidens Tidsskrifter. Saaledes findes i Maanedsskriftet: »Politisk-physisk Magazin«, 1ste Bd. 1793, Majheftet, S. 234 et fortræffeligt Brev til daværende Justitsraad C. Pontoppidan, hvoraf følgende er et Uddrag:

Heiberg erkjender, at Pontoppidan havde gjort sig fortjent til alle gode Borgeres Tak, fordi han realiserede den Tanke, ved en Medaille at forevige Mindet om Hovedstadens Borgeres Glæde over »den Tilvæxt, som Frederiks og Marias huuslige Lyksalighed havde faaet« (nemlig ved et Barns Fødsel, som dog samme Aar døde), men billiger ikke i Alt Udførelsen af denne Idee. Sin Ret til at tale offentlig i denne Sag udleder han ikke fra sit i sig selv saare uanseelige, men efter hans Ævne og i Sammenligning med næsten enhver af de øvrige Interessenters ikke ubetydelige Bidrag; men han var en af de Mænd, som Indbydelsesbladene bleve uddeelte til, og Beløbet paa den ham leverede Plan udgjorde $\frac{1}{16}$ af den hele indbragte Sum, og Planen indeholdt lutter gode og ærværdige Navne af alle Stænder, Adel, Borgere, Krigsmænd og Gejstlige. Og dog skulde han i sin lille Cirkel have erholdt dobbelt saamange Subskribenter, naar ikke Planen havde indeholdt et

og andet, som maatte støde Vedkommende. Først havde da stødt, at Pontoppidan »isteden for sit agtværdige Navn« havde sat et Kobberaftryk af sit Signet, saa Planen saae aristokratisk ud; dernæst havde man af en anden Formalitetsfejl maattet antage, skjønt, som det siden viste sig, urigtigen, at Pontoppidan egenmægtig vilde disponere over deres Penge og insinuere sig paa deres Bekostning. Han vilde og have fundet det smukkere, om enhver Subskribent havde givet sin Stemme til Valget af de 6 Deputerede, som skulde overlevere Medaillen til det kongelige Huus. Dog billiger han fuldkommen det trufne Valg og savner kun Pontoppidan selv blandt de Valgte. Derimod laster han »den tykke Viraksky, denne forfærdelige Damp af Berømmelser«, hvori Kronprindsen og hans Gemalinde bleve indhyllede. Sandheden selv kan fremsættes saa, at den seer ud som Smiger, og bliver da utaalelig, og det bør antages, at de kgl. Personers Beskedenhed ikke vilde tillade dem at udholde Læsningen af hine Blade. Saameget værre bliver det, som »disse Tiders Skribenter synes at have valgt Panegyriken til deres Formaal. Selv een af vore bedste og flittigste Skribenter har i lang Tid meget ængstelig søgt Materier, der kunde give Anledning til at panegyrisere.«

Brevet er dateret d. 30. Maj 1793. Rahbek tog (i Tilsk. s. A. Nr. 49) Anledning til at commentere over det; han antager, at Pontoppidan ikke har havt mindste aristokratiske Idee ved at aftrykke sit Segl, og troer vel med Heiberg, at Fyrsteparret vilde have ønsket, at P. havde været mindre rundhændet med sin Roes, men tillige, at den ikke var bestemt at komme dette for Øren. Ikke heller er Tilskueren ganske enig med Heiberg om, at Tidens Skribenter just have valgt Panegyriken til Formaal, og mener, at de, der nu og da omtale noget af det meget Godt, man

har Regjeringen at takke for, ikke derfor strax ere Virakskræmmere.

Hertil svarede Heiberg i Tilskueren (1793, 2det Bd. S. 433—38): »For deres Skrivelse i Nr. 49 af deres Blade er jeg dem meget forbunden. Publiciteten er mig saa kjær, at jeg oprigtigen takker enhver Mand, der paatager sig at drøfte mine Meninger. Ere disse rigtige, da er det saa langt fra, at jeg taber noget derved, at jeg meget mere maa vinde hos den skjønsumme Læser, og har jeg fejlet, da maa jeg taale de Skrub, der vanker. Har jeg forsætlig lukket Øjnene for Sandheden, da fortjener jeg ikke aleneste ingen Skaansel, men endog alle Menneskers Foragt; Medynk derimod og Overbærelse, ifald jeg har fejlet af en falsk Overbeviisning. Det er en saare agtværdig Ting, denne Overbeviisning, den være saa ret eller falsk, og jeg veed ingen bedre Maade i disse politiske Tider til at lægge min politiske Troesbekjendelse for Dagen, end ved aabenhjertet at erklære, at jeg agter den Mand langt højere, der er, hvad man nuomstunder kalder en Aristokrat, efter Overbeviisning, end den, der er en Demokrat blot fordi det er Moden. Destoværre, jeg har med min lille Erfaring fundet Verden saa slet, at jeg ikke troer at fejle, naar jeg paastaaer, at der gives usigeligen faa af den første Klasse og usigeligen Mange af den sidste. . . . Sandeligen, dette har især givet mig en saadan Mistro til Verden, at jeg næsten ikke troer noget Menneske, ja næppe mig selv.« — — De Contrabemærkninger, han kunde have at gjøre mod Tilskueren, afholder Heiberg sig fra, da han alt eengang har omtalt det, der i Medaillesagen laa ham meest paa Hjerte, men »at anfælde anden Gang den Mand, som man seer ikke at være bestemt til at værge sig, det vilde være Niddingsværk.« — — »Lader os

heller ikke» — bliver han ved — »tale om, hvem den af vore bedste og flittigste Skribenter er, der i lang Tid har søgt Materier til at panegyrisere over. Jeg maa blot forsikre dem om, at det er en Mand, som jeg har saamegen Agtelse for, at jeg ønskede ham denne Svaghed mindre.«

Naturligviis sigter Heiberg her til Rahbek selv.

Allerede tidligere havde han under det paatagne Navn *Simon Sandrue* leveret Tilskueren enkelte Bidrag i Form af Breve, der vist nok, saa velmente de end kunne have været, ved en overdreven Beedskhed maatte opvække ham Fjender. Disse Breve ere:

1791 Nr. 85. Anmældelse af Levnetsbeskrivelse over en uhyre Mængde adelige Skurke og Skurkinder.

Nr. 94. Om Forfatteren til den stygge Piece: »Fuldstændig Deduction over den Coopmansske Stridighed« m. v., hvilken Forf. han under Plads i sit Galleri.

1792 Nr. 93. Om en Skurk, der lønner Andres Tjenestefolk, for at faae at vide, hvad de tale om.

Men nu optog Rahbek i samme Ugeblads 1794, Nr. 21, Mand. d. 17. Marts følgende fjerde Skrivelse¹⁾ fra Simon Sandrue:

»Herr Tilskuer! Forleden Dag, da den ulykkelige Ildbrand rasede paa Christiansborg Slot, og til en Tid, da

¹⁾ Her skulle vi ogsaa, for at have dem samlede, anføre hans øvrige Opsatser i Tilskueren, skjønt af et senere Dato, nemlig:

1798, Nr. 3 og 4, en morsom humoristisk Skrivelse fra en Molboer, om en ny Calendar. Samme Molbo har en Ven, som ikke kan faae Indfødsretten for de mange Tydskere, Engelskmænd og franske Magrantere, som have skrubriberet derpaa.

Nr. 8. Et Brev fra Jean Malheureux, der kom ilde an fordi han vilde bruge Pryglefrihed mod Trykkefrihed (samt nogle Bemærkninger mod Manderfelt. (S. 62).

jeg nok tør forsikre, at ingen Dansk, Norsk eller Holstener inden Kjøbenhavns Volde var vel tilmode, undtagen de faa Tyve og Hælere, der tænkte at berige sig ved Ulykken, har man, som jeg med Vished veed, om Aftenen seet tvende Personer, der talte et fremmed Tungemaal, og hvoraf især den ene, med et Øjglas i Haanden, udmærkede sig ved at vise en Djævels Glæde over Ilden. Iblandt andre Udladelser, som endeel af de Omstaaende, der ikke vare aldeles læge Folk, forstode, sagde han disse saare mærkværdige Ord: »For den Summa, som nu brænder, kunde Danmark have ført Krig mod Frankrig i tre Aar.« De begriber nu, Hr. Tilskuer! at Personen ikke maa ynde Danmarks politiske Troesbekjendelse, og deraf kan De vel let forklare Aarsagen til hans Glæde. Jeg nægter ikke, at det jo smerter mig, at denne Skurk kom hjem med hele Arme og Been; thi jeg troer, at det meest inviolable Menneske burde for slige Udladelser have sin Fred forbrudt. For nu at gjøre, hvad jeg kan, til at forevige ham, har jeg besluttet at forskaffe mig hans Portrait, og lade det udskære i Træsnit for at sættes foran i mit belovede Billedgalleri over berømte Skurker; siden dette omtrent vil være det samme som at kagstryge ham in effigie, da det formodentlig vil finde sine Vanskeligheder, at faae den legemlige Straf anvendt paa ham. Jeg har ikke villet undlade at anmelde Dem denne Anekdote til offentlig Bekjendtgjørelse, thi uagtet den omtalte Skurk virkelig henhører til den Klasse af Mennesker, over hvem, som De i et af Deres foregaaende Blade har sagt, den offentlige Stemme har tabt sin Ret, saa troer jeg dog, at Publicum baade kan og bør reclamere denne sin Rettighed til at paaanke deslige udmærkede Skurkagtigheder, især naar de begaaes af udmærkede Skurker.

Simon Sandrue.«

Tilskueren (d. e. Rahbek) ledsagede dette Brev med den Erklæring, at han ikke havde mindste Føje til at kalde Simon Sandrues sædvanlige Sanddruhed i Tvivl ved denne Anledning; selvsamme Anekdot var desuden med selvsamme Omstændigheder fra mange forskellige Kanter kommen ham for Øre. Han erkjendte, at S. Sandrue, som havde paataget sig den tunge, men vigtige Pligt at fremdrage deslige Lumpenheder og stemple dem med deres rette Navn, ikke havde Lov til her at lukke sine Øjne og vise Skaansomhed, at han havde stillet *Niddingen* frem i sit fortjente Lys, og meente, at den, der med neronisk Glæde kunde beskue en Ødelæggelse som hiin, maatte vel ved meer end een Leilighed tilforn have lagt samme Sindelag for Dagen, givet umiskjendelige Prøver paa det indfule og afmægtige Had til Nationen og dens faderlige Regjering, der fremstraalede deraf; — et saadant Menneske kunde næppe hidtil være undgaaet den offentlige Opmærksomhed og den offentlige Foragt.

Disse Artikler vakte stor Opsigt. Vel udlagde man almindelig den Person, som ovennævnte bittre Udfald sigtede til; men næppe har nogen fornuftig Mand kunnet forestille sig, at denne skulde have været saa uklog, at lade sig mærke med, at han følte sig rammet. Dette skede dog. Den, vel tildeels formedelst den da herskende Antipathie mod England og Sympathie med Frankrig, men upaatvivlelig ogsaa formedelst sin Personlighed, i Kjøbenhavn almindelig forhadte engelske Gesandt *Hailes* overgav Grev Bernstorff en bitter Besværing over det nævnte Nummer af Tilskueren, som han paastod indeholdt de groveste Fornærmelser mod hans Person. Han skyldte sit Hof, sagde han, sig selv, sine Colleger og den danske Nation, at for-

dre den meest eclatante Satisfaction, og forlangte, at Greven skulde gribe til de virksomste Midler for at sikkre sig Bladets Forfatters eller Trykkes Person, samt foranledige, at en Criminalsag blev anlagt imod samme, idet han af de danske Love ventede hurtig og exemplarisk Retfærdighed. Grev Bernstorff, som denne Besværing just i de Dage kom overordentlig fortrædigende, forlangte af Cancelliet en alvorlig Undersøgelse. Der blev efter dettes Foranstaltning strax anstillet et Forhør over Rahbek ved Hof- og Stadsretten (en, som det lader til, ved Trykkefrihedssager usædvanlig Fremgangsmaade). Rahbek søgte ved dette Forhør først at bevise, at der ikke kunde fordres af ham, at han for Retten tydelig skulde betegne den Person, han havde meent, da denne ikke i hans Opsats var saa tydelig beskrevet, og det var klart, at han ikke havde villet betegne ham tydeligt for Publicum. Derimod kunde han med Rette fordre af Klageren, at denne angav Grunden til sin Klage, en Grund, der aabenbart ikke var at finde i den ubestemte Maade, hvorpaa Beretningen i Tilskueren var affattet. Protokollen over Forhøret blev ved Grev Bernstorff tilsendt den engelske Minister, som, ved at tilbagesende den, krævede criminel Afstraffelse. Nu blev Sagen overgivet Hof- og Stadsretten. Rahbek (thi:

han alene endossered
Hvad Cancelliet assignered
Paa Simon S. & Compagnie

C. F. Horn)

forsikkrede, som mundtlig i Forhøret, saa og skriftlig i sit Forsvarsskrift, at de i Tilskueren om en Unævnts Opførsel ved Ildebranden d. 26. Febr. indeholdte Udtryk aldeles ikke skulde betegne en bestemt Person og altsaa ikke heller

paa nogen Maade den engelske Minister¹⁾. Han blev af Hof- og Stadsretten aldeles frikjendt, og *Hailes* appellerede ikke, som sees af følgende Skrivelse fra Grev Bernstorff til det danske Cancellie:

»Det er mig en særdeles Fornøjelse at kunne melde det kgl. danske Cancellie, at den engelske Gesandt, Hr. Hailes, har besluttet sig til at lade den mod Prof. Rahbek anlagte Sag beroe ved Hof- og Stadsrettens Dom, uden at appellere fra den. Han har desaaarsag gjort mig den mit fulde Bifald fortjenende Erklæring, at han ikke forlanger nogen yderligere Fortsættelse af Processen, da det ikke er overensstemmende med hans Tænkemaade, videre at forurolige en Mand, hvis han er uskyldig; men at han, hvis denne kun ved sin blotte Benægtelse vil bedække en begaaet Ondskab, gjerne overlader ham til hans egen Samvittighed og den da fortjente Foragt. Der er altsaa intet imod at den fældede Dom faaer sin fulde Retskraft.«²⁾

Heiberg, som d. 31. Maj 1790 af Magistraten havde faaet Successionsbestalling paa *efter sin Svigerfader* at være Dispacheur og Mægler i Kjøbenhavn, frasagde sig paa samme Tid Mæglerembedet ifølge en Skrivelse til Magistraten fra Gen. Landøkonomi og Commerce-Collegium af 7. Juni 1794.

Men næppe var den Hailesske Sag lykkelig endt og uden nogen Ulejlighed for Heiberg, før Rahbek selv »ved et ligesaa ubetydeligt som uheldigt Tilfælde« bragte sin Ven uforvarende i Hænderne paa hans Forfølgere. Heiberg havde skrevet en ny Vise, efter et Selskabs (det for-

¹⁾ I J. K. Hosts Christian den 7des Historie hedder det, at Rahbek erklærede og derpaa tilbød sig at ville aflægge Eed, at efter hans Vidende Gesandten ikke var den betegnede Person; saaledes udtrykt synes denne Erklæring at indeholde en Usandhed.

²⁾ Schirachs Polit. Journ. 1794 S. 440, 672, 796. Jfr. Rahbeks Erindr. IV. 272. Steffens Hvad jeg oplevede, II. 278.

enede Venneselskab) Anmodning og med det udtrykkelige Forbehold, at den ikke maatte afsynges »saafremt der var mindste Grund til at formode, at den kunde forstyrre noget eneste Medlems Fornøjelse.«

Politiet var strax, som det i de Dages Sprog lød, blevet *gjort opmærksom* paa denne Vise; men havde besluttet at ignorere den, hvis den ikke fik videre Publicitet. Nu traf det sig, at der manglede Manuskript til et Nummer af Tilskueren (f. 1794 Nr. 43), og uden at kjende Visen eller endnu at have Heibergs Tilladelse dertil lod Rahbek den optage i bemeldte Nummer.¹⁾ Bladet blev strax lagt under Beslag og Generalfiskalen ved kgl. Rescr. 13. Juni 1794 beordret at anlægge Sag mod Forfatter og Udgiver fordi de »paa en uanstændig, dumdristig og forhaanende Maade« havde angrebet Kongen af Storbritannien. Visen, som i det omtrykte Nummer af Tilskueren er udeladt og i Registeret til 4de Aargangs 1ste Bind blot betegnet med 6 Stjerner, kan nu, efterat den har været optrykt i Barfods Polit. Visebog, 1842, S. 60, her meddeles:

Vor Klub er dog en herlig Sag!
Her sidder man i Vennelag,
Og rundt omkring det brede Bord
Kan tale frie Ord.
Men er her en Spion iblandt
Der med sin Sladder — Løgn og Sandt²⁾ —
Befører nogen ærlig Mand,
Forbandet være han!

Naar vi er Dagens Arbejd qvit,
Vi samles her og tale frit;
Dog altid udi Sandheds Spejl
Vi skue Statens Fejl.

¹⁾ See Rahb. Erindr. IV. 290 ff.

²⁾ Tant. Barfod.

Vor Roes er reen, vor Dadel fri,
Og aldrig, aldrig synge vi,
Naar Excellencen stjal, og sov,
Til Excellencens Lov.

Den sande Lighed hersker her,
Og Alle er vi lige nær
Til fedest Kjød og finest Brød;
Men Ingen dertil fød.
Foragt med ¹⁾ den, der tænker sig
At være mere adelig —
Om han saa stammer fra Peer Thot —
End nogen Sansculot!

Uskyldig er vor Politik.
Vi glæde os, naar vel det gik,
Og ønske at den gode Sag
Ej fare maa i Mag.
Men om vi stundom bande *Pitt*
Og rose *Robespierre* lidt,
Staaer Statens Ro dog ej paa Spil;
Nej, der skal mere til.

King George han spiller høje Spil;
En Satan²⁾ fik ham nylig til
At rive Folkets Klubber ned
Sig selv til stor Fortred.
Han troer ej Britten mukke tør
Hvor gal han endog Sagen gjør.
Troer I, godt Folk! slig Politik
Kan længe holde Stik?

¹⁾ mod — Barfod.

²⁾ Barfod læser: Nu Satan — og billiger dermed Generalfiskalens og Rettens Fortolkning af Ordet »han« i Strofens femte Linie, uden at ændse Heibergs Erklæring. »Det gjør mig ondt, at man har misforstaaet mig,« tilføjer denne, »og jeg tilstaaer at jeg virkelig havde talt tydeligere og bedre, naar jeg havde ladet Ordene lyde saaledes: »Sieur Pitt han spiller høje Spil,

Hans Fætter fik ham nylig til o. s. v.« (Procedure).

I Fyrster paa den hele Jord!
 O! troer ej slig en Niddings Ord,
 Som der, hvor Folk forsamle sig,
 Seer Spor til Borgerkrig!
 Om Krig at drømme midt i Fred,
 Det rober ond Samvittighed;
 Og frygter I for Mytteri,
 Er snart jer Magt forbi.

Dog bort med slige Billeder
 De kuns forstyrre Glæden her.
 Ved Viin at lokke Griller frem —
 Fy! den Idee var slem!
 Saa bort med alskens Politik!
 »Og lad os passe vores Drik!«
 Det har vor fælles Ven jo sagt —
 Skaal! Klubben staae ved Magt!

Rahbek har 33 Aar senere erklæret, at han, om han end havde kjendt denne Vise før dens Indrykkelse, ikke vilde nadvaret¹⁾ fundet noget Betænkeligt derved, og at han endnu ikke kunde være enig med den Fiskalshermeneutik, der forklarede om King George, hvad der efter hans fuldeste og uforandrede Overbeviisning var sagt om Pitt, hvem det — endog uden Hensyn til det Sindelag, som her den Tid herskede imod ham fra Tronen til Hytten — umulig kunde være en Statsforbrydelse at sige noget Ondt om. Ogsaa var efter Rahbeks Forsikkring den almindelige Mening aldeles eenstemmig i, at begge vilde blive frikjendte. Men Sagen havde en anden Side. Nylig i Forvejen havde den engelske Ministers Klage foraarsaget Udenrigsministeren Bernstorff store Ubehageligheder. Regjeringen stod paa

¹⁾ Derimod vedgaaer han, at den mindste Advarsel vilde have været tilstrækkelig til at afholde ham fra at lade aftrykke Visen, »for ikke at give Forfatteren i Hænderne paa dem, der havde svoret hans Undergang« (Erindr. IV. 297).

en særdeles spændt Fod med England, saa at Fredsbrud saare let kunde finde Sted. Det var altsaa et saa kritisk Tidspunkt, at Bernstorff vel kunde, (som G. H. Olsen udtrykte sig) mene sig beføjet »til at opfordre Retfærdigheden imod de Skribenter, der for at blive beklappede i en Klub, satte Fædrelandets Velfærd og Rolighed paa Spil«, medens den store Minister, efter samme Forfatters Vidnesbyrd »vreed sine Hænder for at redde Trykkefrihedens Sag og Landets Fred og Ære tillige«.

Men om der end under saadanne Omstændigheder var Grunde til Saggivelse, og om man end, imod Heibergs Paastand, at »de paaankede Ord ikke indeholdt andet end den rene Sandhed og næppe tiende Delen af hvad andre Forfattere paa samme Tid sagde i samme Anledning uden at blive tiltalte«¹⁾, vilde anføre, at det ikke altid og ubetinget er tilladt at udtale den rene Sandhed, og at det kommer meget an paa, hvem der siger den, saa vil Ingen, der upartisk læser Proceduren og er overbevist om Heibergs Sanddrøhede, kunne nægte ham, at han blev dømt »fordi Hof- og Stadsretten havde læst en anden Syntaxis end han«. Man sammenligne Rahbeks Erindr. IV. 308.

Dommen faldt d. 16. Nov. 1794, og Dagen derpaa fik Rahbek følgende Skrivelse fra Heiberg:

¹⁾ Birekner har med sin sædvanlige Frimodighed yttret sin Mening i disse Ord: »Hvor inconsequant og ubilligt var det da ikke at straffe Heiberg, der i sin Vise virkelig ikke havde sagt mere, end hvad der allerede mange Gange og paa mange Steder var blevet sagt ikke blot om den af ham angrebne, men om saa mange andre af Europas Regjeringer? Jeg veed vel, man vil undskylde dette Skridt med Nødvendigheden; men selv forudsat at denne, for enhver dansk Mand sorgelige Nødvendighed havde sin Rigtighed, saa var dog Tilfældet dengang ikke indtruffet, det afstraffede Angreb var ikke fra behørig Steder blevet paatalt.« Birekners saml. Skrift. I. D. S. 39.

»Kjære Ven! Vistnok blev jeg imorges paa en ikke meget behagelig Maade overrasket af Bierring, der bragte mig Domslutningen. Endnu igaar blev det mig sagt som vist, at Dommen lød paa 100 Rdl., tænk dig altsaa min Forundring da jeg læste 300 Rdl. Den er meget naadig den gode Hof- og Stadsret, tænkte jeg, men endnu mere retfærdig. Jeg skrev strax Schönheyder¹⁾ omtrent saaledes til:

» »Det er bedre at falde i Guds Haand end i Menneskenes« sagde Kong David, og da Højesteret bestaaer af Mennesker, saa appellerer jeg ikke. Jeg er overbevist om, at D. V. har gjort, hvad De kunde; jeg takker Dem oprigtig, og beder om Deres Regning for Umagen, udbedende mig kun endnu den Godhed, at De vil skaffe mig hele Sagen beskrevet.« »

»Jeg agter at lade den trykke med den saa svære nødvendige Forsigtighed for at udbringe deraf hvad jeg kan, og Resten maa spædes til. At du blev frikjendt, glæder mig, fordi du burde frikjendes; men jeg nægter ikke, at det smerter mig, at Retten slet ikke vilde have Hensyn paa den beviste Sandhed, at jeg ikke har søgt at divulgere Visen, og dog har man forsikkret mig, at jeg ikke var bleven tiltalt, naar Divulgationen ikke havde været. Du skylder mig i denne Sag aldeles ingen Deeltagelse paa Pengenes Vegne, kun alene Hjertets og Hovedets Deeltagelse udbeder jeg mig, og derom er jeg forvisset. Havde du ikke bedet mig om Tilladelse til at indrykke Visen, da havde jeg sikkert bedet dig om at gjøre det; følgelig, naar der skal lides, er det mig og ikke dig, det bør gaac ud over. Vistnok er en

¹⁾ Heibergs og Rahbeks Sagfører, Kammerradvocaten Johan Martin Schönheider.

3-400 Rdl. en Summa, der ikke er let at finde; dog den findes vel, og ihvor det gaaer, saa er det min Trøst, at jeg lider for Sandhed.« — —

Han anførte nu de 6 Linier af Churchill, som han siden satte til Motto paa sin Procedure, og som han længe havde gjort til sit Valgsprog, og slutter derpaa saaledes:

»Lev vel, og lad mig dog see dig af og til paa vores Børs (Parterret). Det er næsten den eneste Fornøjelse, jeg nyder udenfor min Stue. Dette Stød skal desuden ikke kunne forsoner mig med en Verden, som jeg allerede længe har været kjed af, naar ikke nogle faa Mennesker bandt mig til den, og naar jeg ikke ansaae det for et Cuionerie, ikke at kunne taale hundrede Ubehageligheder for hver Behagelighed, der kan møde. Lev vel, og vær som før min Ven.

P. A. Heiberg.«

Den 17. Nov. 1794.

»Jeg maatte«, siger Rahbek, »være i højeste Grad uskjønksom og hver god Mands Agtelse uværdig, naar jeg ikke, endog uden Mindelse, havde opfyldt den Fordring, hvormed Brevet slutter, fra en Mand, der, ramt af et Stød, som, skjønt uden at bøje ham, smertede ham saa synlig, og som jeg, skjønt uvitlerlig og uforsættelig, havde paadraget ham, kunde i den første friske Smerte tænke, skrive og handle saaledes. — Vort Venskab var ikke fra først af nogen Samkvems eller Omgangs Forbindelse; tværtimod vare vore første nærmere Berørelser intet mindre end venskabelige. Midlertid lærte jeg alt i disse at kjende ham som en Mand af Hoved og Kundskaber, hvem jeg maatte ære, og hvem jeg i Anledning af hans Arbejder ikke kunde undlade at yde den Agtelse, jeg skyldte ham. Uden at han nogensinde hørte til min inderste Kreds, hvor han endog havde mange

Ugunstige, knyttedes dog snart eet Baand mellem os efter det andet; og jo nærmere jeg lærte at kjende ham, jo mere jeg erkjendte hans ualmindelige Menneske- og Borgerværd, hans mageløse Arbejdsomhed, hans strænge Ret-sindighed ¹⁾, hans sjældne Nøjsomhed, jo mere opildnedes min oprigtige Højagtelse til et inderligt Venskab. Jeg siger det frimodig, thi jeg siger det med fuld Overbeviisning, ikke har jeg kjendt den Mand, der med større Tryghed end han kunde lade sit Borgerværd prøve efter den kostelige fjerde Artikel af Borgerpligternes Erklæring i den franske Constitution fra Aaret 3: Ingen er god Borger uden han er god Søn, god Fader, god Broder, god Ven og god Ægtemand; og jeg tilføjer, at jeg saaledes har kjendt ham i ethvert af disse Forhold, at jeg kan fremstaae som Vidne og uden Betænkning anvende paa ham, hvad Cowley sagde om sin Ven Craslaw:

Hvis vrang hans Tro i Noget været har,

Ret — jeg med Vished veed — hans Levnet var.*

Dette Venskab, grundet paa gjensidig Agtelse, et Venskab, som Rahbek endnu i sine sidste Leveaar erklærede at være maaskee mellem Alt, hvad der udgjorde hans Stolthed som Menneske og Borger, det, der gjorde ham stoltest, led en kort Afbrydelse i det følgende Aar, 1795, da Rahbek i Tilskueren havde indrykket nogle satiriske

¹⁾ Rahbek erindrer saaledes, at Heiberg i Aaret 1794 bad ham om et Anbefalingsbrev til Holland, da han for et Handelshuus skulde gaac derhen og formodentlig derfra til Paris i Anledning af nogle Skibe og Ladninger, der vare faldne i de Franskes Hænder, og at han glædede sig særdeles til denne Rejse. Efter nogen Tid spurgte Rahbek, naar han skulde have Brevet. »Det behøves ikke«, svarede Heiberg, »jeg mærkede, de havde ikke reent Brød i Posen, derfor valgte de mig, at jeg skulde gjøre Sagen ærlig ved mit Venskab med Missionen her; saa sagde jeg mig fra det.«

Breve af Zetlitz, som Heiberg troede at indeholde en Pasqvil imod sig. Han tilskrev Rahbek et skarpt Brev af 1ste Sept. 1795 (Rahb. Erindr. IV. 377), hvori det hedder: »Uagtet du i Henseende til dine Meninger om den *franske Frihed* er noget nær orthodox, saa vær forvissat om, at der er intet Menneske saa blindt, at det jo af dine idelige Lovtaler over den danske Regjering og dem, i hvis Hænder sammes Roer findes, tydeligen seer, at Frygt og Svagbed, samt Bestræbelse at yndes af alle Partier, forfører dig ofte til at modsige dig selv og at arbejde imod den Frihed, som du foregiver dig at ynde. Betænk dog, at den, der vil være Ven af Alle, bliver Ven af Ingen, og nedlæg heller din Pen, naar du ikke har Mod og Kraft nok til at forsvare den Sag, som du anseer for den gode Sag. Saaledes gjør jeg, og fægter jeg da ikke mere for Friheden, der heller ikke trænger til min Arm, saa skal jeg dog aldrig fægte imod den.« — —

Ved efter 32 Aars Forløb at publicere dette Brev (i Erindr. IV. 377) skriver Rahbek: »Uagtet Heiberg, vel endog fra temmelig tidlige Dage, havde mødt saamegen uforskyldt uværdig Behandling, at man ikke kan undres, om man, maaskee just ifølge hans Godtroenhed, kunde godt, naar man vidste Grebet, vække Mistanke hos ham, har jeg ikke kjendt noget Menneske, der var lettere og villigere til at vende tilbage til sin gode Mening om dem, man havde gjort ham mistænkelige.« En mundtlig Forklaring synes at have forsonet Heiberg; men en ny Kurre paa Traaden udspandt sig, idet Heiberg, som troede den udmærkede Actrice Madam Preisler undertrykt af et Parti, i Spidsen for hvilket Øretudere vilde indbilde ham, at Rahbek stod, overensstemmende med sin Charakter strax var rede til at træde i Skranken for hende. Dette foranle-

digede en Strid mellem Heiberg og M. C. Bruun af den Art, at »kun Fanden havde Fryd deraf«, og i hvilken Heiberg ifølge den almindelige Calumnie havde Rahbek mistænkt for at have ægget og væbnet Bruun. Rahbek gav imidlertid en saadan offentlig Erklæring, at Heiberg maatte stilles tilfreds, som han, uden at det kom til egentlig Fredslutning, tilkjendegav i de Lag, hvori de samledes i Anledning af Heibergs gamle Ven, den svenske Digter Paykulls Nærværelse i Kjøbenhavn, hvorved Stiftelsen af et literært Brodersamfund mellem begge Nationer med megen Iver kom paa Bane [og i Iris og Hebe]. Ikke længe efter (Januar 1797) forlovede Rahbek sig, og hans Brud blev Heibergs inderlige Veninde ligesom senere hans Søn Johan Ludvigs kjærlige Plejemoder (Rahb. Er. V. 139).

Men Fejden mellem Heiberg og Bruun er for dens Følgers Skyld vigtig nok til at dvæle ved noget længere. *Samsøes Sørgespil Dyveke* blev første Gang opført d. 30. Januar 1796. I Adresseavisen s. A. Nr. 27 (3. Febr.) spurgte en Anonym, hvorfor Dyveke ikke blev opført, saalænge der gaves utallige Lysthavende. I næste Nummer svarede Theaterdirectionen, at det ikke kunde skee formedelst Madam Rosings nærforestaaende Nedkomst. Anonymen spurgte nu (i Nr. 30), om Stykket ikke desuagtet kunde gives, da man vidste, at Sigbriths Rolle var tildeelt Madam Preisler som Reserve. »Man tør troe«, sagde han, »uagtet Hr. Professor Rahbeks modsatte Mening, at denne fortjente, skjønt i 4 Aar nedtrykte Kunstnerindes Talenter, der trods Avind ere umiskjendelige, ville fyldestgjøre enhver Forventning, hvortil man ved Madam Rosings sandelig ikke miskjendte Kunst er bleven berettiget.« — Flere gjentog Begjeringen om Dyveke, og i Nr. 38 opfordredes den

første Spørger til at bekendtgjøre, paa hvad Maade Mad. Preisler var nedtrykt, forsaavidt Directionen kunde tilregnes Deel deri. Nu svarede denne, som var Heiberg, under Navn i Nr. 39 (d. 17. Febr.), at han aldrig havde sagt, at Mad. Preisler var nedtrykt af nogen *Direction*, men *om* han havde gjort det, saa var det dog ikke en Følge, at han havde meent en af Kongen beskikket *Direction*.

Imidlertid udkom Nr. 13 af M. C. Bruuns dramaturgiske Blad Svada, hvori, foruden Noget om Falsens d. 6. Febr. opførte »Festen i Valhal«, ogsaa var Noget om Avertissementerne angaaende Dyveke. Herimod skrev Heiberg i Adresseav. Nr. 42, 22. Febr., at den ham personlig ubekjendte M. C. Bruun havde behandlet en agtværdig Mand og Forfatter (Falsen) som en Dreng. Det gjør ham ondt at maatte optage sin henlagte Pen for at bruge den mod en ung Mand af Bruuns Talenter, der dog »siden han anlagde sit Opdragelses-Institut for Skuespillere¹⁾ — *formodentlig* som Medlem af en Comité secret — har tabt meget af den Agtelse, han forhen havde erhvervet.« Selv forsvarer han (Heiberg) sin Mening »blot efter Overbeviisning, uden Hensyn til Forbindelser eller Autoriteter, og vil gjerne overlade det sidste Ord til Gudinden Svada.«

I Nr. 45 af Adr. Av. svarer Bruun ham med følgende Invectiver: »Naar Heiberg først faaer beviist, at han ikke een Dag har skrevet Frihedsviser og en anden Dag væmmelig smigrende Cantater; naar han faaer beviist, at det ikke er ham, som i en Folkesang kaldte Qvistrumbroes-Negotiationen et *vundet* Slag²⁾; naar han faaer beviist, at

¹⁾ Her menes det ovennævnte dramaturgiske Tidsskrift.

²⁾ See den S. 137 omtalte »Almindelig Folkesang for hele Kjøbenhavn.«

den, der paa eengang smigrer og haaner, kryber og trodser, er en selvstændig og agtværdig Mand, saa, om ikke før, vil han lære — — at man ikke bør misbruge de offentlige Tidender til at *forelyve* Publicum noget om indbildt Nedtrykkelse.« Han tillægger Heiberg »formeget af Fremfusenhed, Selvindbildskhed og Skjeldesyge, forlidet af rolig Eftertanke og Beskedenhed«, og affærdiger i lige Maade Falsen og et Par Andre.

I det følgende Nummer skriver Heiberg til Falsen, at den 5½ Aar gamle Tanke af ham, som Bruun nu fiskaliserer, havde han i det mindste paa den Tid anseet for rigtig. Men Bruun »har Uret, ifald han troer, at jeg ikke har berigtiget eller villet berigtige nogen af mine forrige Ideer, og han har Uret, ifald han skulde være saa ubillig at paastaae, at den, der for 5½ Aar siden holdt ham for et beskeden ungt Menneske, skal endnu ansees for at tænke saaledes.« — — »Til sidst, kjære Falsen! synes det mig, at M. C. Bruun har taget til sit Valgsprog, hvad Mester Geert Westfaler siger: Jeg vil heller Folk skal sige: der sidder en carnaliøs Tunge paa den Karl.« — —

Samme Dag udkom Nr. 14 af Svada indeholdende en »Fuldstændig Belysning af Heibergs Opdigtelse« [ogsaa særskilt, 8 S. 8.] angaaende den ovenomtalte comité secret, saavel som Falsens »Ord til Publicum« (8 S. 8.), en Piece, hvori denne Forfatter værner sig mod Bruuns Beskyldning for Smiger og Usandhed og siger mange gyldne Ord.

Den 29. Febr. udgav Heiberg (som samme Dag tirredes af Bruun i Adr. Av. Nr. 48): »Et Par Ord til Publicum, ang. Hr. M. C. Bruuns Forhold i disse senere Tider. 8. S. 8.« Han vil ikke skrive meer i denne Sag eller følge Bruuns Opfordring (om at navngive foromtalte comité secret), før

denne offentlig erklærer, at han angrer sin hidtil i Striden viste Adfærd, godtgjør med tvende i Literaturen agtede Mænds Vidnesbyrd, at han selv ikke har gjort sig skyldig i saadanne personlige Stiklerier, som han laster Andre for, og stiller hine to Mand i Borgen for sin fremtidige Opførsel. Naar M. C. Bruun har sagt, at Heiberg ikke kan eller tør bevise, at Mad. Preisler har været nedtrykt, saa bemærkes, at han for Øjeblikket ikke *vil* det, men baade *kan* og *tør* og, naar hans Tid kommer, skal bevise sin Paastand. Dog vil han gjerne erklære, at M. C. Bruun ingen Deel har i denne Nedtrykkelse; thi hans Stemme har hidtil været for ubetydelig til at nedtrykke noget Talent. Heiberg derimod har hverken navngivet eller udpeget noget Individ og følgelig ikke gjort nogen Beskyldning, hvis Rigtighed det kunde tilkomme ham juridisk at bevise. Han har kun sagt og siger endnu, at der existerer en saadan comité secret, i hvilken M. C. Bruun kan spille en St. Just's Rolle, og vil ikke skrive Meer i denne Sag, naar Bruun ikke opfylder de ovenmældte Vilkaar.

Bruun skrev derpaa: »Afskeds-Complimenter til P. A. Heiberg med Motto: Mon Fanden tog Borgmesteren etc. 8 S. 8.« — hvorhos han i Adr. Avis. Nr. 62 (15. Marts) yttrede, at Heiberg »smukt taalmodig havde stukket hans bestemte Erklæring om og uimodsigelige Beviis for, at *han er en Løgner*, i Lemmen.«

Imidlertid var omsider Dyveke bleven opført, medens Bruuns Kamp fortsattes mod Wedel Jarlsberg, som under 8. Marts havde skrevet og ladet trykke et Brev til Heiberg om det i Dyvekefejden Passerede. Dette foranledigede et »meget velskrevet« Brev [af 13. Marts] fra Heiberg til »Borgeren Wedel Jarlsberg« ¹⁾. Han fordrer deri blot Frihed til at

¹⁾ [Disse to Breve udkom samlede. 38 S. 8.]

yttre sin Mening og stikler paa Rahbek som den, der havde offentlig irettesat ham, fordi han 3 Aar tidligere havde kaldet Stanislaus »Kongen uden Lige«, og som den, der stak bag ved M. C. Bruun og hans øvrige Modstandere. Rahbek gav nu i Minerva 1796, 1. Qv. S. 238, Heiberg den foran (S. 177) omtalte offentlige Erklæring.

Endelig meddeelte Adresseav. Nr. 70 (d. 25. Marts) Følgende:

»Naar Hr. M. C. Bruun uden Tvetydighed og offentlig i de kjøbenhavnske Adresse-Contoirs Efterretninger tilbagekalder det Ord *Løgner*, som han først i sit Blad, kaldet Afskedscomplimenter, og siden i ovenmældte Aviser Nr. 62 har brugt imod mig, og derhos erklærer, at han med bemældte Ord Løgner ikke har havt i Sinde at fornærme min borgerlige Ære og Agtelse, da vil jeg, overladende den litteraire Deel af vor Tvistighed til den eneste competente Dommer, Publicum, ikke tage i Betænkning, her at gjentage offentlig, hvad jeg allerede for rum Tid siden frivillig og uden Tvetydighed offentlig erklærede, at M. C. Bruun aldeles ingen Deel haver i Skuespillerinden Madam Preislers af mig omtalte Nedtrykkelse, og tillige at erklære, at jeg ikke med noget Udtryk i denne hele Fejde, end ikke ved det om comité secret, har villet fornærme Hr. M. C. Bruuns borgerlige Agtelse.

P. A. Heiberg.«

»Ifølge Hr. Translateur Heibergs ovenstaaende utvetydige Erklæring, finder jeg mig beføjet til uden noget Tilbagehold at erklære for ugyldigt *ethvert* af mig i denne Fejde mod Hr. Translateur Heiberg brugt Udtryk, for saavidt det er eller kunde ansees for at være mod hans borgerlige Agtelse og Ære fornærmeligt, overladende i øvrigt, ligesom Hr. Heiberg, den litteraire Deel af de mod mig i denne Sag gjorte Bebrejdelser til Publicums Dom.

M. C. Bruun.«

»Saaledes som ovenstaaende udviser, er den mellem Hr. Translat. Heiberg og Hr. M. C. Bruun opkomne Tvistighed i vor Overværelse bleven afgjort.

d. 24. Marts 1796.

Falsen. Nyerup.»

Dette ved Nyerup og Falsen mæglede Forlig endte Dyvekefejden. Uagtet det var M. C. Bruun, der egentlig kun havde forløbet sig, havde han dog været vanskeligst at bevæge til Forliget. At Heiberg derimod havde Uret i Hovedsagen angaaende comité secret, er tilstaaet af hans egne Venner (See J. K. Høsts Erindringer, S. 39). Forresten var dette Forlig ikke derfor en Forsoning, og medens der i Anledning deraf var Maaltider hos Klingberg, Falsen, Nyerup, Hornemann og Heiberg, viste denne ogsaa deri sin Consequents, at han ikke indbød Bruun til sit. Han kunde ej heller afholde sig fra at benytte en given Lejlighed til at kritisere Bruun, med Sidehug til Rahbek som dennes *elskede* Ven, i et Brev, indrykket i Iris og Hebe 1796, IV. S. 373. »Jeg har altfor megen Agtelse for denne unge Mands Hoved og Talenter«, hedder det heri, »til at skjenke ham litteraire Fejl, der i det Højeste kunne tilgives en Smører«. Han paaviser dernæst en Deel Fejl eller Skjødesløsheder i nogle Oversættelser af Bruun. »Jeg er vant til«, fortsætter han, »at see mine Hensigter misforstaaede; — — De, Hr. Tilskuer, — — vil dog vel lade mig vederfares den Ret at troe, at jeg ikke skrev disse Linier for at forvolde Hr. Bruun Ubehageligheder, men for at befrie ham derfra, i det jeg advarer ham om at anvende større Flid paa sine følgende Oversættelser. — — Jeg kan ingen Paastand gjøre paa at være Poet; men derimod frasiger jeg mig ikke Følelse for poetiske Skønheder eller Ret til at bedømme Poeter. Jeg føler, at Herr Bruun

har Anlæg til at blive en fortræffelig Poet; men jeg raader ham til at ansee det for vanskeligere at naae dette Navn end han hidindtil har troet.»

Dyvekefejdens sørgeligste Følge var, at den fremfor noget Andet »fordunklede den Glands, der hidtil havde ligesom helliget Meningsfriheden«. Ikke blot havde to af dennes ypperligst udrustede Kjæmper, Heiberg og Bruun, med stigende Lidenskabelighed befejdet og nedværdiget hinanden; men en Hærskare af anonyme og pseudonyme Skriblere havde besudlet Literaturen. Intet Under, at Skrivefrihedens ypperste og meest patriotiske Venner nærede en ikke ugrundet Frygt for, at dette (som E. Falsen under Fejden skrev) »Borgerfrihedens og alt tænkeligt Menneskeheds Palladium skulde gaae tabt i denne Forvirring.»

»Det var Tid«, skrev Hertugen af Augustenborg, »at foretage noget Alvorligt for at raade Bod paa den Ustyr, der beskjemmer den nyere Literatur. Kaadheden, hvilken Intet er helligt, og der stedse kun vil storme og nedbryde, uden tillige at opbygge paany, eller skaane og befæste det nærværende Gode, maa drives tilbage; Literaturen maa ophøre at fremstille en Kampplads for raae nedrige Lidenskaber, og den med gavnlig Videnskabs Herredom tilbagevendende Urbanitet maa med Skam og Skjændsel tilbagevise Pøbelens Sprog, hvor det henhører. Alt længe var dette vor faderlige Regjerings Ønske.»

At de sidst anførte Ord vare en Sandhed, viste sig faa Maaneder derpaa, da der nedsattes en Commission af 4 Mænd (Etatsraaderne L. Nørregaard og O. Malling, Justitsraad M. Fridsch, og Prof. M. T. Cold) til at udarbejde et Udkast til en Trykkefriheds-Anordning, da Regjeringen, som det i Commissariatet hed, erkjendte Trykkefrihedens Nytte saavel for Regjeringen selv som for Folket.

Til denne Commission helligede Heiberg sin — som Rahbek kalder den — krystalklare¹⁾

»En Draabe i det store Hav af Skrifter om Skrivefriheden, Khvn. 1797. 22 S. 8.«²⁾

hvor han med sædvanlig Frimodighed ytrer sin Frygt for, at de ovennævnte 4 Mænd, uagtet alle deres Kundskaber, Talenter og redelige Hensigter, ikke vare dette Æmne aldeles voxne. Han bemærker, 1) at naar man ikke maa skrive *mod* Religionen, men kun *for* den, vil den tabe derved, da den vil blive anseet for svag, og at man ikke bør straffes for Meninger; 2) bestemmes der, at Religionen og dens Bekjendere ikke bør *haanes*, saa bør denne Bestemmelse ikke alene gjælde om Lutheranere; 3) forbydes der at skrive *mod* Regjering og Constitution, saa bliver dette Forbud eensidigt, naar man maa skrive *for* samme, og derved kan al Skrivefrihed tabe sig. 4) Han tilstaaer, at hans Overbeviisning vilde lede ham til at troe det *tiladeligt*, i Skrifter at opfordre til Oprør; dog tør han af Ærbødighed for store Philosopher ikke erklære dette for *Ret*³⁾ og tilføjer, at han for sin Person ingenlunde er misfornøjet med en Skrivefriheds-Forordning, der forbyder det; thi, siger han, »jeg har aldrig opfordret og skal aldrig

¹⁾ D. D. Tilsk. 1798, S. 763: Men desto værre, mod en eneste krystalklar Draabe i det store Hav, hvor mange Spande fulde af det fæleste Blækhornsgrums o. s. v.

²⁾ Rec. i Iris 1798. I. 97. og af Collet i L. E. 1798. S. 246-50. Collet ønskede, at »en Mand af Forfatterens Talenter, Kundskaber og Grundsætninger, — — den Skribent, der saa ofte har viist sig som Sandheds og Retfærdts djærveste Talsmand« havde afhandlet Æmnet med Fuldstændighed og fremsat sin Overbeviisning i en mindre ubestemt og vaklende Tone. Dog endog ved denne lille Afhandling troer han, at Forf. har gjort sig fortjent af Nationen. — [Fornødne Oplysninger ved Dr. Heibergs Draabe i det store Hav. Sandheden helligede. Kbh. 1798. 46 S. 8.]

³⁾ Jvnf. Ørsted om Trykkefrihedsloven af 27. Sept. S. 74-75.

opfordre til Oprør. Loven, selv den, om hvis Uretfærdighed jeg troer mig overbeviist, skal aldrig finde nogen mere villig til at lyde sig end mig, naar man blot vil tillade mig at *sige*, i det jeg lyder Loven: Den er uretfærdig. Loven skal jeg lyde, fordi jeg vil og bør; Magtsprog fordi jeg maa og skal.» 5) Han mener, det bør være tilladt at skrive mod Embedsmænd. Slutningen lyder saaledes: »Ingen ønsker mindre end jeg at ryste Danmarks Constitution, uagtet alle de Fejl, jeg med Raynal og Flere troer at finde deri; ingen skal mindre modsætte sig de offentlige Autoriteter end jeg; og dette er meget nær alt, hvad man har Ret til at fordr af den, der fra det Øjeblik, da han greb Pennen for at fægte mod hvad han holder for Misbrug, ikke har vundet andet end Regjeringens uforskyldte Unaade, og dens blinde Anhængeres Had og ondskabsfulde Forfølgelse.»

I Sommeren 1797 gjorde Heiberg en Forretningsrejse i Norge, og var i 5 Uger borte fra Kjøbenhavn. (Rahb. Erindr. V. 39). Da skreves: Tvende Breve fra Riegels til Heiberg rejsende i Norge; om Vinkelskriveri, forhexede Præsidentpenne, om Bibellæsning og om Nordmændenes haarde Bygdelænker; (udkomne i Khvn 1797, 8.). Vi vide forresten intet nærmere om denne Rejse. I det foregaaende Aar havde Heiberg i Iris og Hebe (1796, IV. 158-64) skrevet: »Et Par Ord angaaende Kobberstikker Haas's norske Prospector«; og deraf udspandt sig en lille Skjærmydsel, idet Prof. Torkil Baden udgav »Rettelser og Kunstdomme«, Kiel 1797, hvori han kritiserede Heibergs Bedømmelse. Herimod skrev Heiberg nogle Ord i Iris og Hebe 1797, (I. S. 127). Han er yderst villig til at tilbagekalde sin Dom, naar man med Grunde beviser, at den er urigtig, men udbeder sig af

Baden, at han først »vil behage at see det Kobber, som han forsvarer, uden, som han selv siger, at have seet det.«

I Aaret 1798 blev Professor og Consul *G. H. Olsen* Notarius Publicus i Kjøbenhavn. Hermed var det, efter Heibergs Fremstilling af Sagen, gaaet saaledes til:

Heiberg, som allerede i 1786 var bleven bekjendt med den daværende Notarius Publicus Justitsraad *Schmidt* og havde assisteret ham til hans Fornøjelse med adskillige Documenter i fremmede Sprog, erholdt som ovenfor viist (S. 116) i April 1787 *Bestalling* paa at være Translateur i de europæiske Sprog, dog med Indskrænkning i Henseende til visse Sprog, som Justitsraad Schmidt erklærede, at han selv personlig forstod. Fra den Tid besørgede han, foruden sine egne Forretninger, alle Oversættelser for Notarialcontoiret, det tydske Sprog ene undtaget, endogsaa saadanne, som han *stricto jure* kunde have expederet i sit eget Navn.

Da han i 1790 havde erholdt Successions-Expectance paa sin Svigerfader Dispatcheur Buntzens Embede (see S. 168), bad Schmidt ham, at han ikke maatte forlade ham, saalænge han levede og var ved Tjenesten, hvorimod han lovede, saasnart det lod sig gjøre, at anvende Alt, hvad der stod i hans Magt, for at udvirke Heiberg Succession paa sin Tjeneste, hvilket han formodede ikke vilde blive ham nægtet i Betragtning af hans høje Alder og de byrdefulde Vilkaar, paa hvilke han i 40 Aar havde forestaaet Embedet.

I 1796 fandt Schmidt det Tid at søge om Lettelse for sit Arbejde, og efter Aftale med ham talte Heiberg med General-Procureuren Christian Colbjørnsen, hvem han forestillede Schmidts Ønske og sine egne Argumenter. Colbjørnsen svarede, at man ikke med Rette kunde nægte Schmidt den attraaede Lettelse, men at det var bekjendt,

at Candidat *Kjønig* havde Expectance paa Embedet. Vel var han moralsk overbevist om, at *Kjønig* aldrig kunde faae Tjenesten, men det vilde dog være en forhadet Sag at tage denne Omstændighed under Ventilation, førend Vacance virkelig indtraf; i dette Tilfælde var det Cancelliets og hans (General-Procureurens) Pligt at sige, hvad de vidste desangaaende, hvortil hørte, at Heibergs fortrinlige Duelighed til Embedet var Collegiet bekendt.

Heiberg besluttede da, ikke at foretage sig noget desangaaende, før Schmidt indgav sin Ansøgning om at maatte resignere. Dette skede den 11. Dec. 1797, og samme Dag indleverede Heiberg en Ansøgning om enten at erholde Tjenesten paa de Schmidt bevilgede Vilkaar eller og at blive constitueret for Schmidts Levetid, idet han erklærede, ogsaa efter den Tid at være fornøjet med Hans Majestæts Bestemmelse, om og paa hvilke Vilkaar han da kunde erholde Tjenesten.

Denne Ansøgning bilagde Heiberg med syv Attester, nemlig fra Formanden og de Ældste for Grosserer-Societetet, fra Advocaterne i Højesteret, fra Directeurerne for Sø-Assurance-Compagniet, fra Dommerne i Hof- og Stadsrettens Vidnekammere, fra Politikammeret og fra Sørensen, hvilke dels bevidnede hans Duelighed, dels hans Nøjagtighed og Flid, dels ogsaa (som Højesteretsadvocaterne) *ønskede*, at et Embede, hvis Førelse er saa vigtig for Publicum, maatte betroes den Mand, hvis Ævne og Duelighed gennem en Række af Aar var beviist. Hertil føjede endelig den gamle Notarius sin særdeles anbefaling.¹⁾

Da endelig Embedet blev opslaaet vacant, indgav Heiberg under d. 10. Febr. 1798 sin Continuations-Ansøgning.¹⁾

¹⁾ See *Suum cuique*, 10-23, med dens Bilag.

Men i en Ansøgning af 7. Febr. s. A. havde *G. H. Olsen*, som forhen havde været Repetent og Professor ved Sorø Akademie og siden kgl. Consul i Tunis og Algier, men nu med Vartpenge laa ledig i Kjøbenhavn, søgt om at erholde Tjenesten, dog paa Vilkaar, at han maatte beholde sine Vartpenge tillige, saalænge de to Trediedele af Indtægterne tilfaldt Schmidt. Erkjendende, at Embedet krævede Kundskab til Lovene og til fremmede Sprog, be- raabte han sig paa, at han, skjønt ikke Candidatus juris, dog i Sorø havde manuduceret til juridisk Examen, og at han talte og skrev Tydsk, Fransk, Engelsk og Italiensk. Udfordredes der Vidnesbyrd om hans strænge Retskaffenhed, da haabede han fra Grev Schimmelmänn og Bernstorff at vorde understøttet med disse.

Kongen gav Notarial-Embedet til Olsen.

Heiberg, der maatte føle sig inderlig krænkert over denne Tilsidesættelse, udgav strax:

»Suum cuique til mine Medborgere. 1798. 60 S. 8.«. hvori han oplyste Publicum om, hvad han vidste af Sammenhængen med sin Tilsidesættelse og ikke sparede paa bitre Udfald mod dem, af hvilke han troede sig ilde behandlet. Dette kan man tilgive den dybt saarede Mand. Han frakjender ikke Olsen Klogskab, Duelighed i Almindelighed og maaskee endog større Kundskab i »Bogsproget og det fine« end den, han selv besad, og har vist nok Ret i, at han i nærværende Tilfælde, hvor det gjaldt om nogle tusinde Sø- og Kunst-Termini i en halv Snees Sprog, der ikke let læres uden af en lang Routine, »som ingen Andre end jeg (Heiberg) har kunnet have i Kjøbenhavn i de sidste 11 Aar« — kunde, uden at fornærme Olsen, tiltroe sig Adkomst til Embedet fremfor ham. Derimod vil man ikke kunne forsvare hans Hentydning paa, at Olsen skulde have

havt sin tilkommende Svigerfaders Indflydelse at takke for Embedet, hvorved han kastede en ufortjent Skygge paa ædle Mænd, eller at han ved at controlere Olsens Embedsførelse, medens denne var Begynder i Tjenesten, og ved at fremdrage et vanskeligt Document, hvori han havde opdaget nogle Fejl, men som paa ingen Maade vedkom ham, vilde nedværdige sin lykkelige Medbejler i Publicums Øjne.

Olsen maatte, naar han ikke vilde udsætte sig for at blive anseet som en uduelig Embedsmand, forsvare sig og gjorde dette i sit Skrift:

»Audiatur et altera pars. Kh. 1798, 78 S. 8.«,
hvori han vel for den upartiske Læser fremførte deels Beviser for ikke at have handlet anderledes, end som det kan forenes med en retskaffen Mands Charakteer, deels et Forsvar for sin Notarialattest for Oversættelsen af det omtalte Document, men deels ved mange og uforholdne Angreb paa Heibergs Person og Handlemaade, deels og især ved den uheldige sarkastiske Tone, hvori hans hele Forsvar var holdt, og hvori han ikke havde Heibergs Mesterskab, i mange Maader blottede sig for denne, som nu strax var rede med:

»Tu si tacuisses, philosophus mansisses. Til Svar paa Hr. Notar. Publ. Olsens Roman Audiatur et altera pars. Khvn. 1798. 80 S. 8.«

Her klarer han for sig mod Olsens og Andres Angreb, men lader sig lidenskabeligen forlede til nye Anfald paa Olsens Embedsførelse og Person, hvilke denne under 9. Aug. s. A. i

»Duplik ell. fornødent Gjensvar o. s. v., Kbhvn 1798. 92 S. 8.«

værner sig imod.

At det store Publicum i denne Strid — *Notarialfejden* —, som beskjemmedes ved en heel Deel, tildeels

navnløse Smørier af forskjellige Skriblere, var paa Heibergs Side, behøver næppe at tilføjes og havde sin forklarlige Grund deels i den for en Deel overdrevne Agtelse, han og hans Kundskaber hos dette stod i, deels i en naturlig Følelse af den Uret, ham var skeet. Rahbek havde i Tilskueren, 12te Juli 1798, S. 422 ff. forgjæves ønsket, at Kampen maatte være forbi, »da der ved den kun var at tabe, intet at vinde; da det eneste Document, der i denne Sag var af Vigtighed, Cancelliets Forestilling om det omtvistede Embedes Besættelse, dog næppe vilde komme for Lyset; men især, da Mænd med Aand og Duelighed, som begge de her stridende, skyldte Fædrelandet og Oplysningen Regnskab, ikke blot for hvad Tid og Pund, hver af dem ødsler paa disse gavnløse Stridigheder, men og for hvad hver nøder den Anden at spille derpaa; et Regnskab, hvor dem vel paa billig Smertes og paa Gjengjældelsens Conto nogen Godtgjørelse vil vorde bevilget, men hvor svære og slemme Antegnelser ikke ville udeblive, hvis de i en Tidspunkt som denne, da Oplysning og Tænkefrihed vel har alle sine redelige og talentfulde Venner behov, vedblive for personlig Tvist at tilsidesætte den almene Sag. Heller ikke kan det være dem ubekjendt eller ubemærket, hvilken Jubel enhver saadan Kamp mellem Mænd af Talent er for Mørkets talrige Hob; hvor den frydes i den glade Forhaabning, at see dem om ikke fælde hinanden, saa dog bibringe hinanden Saar, som den kunde forgifte, og selv give blotte Sider, hvori den kunde støde sin Dolk. Enhver talentfuld og redelig Sandhedsdyrkers Agtelse er en vigtig Deel af Oplysningens Almenskat. O lad os da ikke frivillig selv bortødsle denne, ikke give den til Priis for dens uforsonlige Fjender!«

Disse forstandige og hjertelige Ord havde dog ikke

været Olsen saa fyldestgørende, at de kunde bevæge ham til at tilbageholde sin ovennævnte Duplik. Heiberg taug derimod, dog med den Erklæring, at han, hvis Omstændighederne nødte ham dertil, vilde »tilstrækkeligen godtgjøre, at man ikke har Uret fordi man tier«. Han blev sig ogsaa tro heri, og med Undtagelse af et Sted i Læsn. f. Publicum (S. 179), hvor han ytrer, at Olsen havde beegnet ham med Ringeagtelse og paa Kapermaneer, og tilføjer, at han ikke har skrevet et Ord i denne Sag, som han skulde ønske uskrevet, men at han aldrig skulde have rørt ved denne Materie mere, naar han ikke (af Generalfiskalen) var bleven nødt dertil, — har han ikke i sine senere Skrifter udladt sig om denne Fejde eller om Olsen eller i det Hele om, hvorledes han siden har betragtet sit Forhold i denne Sag. Olsen derimod ophørte ikke at vise, hvad Heiberg maatte ansee for fjendtlige Demonstrationer. Han indgav et Forslag til Regjeringen (af 7. Aug. 1798) om flere Translateurs Ansættelse og anholdt deri tillige om, at det maatte bestemmes, hvilke de *flere* Sprog vare, hvori Heiberg var ansat som Translateur. I en »Erklæring angaaende flere Translateurs Ansættelse«, trykt i Minerva 1798, 3. Qv. S. 229 (dat. 28. Aug.) antager Heiberg Olsens Forslag herom at være gjort for at ville skade ham, og at Bestemmelsen af, hvilke de flere Sprog vare, hvori han var Translateur, var overflødig, da det var let at see, at ved disse flere Sprog meentes alle de, han (Heiberg) forstod eller kunde faae i Sinde at lægge sig efter. Han viser derhos, saavel at han ene har kunnet besørge Embedet tilbørligt, som at han, navnlig i de tre Aar 1789, 1790 og 1792 ikke engang fortjente 500 Rdl. derved, samt at han først efter Aaret 1795 med uophørligt Arbejde fra tidlig om Morgenen til silde om Aftenen har været i Stand til at fortjene, hvad

der behøvedes »til en ganske tarvelig Underholdning«. Om flere Translateurs Beskikkelse, uagtet ikke nødvendig, dog kunde være nyttig for det Almene, var en Undersøgelse, han vilde overlade til Regjeringen. Olsen fik naturligviis Medhold.¹⁾

Man kan næppe fragaae, at Heiberg baade som første Angriber og som den, der i sit senere Selvforsvar var gaaet udenfor det tilladelige Nødværge, havde forløbet sig. Stolende paa den høje Agt, hvori han selv stod hos den store Hob, nedsatte han uretfærdigen sin Modstanders Duelighed og Talenter og bibragte hans Renommee et Saar, som i den ukyndige Mængdes, ja i den hele næstfølgende Generations Øjne har kastet en ufortjent Skygge paa denne. Forledet af en altfor irritabel Selvfølelse havde han derhos med overdreven Bitterhed bedømt Regjeringens Handlinger og derved givet sine Fjender Vaaben i Hænde, som de snart vidste at bruge mod ham selv. Saavel herved som ved at have foranlediget den altfor let opflammede M. C. Bruuns ironiske »Beviis at en monarkisk Regjering ikke er forbunden til at bortgive Embeder efter de Søgendes Duelighed, 22 S. 8.«, blev han, i det Mindste indirecte, Aarsag i, at Danmark mistede sin Trykkefrihed, dette »Borgerfrihedens og alt tænkeligt Menneskeheds Palladium«.

Qvartalskriftet For Sandhed var begyndt at udgaae og havde ved sin Titel, sine vægtige Artikler og frisindede Medarbejdere tiltrukket sig Opmærksomhed. I dets første Bind findes af Heiberg kun et poetisk Bidrag, den mesterlige

¹⁾ Hvormeget dog en arbejdsom Mand kan overkomme! De Translateurforretninger, der før bestredes af Digteren P. A. Heiberg, blev Aaret efter deelte mellem *elleve* Mænd, der Alle ved hans Uheld fik Existence som Translateurer.

K. H. Seidelin i Læs. Aarb. 1800 S. 212..

Fordanskning af Churchills Satire Independence, som han i 1828 udgav paany¹⁾.

Men nu udkom samme Tidsskrifts andet Bind, i hvilket indeholdtes Heibergs »Politisk Dispatch«, en paa statistiske Data støttet Beregning af, hvad Danmark, England og Frankrig ydede til deres Regenter og disses Hofhold²⁾, og hans »Sproggrandskning«, en Samling af træffende skarpe Vittigheder i lexicalske Form. Begge disse Stykker afgave Grunden til, at han, ifølge det kgl. danske Cancellies Skrivelse af d. 26. Febr. 1799, blev sat under Generalfiskalens Tiltale, medens tillige adskillige Steder i hans andre, ældre og nyere Skrifter bleve inddragne under samme Action, ligesom ogsaa de tre forhen over ham afsagte Domme bleve Generalfiskalen til Benyttelse tilsendte.

¹⁾ Independence. Poem by Charl. Churchill. Selvstændighed, Oversættelse af P. A. Heiberg, Medlem af det kgl. nord. Oldskriftselskab i Kbhvn og af Videnskabernes Selskab i Erfurt. Paris 1828, 51 S. st. 8. See Rahbeks Tritogenia, 4 Bd. S. 98 ff.

²⁾ Denne Afhandling gav Anledning til tvende Opsatser i Minerva, Dec. 1798, S. 298 hvoraf den ene, bitter mod Heiberg, dadler den Methode at ligne en Stats Udgifter paa den hele Folkemængde, saasom dette ikke kan lede til nogen rigtig Dom over Afgifternes Forhold eller Misforhold; den anden vil vise, at den nævnte Methode in specie ikke passer for Sømagten. Imod den forstes Angreb tages Heiberg varmt i Forsvar i Iris og H. 1799, 1. Qv. S. 150 ff. »Hensigten med dette Angreb«, siger Brevskriveren (Bärens?) »kan næppe være anden, end at ville enten indsmigre sig hos Stormanden, der glæder sig ved enhver Bemærkning, som kunde lede til Formodning om ond Hensigt hos Dispatchens vittige Forfatter, der saa ofte efter Fortjeneste har revset Adel, Despoti og Statsfejl, eller at betage ham — — Tiltro hos Publicum. — — Burde en Dispatcheur være en god Mand, saa kan Publicum være vel tjent med den politiske Dispatcheur. Han er bekjendt for, nøje at opfylde sine Pligter som Søn, Broder, Ægtefælle, Fader og Ven. Og som Borger har han opfyldt sin Pligt ved at revse Laster og Daarskab og, som oplyst Mand, at sige sine Tanker om hvad der vil tjene til Almenvel.« }

Næppe forudsaae Heiberg selv denne Sags Udfald, end sige dens Følger. Han søgte derimod strax efter sin Viis at faae Publicum til Meddommer ved sit

„Læsning for Publicum“, —

der i ugentlige Nummere meddeelte Sagens Gang og, som Rahbek siger, i egentlig Forstand blev Publicums Læsning¹⁾. Men Heiberg indskrænkede sig ikke til at gaae defensivt tilværks; hans Forsvar var meget mere et Angreb og det et meget levende Angreb paa den, han troede at have foranlediget hans Saggivelse, Generalprocureuren Chr. Colbjørnsen.

Pludselig, ja overraskende for Mænd, der troede sig bedst underrettede, kom nu Presseforordningen af 27. Sept. 1799, og strax maatte Publicationen af Sagens Acter standse. Endelig fældede Hof- og Stadsretten d. 24. Decbr. 1799 den Dom:

„Translateur P. A. Heiberg bør forvises Kongens Riger og Lande.“

Saaledes endte denne beklagelige Proces med Forliis for Fædrelandet; thi »det er et Forliis for Staten, naar et saadant Hoved hviler; hvor meget større Tabet for en til et saalidet Antal Individuer indskrænket Literatur, naar den maa savne en af de talentfuldeste blandt sine Dyrkere« — men hvo kan beregne de Tab, Fædrelandet har lidt ifølge den nævnte Forordn. af 27. Sept. 1799, en Forordning, som i det Mindste næppe var fremkommen saadan og saa fremskyndet uden denne uheldsvangre Proces.

Heiberg har i sine Erindringer, 30 Aar senere, efter Hukommelsen fortalt Gangen og Udviklingen af sin Proces. Det lader sig ikke nægte, at hans Fremstilling dels er eensidig, maaskee uretfærdig mod hans Modstandere, dels

¹⁾ Den fandtes — fortæller Kammeradvocaten Schönheyder, — i alle Kjeldere, med *tilhørende Kobberstykker*.

ogsaa indeholder aabenbare Urigtigheder, men det lader sig ligesaa lidet betvivle, at han har meent at have sagt Sandheden og oprigtigen meddeelt sin Anskuelse af Sagen. Vi skulle derfor her optage hans Beretning, tildeels med hans egne Ord:

»Vist nok«, siger han, »gaves der i Danmark en Mængde Mennesker, der ikke deelte mine Anskuelser i endeel især politiske Materier; men deraf flyder ikke, at disse Mennesker vare mine Fjender. Jeg vover endogsaa at troe, at jeg næppe havde en eneste virkelig Fjende, førend jeg, henimod Slutningen af 1798 erhvervede mig een i en saare mægtig Mand, den daværende Conferentsraad Christian Colbjørnsen. Han havde et altfor lyst Hoved til ikke i sit Hjerte at anerkjende Rigtigheden af endeel af mine Grundsatninger, endskjønt hans borgerlige Stilling forbød ham, offentlig at bifalde dem. Hvorledes han blev min Forfølger og personlige Fjende, skulle vi nu faae at see.«

»Chr. Colbjørnsen besad ikke de grundige Kundskaber og den juridiske Lærdom, der udmærkede hans Broder Jacob Edvard Colbjørnsen, men han besad et Talent, og en Lethed til at udrede sig af saadanne Vanskeligheder, som en Mængde andre, endog særdeles duelige Mænd vilde have anseet for uovervindelige. Han havde desuden den unægtelige Fortjeneste, at have kraftigen bidraget til et Par højst vigtige Nationalanliggender, hvis for Landet lykkelige Udfald fornemmelig og med Føje kan tilskrives hans store Iver og Nidkjærhed for den gode Sag. Han var saaledes bleven saa at sige Nationens Øjesteen og Folkets Afgud, men ulykkeligviis var han kuns et Menneske, og følgelig aldeles ikke fri for de Svagheder, der høre til Menneskehedens Lod. Stolende paa Folkets høje Agtelse og Nationens Hengivenhed for ham, troede han nu at

kunne ustraffet foretage Alt, og her stødte hans Fod imod en Steen, der gav ham et dybt og, som jeg troer, ulægeligt Saar.«

»I Nærheden af Bondebyen *Nærum* ejede han et Teglværk. En Communicationsvej imellem dette Teglværk og en anden liden Ejendom var af megen Vigtighed for ham; men denne Vej maatte lægges over en Ager, der tilhørte Kromand Jochuim Jensen i Bondebyen. Overbeviist om, at en saa ubetydelig Person ikke turde vove at modsætte sig hans almægtige Villie, lod han, Ejeren uadspurgt, begynde at nedlægge Stene i Ageren, der, hvor Vejen skulde gaae. Men Kromanden tog Sagen mere alvorlig end man skulde have ventet, og Colbjørnsen saae sig nødsaget til at opgive sin Plan.«

»Over en saadan Formastelse maatte der tages Hævn, og denne Hævn udeblev ikke længe. Man opdagede en gammel støvet Forordning, der forbød Krohold i de Bønderbyer, der ikke ligge ved en almindelig Landevej; og dette var netop Tilfældet med Nærums By. Nu blev en Proces anlagt mod Joch. Jensen, til Fortabelse af hans Privilegium. Et Forhør blev optaget og derved beviist, at der to til tre Gange havde været Slagsmaal i Kroen, og disse Betragtninger tilsammentagne vare tilstrækkelige til at fradømme Manden sit Privilegium.«

»Men ikke længe efter fandt Colbjørnsen, at en Kro var yderst vigtig, ja endog nødvendig for Arbejderne paa hans Teglværk, og som almægtig i det kgl. danske Cancellie, fandt han ingen Vanskelighed i at faae den støvede Forordning tilsidesat og at udvirke, til sin Fordeel, et Kroholds-Privilegium, hvis Benyttelse han overlod til en af ham selv valgt Person.«

»Denne Tildragelse, der ikke gjorde saa megen Op-

sigt, som Sagen fortjente, fordi Ingen vovede at tale højrestet derom, indtraf netop paa en Tid, da jeg arbejdede paa en liden Afhandling under Titel af Sproggrandskning, indført i 2det Bind af Skrifterne af Selskabet: For Sandhed. I denne Afhandling indrykkede jeg følgende Artikel:

»*Privilegier* — Et Ord, der er sammensat af de to latinske Ord *privantia legibus*. Man finder allerede Spor dertil i det Gamle Testamente. Naboth havde et Privilegium paa at holde Kro i Samaria. Achab fik Lyst til dette Privilegium, og den skammelige Maade, hvorpaa han som en mægtig Mand erhvervede det, kan læses i første Kongernes Bog, 21. Cap. Af denne Historie er der efter Sigende skrevet en Tragoedie, der skal være spillet paa et Theater nær ved Kjøbenhavn.« — —

Heiberg antager nu, at Colbjørnsen, forbittret over denne Artikel, hvorfor han ikke kunde tiltale ham, gav Anledning til, at Forf. for nogle andre Artikler i samme Anledning blev sat under Tiltale, og vedbliver:

»Processen blev ført med største Iver fra begge Sider. Jeg var min egen Advocat, og hvad Interesse denne Sag vakte hos Publicum, kan bedst skjønnes af følgende Factum. Jeg udgav i Trykken alle Acterne saavel imod mig som mit eget Forsvar. Disse udkom arkeviis under Titel af: Læsning for Publicum. Hvor mange Exemplarer deraf tryktes, veed jeg ikke; men saameget veed jeg, at Forlæggeren betalte mig derfor det i Danmark udentvivl uhørte Honorarium af 25 Rdl. for Arket¹⁾. Havde denne

¹⁾ I Læsendes Aarbog. 1. Aarg. (1799) er S. 106 leveret en »litterair Priiskurrent« eller omtrentlig Angivelse af Skribenternes Honorarer for Forordn. 27. Spt. 1799. Deri angives Fejdeskrifter som de, der honoreredes højest, og af Forfatterne Heiberg som den,

Publicitet vedvaret, da er det højest sandsynligt, at Sagen vilde have faaet et noget mildere Udfald for mig. Men nu indtraf en Hændelse, hvis Følger gjorde snarligen Ende paa den for mig saa vigtige Publicitet. En Aften fik jeg Besøg af en Ubekjendt, der udgav sig for at være en Embedsmand fra Landet. Han talte til mig om Colbjørnsens skammelige Adfærd i Joch. Jensens Sag, sagde mig, at Acterne i denne Sag vare mærkværdige, og at man ikke kunde nægte mig en Afskrift deraf imod Betaling, naar jeg derom mældte mig hos Vedkommende. Dette gjorde jeg og da jeg havde faaet Acterne, lod jeg dem strax trykke« — — »og Colbjørnsen havde ikke længer den Trøst og Udflugt, at benægte mine Beskyldninger som ubeviste¹⁾. Her vare altsaa gode Raad dyre.« — —

Heiberg antager nu, at Colbjørnsen — til hvis Forsvar Kammeradvocaten imidlertid var fremtraadt som Heibergs Vederpart, men invita Minerva — i denne Knibe sammen-skrev »med den allerstørste og øjensynligste Ilfærdighed«

der har nydt det højeste Honorar, nemlig af Seidelin selv 30 Rdl. for Arket af et Stridsskrift. (Maaskee Acterne i Sagen mod Kromanden i Nærum; thi Læsning for Publicum havde Brummer).

¹⁾ Saavidt vi nu kunne skjønne, kan man dog ingenlunde sige, at hine Acter have *bevist* Heibergs Beskyldninger mod Colbjørnsen. De gjøre det i det Højeste *sandsynligt*, at denne ved sin Indflydelse i Collegierne har foranlediget Retstræbelsen mod Joch. Jensen; det er *muligt*, at han da hertil har været drevet af Hævnjerrighed. Men det er ene af Heibergs Beskyldning, at vi vide, at »der har existeret nogle Omstændigheder om en Vej over Jochum Jensens Ager«; thi Heibergs Spørgsmaal derom bleve, som vi maae beklage, i sin Tid ubesvarede af Vedkommende. Hentydningerne paa, at Colbjørnsen tillige skulde have handlet for egen Fordeels Skyld, hvilket modsiges af dennes Samtidiges eenstemmige Dom om hans Uegennyttighed, har Heiberg selv i ovenstaaende Beretning saa løselig berørt, at han næppe kan siges at have gjentaget denne Beskyldning.

den mærkelige Forordn. af 27. Sept. 1799, hvorved det blev en Umulighed at fortsætte Læsning for Publicum, som altsaa standsede med det 37te Nummer¹⁾. — „Denne var min almægtige Contraparts øjensynlige Hensigt med endeel af Bestemmelserne i Forordningen; og at han vidste at benytte sig, til min Skade, af den Overmagt, som min tvungne Taushed gav ham, det viste sig snart ved mere end een Lejlighed.“

Den 21. Dec. 1799 havde de 5 Assessorer, som skulde paadømme Sagen, indleveret deres Vota. To af dem, Falbe og Stabel, havde (saaledes beretter Heiberg) voteret paa Landsforviisning; een, Morgenstjerne, havde frifundet ham; og to, Wedege og Ørsted, stemt paa en Pengemulkt, men Ørsted forandrede i Mellemtiden fra Løverdag til Søndag Aften sit Votum og gik over til Falbes og Stabels Parti. Nu maatte Dommen omarbejdes, og dertil anvendtes Mandagen d. 23de Decbr.

Ved denne Fremstilling af Sagens Gang begaaer Heiberg den Forseelse at nævne A. S. Ørsted som den 5te Dommer, uagtet denne dengang endnu ikke var indtraadt i Hof- og Stadsretten. Denne Vildfarelse, der vistnok er en reen Hukommelsesfejl, har han meent at undskylde

¹⁾ Heiberg selv anfører det 42de, og Seidelin i Læsendes Aarbog det 39te. Disse Angivelser ere formodentlig Hukommelsesfejl, skjønt det dog kan være muligt, at nogle Nummere vare trykte, men ikke publicerede, da Forordningen standsede Bladet.

Medens Sagen stod paa, indleverede Heiberg et Bidrag til Tidsskriftet For Sandhed (i hvis 2den Aarg. haves af ham Peder Oxes Frøer, en Fortælling i Wessels Manceer), forsynet med den befalede Borgen. Men da han domfældtes, inden dette Bidrag blev trykt, indsendte Forlæggeren Manuscriptet til Politimesteren, som erholdt Cancelliets Resolution: at da Forf. ikke længer var activ dansk Borger, kunde han ikke lade Noget trykke i sit Navn. Læs. Aarb. 1799, S. 104.

med en i Slutningen af Bogen anbragt, saaledes lydende:

»*Rettelse.* Ved en besynderlig Hændelse har jeg opdaget, at jeg i det første Capitel af mine Erindringer har tillagt Hr. Generalprocureur Ørsted en Handling, hvori han udentvivl er uskyldig. Jeg har Grund til at troe, at han endnu ikke i Aaret 1799 var Assessor i Hof- og Stadsretten, og at han følgelig ikke kan have begaaet den Vendekaabehandling, som jeg der tillægger ham. Factum er alligevel bogstaveligen sandfærdigt, men den Handlendes Navn har jeg efter saa lang Tids Forløb aldeles forglemt. Skulde denne temmelig sildige Anelse ikke have bedraget mig, da beder jeg Hr. Ørsted om Tilgivelse for min Fejl, og iler med at faae denne Rettelse anbragt i Bogen selv, ifald den ikke har forladt Pressen, eller i dette Tilfælde at faae den særskilt trykt og vedlagt alle Exemplarer, samt bekjendtgjort i de offentlige Tidender. Errare humanum est, sed perseverare diabolicum. Paris d. 16. Juli 1830.»

At denne Rettelse ikke tilstrækkelig undskylder Heiberg for at have gjort en saa graverende Beskyldning, der endog forøges derved, at han af hiin »Vendekaabehandling« uddleder en fornærmelig Grund til Ørsteds »hastige Opstigen fra et Ærestrin til et andet«, maatte endog hans Venner erkjende. Her er det ikke nok, at han »nødig vil troe, at Andet end Ørsteds virkelige Fortjenester har bidraget til hans Lykke«, og at han i Almindelighed har erklæret »jeg troer forvist, at de alle (Dommerne) have fulgt deres Samvittigheds Indskydelser«. Efter at have anet, at hans Hukommelse bedrog ham, havde han dog ved at lade de paagjældende Steder omtrykke, kunnet udslette sin Fejl aldeles. Imod disse Bebrejdelser har dog Heiberg forsvaret sig i det norske Tidsskrift »Morgenbladet« 13de Aarg. Nr. 233 (21. Aug. 1831) med følgende Inserat:

»Til Læserne af mine Erindringer! Man har sagt mig, at den Rettelse, der findes paa den sidste Side i Bogen, ikke er tilstrækkelig til sin Hensigt, og at jeg burde have ladet det hele første Ark omtrykke. Dette har jeg hverken kunnet eller burdet gjøre af følgende Aarsag: Jeg har talt om en Anelse, men en Anelse er ikke en Vished. Desuden er denne Anelse særdeles meget svækket ved nærmere daglig Eftertanke. Jeg troer meget vel, at Hr. Ørsted i Aaret 1799 ikke var virkelig Assessor i Hof- og Stadsretten, men det forekommer mig dog stedse, som om han var surnummerair Assessor, og at han i denne Egenskab var femte Dommer i min Sag. Levede jeg i Kjøbenhavn, da skulde jeg søge, ved Hjælp af Hof- og Stadsrettens Archiver, at faae Sagen oplyst. Denne er den eneste autentiske Maade, der kan bringe Lys i Mørket. Saasnart som man paa denne Maade har beviist at min Anelse er urigtig, og man paa en lige autentisk Maade har nævnet den femte Dommer, vil min Hukommelse upaatvivleligen strax blive opfrisket, og jeg skal da ikke undlade at give Hr. Ørsted al den Satisfaction, som han med Billighed kan fordre. Overalt er det en Sandhed, at hans panegyriske Commentair over Forordningen af 27. Sept. 1799, Colbjørnsens Arbejde, ene og alene, uden Hjælp af nogen anden Handling, var tilstrækkelig til at tildrage sig denne mægtige Mands Opmærksomhed, og at bane ham Vejen til den vigtige Post, som han beklæder, om end ikke hans øvrige virkelige Fortjenester havde gjort ham værdig dertil.« — —

Saaledes Heiberg. Det lader til, at ligesom Ørsted uidentivt har anseet det for ufor nødvendigt at værge sig mod Heibergs første Paastand og Insinuationer, saa er dennes sidst anførte Artikel ogsaa hengaaet uden Notits. Derfor er Sagen endnu ikke, selv efter at den efter Heibergs Død har været

debatteret i Bladene, fuldkommen oplyst. At Ørsted i Aaret 1799 end ikke var surnummerair Assessor, er vist; thi dette blev han først den 29. Mai 1801. Følgelig er han *aldeles uden for Sagen*. Den femte Dommer, hvis Navn Heiberg havde glemt, var derimod Assessor *Rafn*. Men antaget, at Factum, som man efter Heibergs bestemte Forsikkring, bør troe, er bogstavelig sandfærdigt, saa følger dog ikke deraf, at det var Rafn, som havde forandret sit Votum. Tværtimod paastaaes i Berlingske Tidende 1841, Nr. 127, at der hverken med Wedege eller Rafn passerede noget Saadant, som det af Heiberg Paastaaede, og da sammesteds endvidere erklæres, at Stabel netop voterede paa Mulkt, saa kan Heibergs Beretning for saavidt Navnene angaaer, aldeles ikke tages til Følge.¹⁾

Efter denne Digression gaae vi tilbage til Heibergs Fremstilling af sin Skjæbne.

»Det var den Tid« — vedbliver han — »en ufravigelig

¹⁾ Med den ovenfor nævnte Artikel i Berl. Tid. 1841, Nr. 127 kan jævnføres saavel Nr. 126, som Nr. 141 og 142 i samme Aargang, og de yderligere Bemærkninger om samme Gjenstand af Artiklernes Forfatter, afdøde *A. S. Ørsted* i dennes Erindrings første Bind (1851), navnlig S. 72-75. Det er herefter vist, at P. A. Heiberg har feilet med Hensyn til de Personer, der have voteret i Sagen. Hverken Falbe eller Ørsted havde nogen Deel i Sagens Paa-kjendelse; de Voterende vare Justitsraad Stabel og Assessorerne Rafn, Morgenstjerne, Wedege og Feddersen. Det er fremdeles vist, at Heibergs Angivelse af de endelige Vota er urigtig. Af disse 5 Mænd stemte Rafn, og med ham Morgenstjerne, Wedege og Feddersen for Landsforvisning, medens Stabel stemte for en vilkaarlig Mulkt af 1000 Rdlr. Derimod vil det nu vistnok ikke kunne oplyses, hvorledes de enkelte Assessorer (ifølge en gammel Optegnelse var Sagen hos Morgenstjerne fra 5—21 Novbr., hos Rafn 21—28 Novbr., hos Wedege 28 Novbr. — 6 Decbr., hos Feddersen 6—13 Decbr. og hos Stabel 13—22 (21?) Decbr.) foreløbigt have voteret, inden de endelige Vota d. 23. Decbr. indførtes i Voteringsprotocollen. At Morgenstjerne har været i nogen Tvivl oplyser Ørsted.

(Senere Anm.)

Regel for Hof- og Stadsretten, at Domme — Gjæsteretsdomme ene undtagne, — aldrig bleve afsagte paa nogen anden Dag i Ugen, uden blot om Mandagen. Min Dom har gjort en Undtagelse fra den almindelige Regel; den blev afsagt Juleaften d. 24. Dec. 1799, som var en Tirsdag¹⁾.«

»Dommen blev mig forkyndt, om jeg husker ret, samme Dag, Juleaften²⁾, og man fordrede min Erklæring, om jeg vilde appellere til Højeste Ret eller ikke. Jeg erklærede strax, at jeg ikke agtede at appellere, og tilføjede udtrykkelig, at jeg ønskede mine Dommere et glædeligt Nytaar.« — —

Som Grund til, at han ikke appellerede, angiver han sin Mistillid til Dommerne i Højesteret; thi vel vare et Par af dem hans Venner og bekjendte for at være det (E. Falsen), men disse havde underhaanden ladet ham vide, at Delicatesse bød dem i paakommende Tilfælde at træde ud af Retten, og om de øvrige troede han, at de enten stode i Venskabs- eller Afhængigheds-Forhold til hans »mægtige Modstander«; han frygtede altsaa, at Retfærdighedens Vægtskaal ikke vilde komme til at hælde til hans Side. Hertil kom, at han, dømt blot ved en Underretsdom, meente at beholde sin Ret til at erklære Dommen for vrang og urigtig, hvilken Ret i det mindste i juridisk

¹⁾ Aarsagen til denne tilfærdighed vil Heiberg skal have ligget deri, at Cancelliet efter Nytaar i Fr. Moltke skulde faae en ny Præsident.

²⁾ Dette bekræftes af Rahbek i hans Erindr. V. 389. En Artikel, som Rahbek ved Tidenden om sin Vens Domfældelse vilde have indrykket i Tilskueren, blev tilbageholdt, fordi Heiberg bad ham, ved alt deres Venskab, Intet at skrive i den Anledning, da Intet vilde smerte ham mere, end naar Nogen endvidere kom i Fortræd for hans Skyld. Rahbek oversatte da og indrykkede et svensk Minde-digt over Kellgren, der i mange Maader var, som det kunde være skrevet over den ædle Digter, Danmark stod i Begreb med at miste.

Henseende vilde have været tabt, ifald Dommen var bleven bekræftet i sidste Instants.

Da imidlertid Cancelliet efter Omstændighederne kunde formode, at Heiberg, for hvem ikkun Conclusionen af Dommen var bekjendtgjort, havde acquiesceret derved uden at vide dens Grunde, lod det ham gjennem Hof- og Stadsretten vide, at man fra Justitiens Side agtede at lade Dommen appellere til Stadfæstelse, dersom han, der imidlertid maatte formodes at være bleven nærmere bekjendt med Grundene til Dommen, ikke erklærede, at han ej kunde ansee en saadan Foranstaltning som noget Beneficium for sig. Heiberg gav herpaa følgende Erklæring:

»Siden Cancelliet anseer, at Sagens Appel er af Vigtighed alene for mig, og Justitien ikke videre har at fordre, saa erklærer jeg udtrykkelig, at jeg vil ansee det for en Forøgelse i den Straf, som Retten har tilkjendt mig, naar man opholder mig længer i Uvished om Sagens endelige Udfald ved Højesteret, da jeg hverken ønsker eller forlanger allermindste Forandring i Dommen.«

Cancelliet forelagde H. M. Sagen, og denne resolverede, at det ved Dommen maatte forblive. (See Coll. Tid. 1800, S. 8. Læsendes Aarb. f. 1800, S. 175. Jvnf. Heibergs Skrift Om Dødsstraffene, Christiania 1820, S. XXII. Anm.).

»Nu var min Sag da til Ende, og efter alle Lovkynighedens Regler burde jeg have været arresteret indtil min Afrejse ud af Landet. Over Opfyldelsen af denne Formalitet kunde jeg ikke have havt den allermindste Grund til at klage; men en liden Beenskade og en Attest af Dr. Ranøe reddede mig fra denne Ubehagelighed. Det er endog højst sandsynligt, at en højere Ordre havde paalagt Vedkommende alt muligt Maadehold. Jeg fik nu derimod

et Slags Huusarrest, og man gav mig for et Syns Skyld en af Kongens Fogeds Folk til vagthavende Oppasser¹⁾. Jeg er overbeviist om, at man havde instrueret ham til aldeles ikke at indblande sig i mine Sager, men at lade mig have al mulig Frihed.«

Under denne sin Huusarrest modtog Heiberg daglig talrige Besøg, deriblandt ogsaa af nogle faa Hoffolk. Endelig kom den til hans Deportation bestemte Dag, d. 7. Febr. 1800.

»Et lidet Selskab Venner spiste hos mig til Aften, og Kl. 10 kom en Vogn, forspændt med 4 Heste, der skulde bringe mig til Korsør. Da jeg kom ud for at stige i Vognen, fandt jeg Gaden²⁾ vrimlende af Mennesker, der tilraabte mig et lydeligt Vivat. Selv Vægteren satte sin Kabuds paa Enden af Morgenstjernen, svingede den og istemte med det hele øvrige Publicum, der fulgte mig lige til Vesterport og, om jeg ikke husker fejl, endogsaa udenfor Porten, uagtet min Formaning til dem, ikke at udsætte sig for Ubehageligheder ved Hovedvagten. Jeg erindrer meget vel, at jeg forestillede Forsamlingen, at dens Venskabsyttring kunde have ubehagelige Følger for mig, ifald Vagten faldt paa at lukke Porten, saa at jeg ikke kunde komme ud og fortsætte min Rejse. »Vi brække Porten op« svarede nogle unge Mennesker, men lykkeligviis gik alting roligt af. — — Rahbek³⁾ og hans Kone,

¹⁾ I Læsendes Aarb. 1800, S. 175 hedder det: Kongens Foged, som troede at burde arrestere ham, men lod det i Betragtning af Heibergs sygelige Tilstand beroe med at lade ham i sit (hans) Huus bevogte, tilmældte Cancelliet dette.

²⁾ Heiberg boede i Store Kongensgade.

³⁾ Heiberg havde samme Dag skrevet i Rahbeks saa kaldte liden Stambog: »Vedbliv at være hvad du nu er, min Ven, saalænge jeg bliver, hvad jeg hidtil har stræbt at være, *Sandhedens Ven*, og

der havde deeltaget i mit Aftenselskab, stege ind i Vognen med mig, for at vende hjem til deres Bolig paa Bakkehuset, og paa Frederiksberg Bakke, hvor de forlode mig, tog jeg af Fru Rahbeks Haand en Silkehandske, som jeg stedse har bevaret til Erindring om denne elskværdige Kone og end efter hendes Død gjemmer som en Reliquie.»

Rahbek, som i sine Erindringer (5te Bd. S. 406—413) har givet en udførlig Skildring af denne Begivenhed¹⁾, blev, da Heiberg var rejst, med sin Kone indkaldt paa Politikammeret for at gjøre Rede for, hvad der hiin Aften var foregaaet, og forklare sig om Deeltagerne i det Passerede. Rahbek mødte og blev omstændelig afhørt; Fru Rahbek, som var upasselig og undskyldte sig for at møde, slap efter nogen Vanskelighed med at indgive sin skriftlige Forklaring om det i hendes Nærværelse og Paa-syn Forefaldne.

I Anledning af Heibergs Afrejse fra Kjøbenhavn udgav en Franz Nic. Pelt en lille Piece, Khvn 1800, 16 S. 8., der, uagtet den ene ved Forfatterens Dumhed er morsom at læse, ikke urigtigen fremstiller Heibergs Charakteer. I høj Grad taktløst har J. K. Høst sig ad, forsaavidt han vilde passere for Heibergs Ven, idet han kort Tid efter, i

lad os kunne lee ad Forfølgelser og stedse med oprejst Hoved see vore Fjender og Forfølgere under Øjne. Khavn d. 7. Febr. 1800.» (Jvnf. J. K. Høsts Erindr. S. 153 — »Jeg har selv været Vidne, at en af disse (hans Fjender) Chr. Colbjørnsen paa Gaden ikke torde møde hans Øjekast.«)

¹⁾ En Unøjagtighed, som i denne Beretning var undsluppet Rahbek, at en Ven af Heiberg skulde have tilbudt sig at følge ham til Bæltet og ventet ham med sin Ekvipage, har Kammerherre, Major F. C. Friherre af Wedel Jarlsberg, som var den antydede Ven, rettet i et Skrift: Til Berigtigelse af S. 408 i Rahbeks Erindringer 5te Bind, Khvn 1829, 8. Jvnf. »Tritogenia« 7de Bd. S. 47 ff.

K. 1. E. 1800 Nr. 9, anførte en anonym engelsk, nedrivende Bedømmelse af den paa Engelsk oversatte Heckingborn (*Poverty and Wealth, Com. in 5 Acts, 1799*). Herimod skrev Rahbek i samme Tidendes Nr. 12 og søgte at vise, at politisk Had kunde have bevæget den engelske Recensent, ligesom man vilde mindes, hvor travlt den altfor bekjendte Mallet Dupan havde med Heibergs Proces i Anledning af hans Brevvexling med den franske Gesandt. Høst har i sine Erindringer (S. 65) bemærket, at Heiberg senere har hævnnet sig ved adskillige Gange i *Revue encyclopédique* at omtale hans Arbejder med al Agtelse.

At Tabet af Heiberg som komisk Digter og Videnskabsmand var et sandt Nationaltab, blev udentvivl almindelig kjendt og følt. Selv har han, henved 20 Aar senere, i Efterskriften til 4de Bind af hans Skuespil (1819) taget, som han siger, sin sidste Afsked fra det danske Publicum.

»Den Overbærelse«, hedder det der, »den Opmuntring, det Bifald, hvormed jeg saa ofte er bleven beæret, ere og blive mig stedse uforglemmelige, og Efterretninger, der nu og da have sagt mig, at jeg dog ikke er aldeles glemt i mit Fødeland, have tjent til at forsøde mig en Mængde ubehagelige Øjeblikke. Vel veed jeg, at En og Anden har gjort sig Umage for at udsprede det Rygte, at jeg er aldeles forandret, Gud veed i hvilken Henseende. Hvorvidt dette Foregivende er rigtigt eller ikke, hører det ikke til mig at bedømme. Saameget tør jeg med Sandhed paa-staae, at enhver Dansk, der under mit henved 20 Aars Ophold i Paris er kommen hertil, og ikke har troet det farligt eller anseet det under sin Værdighed at gjøre eller fornye Bekjendtskabet med mig, vil kunne bevidne, at Forandringen, ifald han har kunnet bemærke nogen, er til det Bedre og ingenlunde til det Værre. Jeg har under-

tiden fejlet, og hvo er det Menneske, der ikke finder sig i sin Samvittighed tvunget til at gjøre en saadan Tilstaaelse? — men jeg har aldrig undslaaet mig for at erkjende mine Fejl.*

„Hvad derimod mine Meninger og Grundsætninger angaaer, — jeg taler i Særdeleshed om dem, hvorved jeg har tildraget mig den offentlige Opmærksomhed — da tager jeg ikke i Betænkning at erklære, at de, isteden for at være svækkede, snarere ere bestyrkede hos mig. Villig tilstaaer jeg, at endeel af mine Meninger maaskee ere falske, men de have stedse grundet sig paa min Overbeviisning og ikke paa mine Fordele. Man give mig en bedre Overbeviisning, som min Forstand kan modtage, og jeg skal med den største Redebonhed afsværge mine Vildfarelser. Men en Domstols Udsagn, skjønt juridisk uforkasteligt, er det ikke altid i mine Øjne i en philosophisk Forstand, var det endog et Udsagn eller en Dom i sidste Instans. Jeg er overbeviist om, at jeg stedse ærligen har søgt¹⁾ Sandhed; at jeg altid har været saa lykkelig at finde den, det tør jeg ikke vove at paastaae. I alle de Forhold, hvori jeg har staaet, har jeg intet eller dog kuns saare lidet at bebrejde mig; og om det stod i min Magt at forandre Noget af hvad jeg i de modnere Aar har foretaget mig, vilde Forandringerne næppe træffe nogen af de Grundsætninger, der have ledet mine Handlinger, men alene disses Modificationer. Under saadanne Omstændigheder tør jeg troe, at et Menneske, i hvad Forfatning han endog maatte komme, er en Hoben mindre at beklage, end mangan En, som man, bedraget af udvortes glimrende Tilfældigheder, priser lykkelig i højeste Grad.“

¹⁾ Paa det citerede Sted staaer, ved en aabenbar Trykfeil *sagt*. Jvfr. S. 118.

»Hvad Uheld mine ærlige Hensigter og Bestræbelser have tilvejebragt mig, det er saa at sige Enhver bekjendt, men hvad der er mindre bekjendt, endog for mine fortroligste Venner, er, at disse Bestræbelser ikke have været aldeles uden Belønning. Jeg taler her ikke om den rolige Samvittighed, hvormed jeg kan træde frem for Øjnene af ethvert Menneske, endog af min værste Fjende, uden at behøve at rødme. Det er en anden Belønning, som jeg ikke kan nævne uden ved et aabenhjertet Skriftemaal¹⁾, der maaskee kan komme Andre til Nytte. Det er en bestemt Sandhed, at mine adskillige, meest politiske Bekymringer havde bragt mig temmelig langt paa Vejen til en Last, der, eengang bleven til en Vane, næsten aldrig kan aflægges, og som ufejlbarligen i kort Tid bringer Enhver, som forfalder dertil, i Graven. Aldrig saasnart var jeg ved en uventet Katastroph løsrevet fra de politiske Pligter — man lee ad dette Udtryk, hvis man har Mod dertil — til hvis Opfyldelse jeg troede at have forbundet mig imod Menneskeligheden og mit Fødeland, førend Aarsagen var forsvunden og Virkningen forsvandt tillige. Forplantet til et fremmed Land har jeg vel aldrig kunnet ophøre at føle for Menneskelighedens Held; men mit Forhold var forandret og mine Pligter med det Samme. Disse bøde mig at være taus Tilskuer uden at ytre min Mening. Saaledes har jeg kunnet see en Mængde sørgelige Begivenheder, været Vidne til trykkende Tyrannier af meer end een Art,

¹⁾ Det nu følgende Skriftemaal synes at antyde, at Heiberg skulde have søgt Trøst mod Bekymringer og Ærgrelser i Flasken. Herimod vidner et Udsagn af Rahbek, der i Anledning af en Opmuntring fra Heiberg til ved et godt Glas Viin at fordrive Hypochondrien, bemærker, at Sidstnævnte, uden dog i særdeles Tilfælde at fordærve godt Vennelag ved ængstelig Peenhed, var ogsaa i denne Henseende højst exemplarisk. Jvnf. Rahb. Erindr. V. 193.

der vel inderligen have bedrøvet mig, men dog ikke nedtrykket min Sjæl. Saaledes har jeg kunnet løsrive mig fra en Last, der i mit Fødeland vilde have bragt mig før Tiden i Graven. Mine Fjender have saaledes beviist mig en virkelig Velgjerning, endskjøndt de vel ere beskedne nok til ikke at fordre min Taknemmelighed derfor. Jeg vil ikke desmindre med Fornøjelse gjøre dem den Tilstaaelse, at omendskjøndt jeg vel aldrig har baaret noget virkeligt Had til eller næret Hævnjærrighed imod dem, saa have dog disse Betragtninger i en høj Grad svækket hos mig det Ubehagelige i Erindringen om dem.« — —

»Dette Skriftemaal, haaber jeg, vil kunne bringe Publicum paa Vej til at bedømme mine Følelser for mit Fødeland noget rigtigere, end de Personer, der enten have miskjendt eller villet bagtale mig. Man vil nu nogenlunde kunne dømme om Beskaffenheden af min Patriotisme. Den er vistnok ikke saa højroestet som Dagens Ultrapatrioters Stemme, men jeg troer, at den er en Hoben mere menneskelig. Jeg skammer mig ikke ved at tilstaae, at jeg tilhørte Menneskeligheden, førend jeg tilhørte en vis Stat; at jeg i de Tilfælde, hvor mine Pligter mod Menneskeligheden og Retfærdigheden komme i Collision med dem, jeg skylder mit Fødeland, aldrig vilde tage i Betænkning at sætte disse sidste tilside; og at jeg, om det stod i min Magt at gjøre mit Fødeland lykkeligt paa Bekostning af en anden Stats Lykke, aldrig vilde kunne overtale mig dertil.«

Heibergs Rejse gik over Korsør, Odense og Haderslev til Kiel, hvor han vilde besøge to af sine Venner, den berømte Naturkyndige, Prof. Fabricius, og sin akademiske

Samtidige, Prof. Olivarius, og hvor Studenterne vilde give ham en Serenade, men som af Rector magnificus blev dem forbudt; derfra »over den Rendesteen, som skiller Altona fra Hamborg».

»Jeg begyndte nu,« siger han, »at føle mig fri og aande lettere, fordi jeg vidste, at jeg nu kunde sige om Christian Colbjørnsen Alt, hvad jeg vilde, uden at behøve at frygte for, at han skulde pudse sin Bulbider Skibsted¹⁾ paa mig. Jeg troer dog næppe, at jeg nogensinde har ladet min Tunge overskride Velanstændighedens Grændse. Jeg har aldrig hadet ham. Om jeg endog fra visse Sider har havt Grund til at foragte ham, saa ere der dog adskillige andre Sider, hvorfra det er mig umuligt at nægte ham en udmærket Agtelse. — — Overalt troer jeg ikke, at jeg i min hele Levetid har hadet noget Menneske, med mindre dyb Foragt og Had ere eenstyvende Ord; i dette Tilfælde hader jeg kun et eneste, endnu [o: 1830] levende Menneske, og dette Menneske er Dydens, Moralens og Venskabets Tartuffe. Jeg nævner ham ikke, han vil kjende sig selv, og mange Andre ville kjende ham paa det Mærke, som jeg her sætter paa hans Pande.« (Heibergs Erindr. S. 34, og Efterskrift til 4de Bd. af Skuespil, S. 286 og 87, som han selv vil have jævnført).

Fra Hamborg fortsattes Rejsen gennem Holland og Belgien til Paris, hvor han ankom sidst i Maj Maaned og

¹⁾ Generalfiskalen Poul Skibsted, en Mand, hvis Redelighed, Samvittighedsfuldhed og Embedsduelighed ikke bør miskjendes. De fremlyse selv igjennem den Glorie af Latterlighed, hvormed Heibergs bittere Satire omgav ham. Vel kan man ofte ikke uden Uvillie læse hans uforholdne Raillerier mod de Saggivne, vel synes hans haarde Paastande, hans Angivelser af de Saggivnes *Hensigter* og deslige os indignerende, men de ere uidentvivel snarere en Følge af Datidens Praxis end udsprungne fra hans Hjerte. Jvnf. Iris og H. 1798, IV. S. 153.

efterhaanden gjorde mange interessante Bekjendtskaber, blandt hvilke vi ville nævne den nordamerikanske »Buxeskrædder og politiske Skribent Thomas Paine, Marseillanermarschens Forfatter Rouget de Lisle, den højtberømte polske Frihedshelt General Kosciuszco, og især den ærværdige Biskop Grégoire¹⁾. »Hans Huus er noget nær det Huus i Paris, hvor jeg har havt de talrigeste og behageligste Nydelser i den lange Række af Aar, mit Ophold her har varet. I dette Huus har jeg truffet og lært at kjende en stor Mængde udmærkede Mænd, ikke blot franske, men fra alle Lande i Europa, ja endog fra de andre Verdensdele.«

Det Værelse, Heiberg beboede, og som var lejet til ham af Malte Bruun, der paa den Tid var Huuslærer hos Boghandlerne Treutel og Wurtz, var ham for dyrt. Han flyttede derfor nogle Maaneder senere ind i en for hans Pung mere passende Bolig i Rue de la Convention (før og siden rue du Dauphin), hvor han 1829 havde boet i 27 Aar.

Sidst i Aaret 1801 indtraf Omstændigheder, der nødte Heiberg til at gjøre en Rejse til Hamborg. Her opholdt han sig i nogle Maaneder. Efter at have tilendebragt de Sager, der havde kaldt ham derhen²⁾, begav han sig

¹⁾ Allerede i 1817 skrev Heiberg om Grégoire: Faa Udlændinge vide saa godt som jeg, hvor ærværdig, hvor strængt retskaffen og tillige menneskekjærlig, hvor religios og tillige tolerant han er. I meer end 16 Aar har han hædret mig med sit Venskab, jeg tør endog sige, sin Fortrolighed. Eftertiden, mere retfærdig end Nutiden, vil engang opregne alle Mandens Fortjenester. See Skriftet om Nationalrepræs. S. 54 Not.

²⁾ Disse vare naturligviis Arrangementet af hans i Danmark efterladte Anliggender. Han havde der forladt Kone og Søn. Ægteskabet opløstes; af hvad Grund, har Heiberg, der med sin Delicatesse ikke omtaler sine private Forhold, naar han ikke nodes dertil, aldrig berørt. Os er det nok, at hans fortro-

paa Tilbagevejen til Paris, men besluttede nu at lægge Vejen til Venstre for at beseæ adskillige tyske Stæder. I Halle gjorde han Bekjendtskab med den berømte Philolog Wolff, besøgte i Weimar Goethe og Schiller, opholdt sig noget i Leipzig og Dresden og gik over Cassel og Frankfurt tilbage til Paris, hvor han ankom efter 10 Maaneders Fraværelse.

Nu var Heibergs første Sörg den at skaffe sig en hæderlig Udvej til Udkomme. Han henvendte sig til Hr. Durand (en senere som Baron Durand de Mareuil bekjendt Diplomat), som han kjendte fra Kjøbenhavn, og erkjendte stedse siden med Taknemmelighed, at han skyldte denne Mand sin vel ikke glimrende, men dog nogenlunde gode Forfatning. Durand anbefalede ham til Udenrigsministeren Talleyrand, som strax gav ham Plads i Bureau des Traducteurs. Han havde i Forvejen erhvervet sig Bestalling som Traducteur des langues étrangères ved Handelsretten i Paris, men denne Bestalling (som var dateret d. 19. Nivose i Republikens 11te Aar, d. e. d. 9. Jan. 1803) gjorde han aldrig Brug af.

ligste Ven Rahbek tillægger ham samme Roes som Ægtefælle, som for andre Borgerdyder. Jvnf. S. 193 Note ²) og J. K. Høsts Erindr. S. 35. Jeg veed ikke, at Heiberg har omtalt sin Kone offentlig paa meer end eet Sted i sine Skrifter, nemlig i Læsning for Publicum, hvor han i et Brev til den franske Minister Grouvelle siger: »Ønsk mig til Lykke! Jeg er lykkelig nok til at see min Kone bifalde min Opførsel. Hun har Sjælsstyrke nok til at foretrække, at jeg bliver et Offer for mine Grundsætninger og for den gode Sag, fremfor at see mig give efter enten af Frygt eller af lav Tænkemaade.« Denne Grouvelle, som Heiberg var meget lieret med, kaldes af Rahbek »den humane og snilde,« af J. K. Høst »den falske«. Han er i Revolutionshistorien bekjendt deraf, at det var ham, som forelagde Ludvig XVI. hans Dødsdom. Under sit Ophold i Kjøbenhavn skrev han en ret vittig Piece: Lettre en vers à ma soeur, sur le Roman philosophique et sentimental de Valdemar. 1797.

Heiberg blev ansat med en aarlig Gage af 3000 Francs. »Jeg kan med Sandhed sige,« bemærker han ved at fortælle dette, »at jeg i min hele Tjenestetid ikke een eneste Gang har begjert eller gjort Ansøgning om noget Emolument eller om nogen Fordeel; men derfor har det ogsaa meer end een Gang hændt sig, at jeg har lidt Uret, eller rettere sagt, at man har glemt mig, hvorover jeg dog aldeles ingen Ret har til at beklage mig, siden Fejlen er min egen.«

Hans Forretninger vare, naar ikke sjældne Tilfælde indtraf, hverken overordentlig mange eller særdeles trættende. Han behøvede aldrig at sætte sin Fod i Ministerens Hotel førend Kl. 12 og kunde næsten hver Dag gaae sin Vej henimod Kl. 5. Han havde det Fornødne til tarvelig, dog tilstrækkelig Underholdning, var paa de nævnte Arbejdstimer nær fuldkommen Herre over sin Tid, kunde om Aftenen besøge et eller andet Skuespil eller more sig i en Selskabskreds og om Søndagen gjøre en Udflugt til et eller andet Sted i Paris's Omegn. Saaledes var hans Stilling ret behagelig og blev i lang Tid den samme. Napoleons »anden Usurpation«, da han i 1804 gjorde sig til Kejser, gjorde ingen Forandring heri, og Krigen i 1805, da Ministeren og endeel af Personalet fulgte Kejserens Hovedquarteer, gav Heiberg endnu større Frihed end ellers, en Frihed, som han benyttede til at forøge sine Kundskaber.

I Aaret 1806 blev det ham overdraget at samle alle Acter, der vedkomme Lutheranernes borgerlige Stilling i Paris fra de ældste Tider af. Dette Arbejde optog hans Fritid i flere Aar. Forfattet i 6 Foliobind, forsynede med Ministerens legaliserede Underskrift, blev det afleveret til vedkommende Øvrighed og opbevares nu i Stadens Ar-

chiver, for at deraf kan udstedes Extracter og Attester til hvem, der maatte behøve samme¹⁾. »For dette lange og særdeles kjedsommelige Arbejde fik jeg«, siger han, »aldeles ingen Godtgjørelse eller Gratification, hvilket imidlertid var min egen Skyld, saasom jeg ikke gjorde nogen Begjering derom.«

I det sidste Halvaar af 1806 udbrød Krigen med Preussen. Talleyrand fulgte Kejserens Hovedquarteer og med ham nogle faa Personer af de forskjellige Bureauer, og iblandt disse Heiberg. Denne, der nu hørte til Ministerens nærmeste og daglige Omgivelse, havde saaledes den bedste Lejlighed til at befæste sig i hans Yndest. At han med sine udmærkede Talenter og ualmindelige Kundskaber i en saadan Stilling var en historisk vigtig Mand²⁾, vil man let kunne slutte sig til, skjønt han selv er for stolt-beskedent til at udhæve det. Ved Ministerens Bord havde han, saa at sige daglig, Lejlighed til at lære at kjende mangfoldige af de Mænd, der i Kejsertiden grebe meer eller mindre ind i Verdenshistoriens Gang. Naar man nu hører ham selv (i hans »Erindringer«) fortælle, skulde man troe, at han kun var i Ministerens Suite for at spise og ved Bordet at opsamle Indfald og Anekdoter af og om berømte Personer; men hvo kan tvivle om, at han med sit skarpe Blik saae dybt i de vexlende og oftest hurtig forbifarende Gjæsters Sjæl? Heiberg havde forladt Paris først i October, forblev i Mainz til efter Jena-Slaget (d. 14. Oct.), gik over Valpladsen ved Jena, hvor han endnu saae en Mængde ube gravede døde Kroppe, samt over Erfurt til Berlin. I

¹⁾ Jvf. Efterskrift til Saml. Skuesp. 2 Udg. S. 281.

²⁾ eller, som J. K. Host siger i sine Mærkværdigheder om Christian VII (1810) »en vigtig Embedsmand i det franske Kejserdømme«.

Begyndelsen at Decbr. Maaned forlød han Berlin og kom nogle Dage før Jul til Warschau. Her samledes fra Europas forskjellige Lande en stor Mængde Gesandter og andre udmærkede Mænd, som han har søgt at karakterisere ved at fortælle een eller flere Anekdoter om enhver af dem, men vil ingenlunde, siger han, »opvarte med Statshemmeligheder eller med politiske Tildragelser«. Forresten gik det meget ugeneret til hos Talleyrand; han bemyndigede sine Underordnede til at sætte sig til Bords med Støvler paa, i hvad Selskab han end havde indbudet dem; thi som Rejsende kunde man ikke forde, at de skulde føre Garderobe med sig, og for at undgaae en smaalig Etiquette vilde han, at de i Tiltale ligefrem skulde tiltale ham Monsieur, hvorefter da fulgte, at de ogsaa gav denne Titel til enhver Anden, med mindre det skulde være en Person over Ministerens Stand. Dette sidste Tilfælde indtraf under det hele Felttog kun med een, Kronprindsen af Bayern.

Da endelig Fredsunderhandlingerne begyndte i Tilsit, og Ministeren gik derhen, blev Heiberg tilbage i Warschau, hvor han nu benyttede sin Frihed til at gjøre sig bekendt med Omegnen. Efter at Freden var sluttet, begav han sig tilbage til Paris og overtog efter 9 Maaneders Fraværelse med Glæde sine gamle Sysler, idet han tillige optog sine gamle Vaner. Imidlertid fik han en ny Chef i Grev Champagny, siden Hertug af Cadore, en Mand, der »i Talenter og politisk Skarpsyn stod i en uendelig lang Afstand fra Prindsen af Bénévent«, men over hvis Forhold mod sig Heiberg ingenlunde fandt nogen Aarsag til at beklage sig.

Den nye Minister fulgte i Slutningen af 1807 sin Kejser til Italien, og da han endnu ikke kjendte sit underordnede Personale, gik han Heiberg forbi, som beklager, at han »ved en uoverlagt Delicatesse« selv var Skyld i, at

han aldrig fik Italien og Rom at see. Men da Ministeren paa Rejsen kom til at savne Heibergs Sprogkundskaber, vandt denne derved den Fordeel, »at der fra den Dag af under hele Champagnys Ministerium aldrig mere blev Spørgsmaal om, hvem der skulde vælges til de følgende Rejser.«

Han fulgte da ogsaa med sin Minister i Løbet af Foråret 1808 til det bekjendte Møde i Bayonne, og denne Rejse havde ikke blot næsten de samme Behageligheder, som den polske havde havt, men var derhos ulige fordeelagtigere, idet der tillagdes ham og hans Colleger saa rundelige Diætpenge, at de kunde spare rigeligt Halvparten deraf foruden den stedse fortløbende Gage, som under Talleyrands Ministerium var det eneste, de kunde have i Behold:

En af de første Spaniere, han i Bayonne saae, var Godoy, den bekjendte Fredsfyrste. Han fandt, at denne svarede til sit Rygte som en temmelig uvidende Person, undtagen naar der taltes om Heste, men derimod ikke til den Idee, som han havde gjort sig om den spanske Dronnings erklærede Favorit, idet han havde forestillet sig ham som en høj, smuk, velvoxen Mand; men i det Sted saae han for sig »en bredskuldret, klodset Lømmel med et højest almindeligt Hverdagsansigt«.

Iblandt de Lærde, han i Bayonne gjorde Bekjendtskab med, var Don Juan Antonio Llorente, der blev hans Ven og siden har oversat paa Spansk hans politiske Aphorismer (Madrid 1821), af hvilken Oversættelse Heiberg aldrig har seet eller kunnet faae fat paa flere end et eneste Exemplar, som Oversætteren gav ham, og som han har foræret Athenæum i Kjøbenhavn.

»Man har flere Gange spurgt mig,« fortæller Heiberg, »hvorledes jeg har fundet Napoleon i Samtale. Sandheden

tro har jeg maattet svare, at jeg aldrig har havt den Ære at tale med ham eller at befinde mig Ansigt til Ansigt med ham. Dette har i det Mindste een Gang været min egen Skyld.«¹⁾ Engang fortalte Ministeren ham, at Keiseren havde kaldet ham (Heiberg) et Fæ. »Hans Majestæt,« svarede Heiberg, »er mægtig nok til at kunne sige om mig alt, hvad ham behager. Men Deres Excellence tillader mig vel at spørge, hvorpaa Keiseren grundede sin Dom?« — og denne grundede sig paa en Oversættelse af et Brev fra den spanske Konge, hvori denne talte om de Pligter, han havde imod sine Undersaatter, medens Napoleon vilde, at det skulde hedde: »hans Undersaatters Pligter mod ham.«

Da Underhandlingerne i Bayonne vare til Ende (hvori forresten Hertugen af Cadore, for hvem Kejseren syntes at have tabt sin Agtelse, rimeligviis havde ringe Deel), rejste Heiberg tilbage til Paris. Ligesom han ved flere Lejligheder forsvarede Talleyrand mod den Beskyldning at have været Ophavsmand eller Tilskynder til Napoleons ukloge politiske Planer, saa erklærer han, at dette ogsaa gjælder om den ulykkelige Expedition mod Spanien.

Ved Tilbagekomsten til Paris fik Heiberg et nyt overordentligt Arbejde, som i de Timer, han fik tilovers fra andre Forretninger, beskæftigede ham et heelt Aar. Dette var en Fangst af syv svære Kasser fra Sydamerika, fulde af Papirer, nemlig foruden maaskee et tusinde private Breve, alle de offentlige Autoriteters Regnskaber til den spanske Regjering for det afvigte Aar, hvilke Heiberg havde at

¹⁾ En Engländer, Lewis Goldsmith, som troede sig fornærmet af Heiberg, skal i en Pasqvil: »le Cabinet de St. Cloud« have hævnnet sig ved at nævne ham som en af Bonapartes Spioner, en Beskyldning, som han aldrig har troet det fornødent at gjendrive.

undersøge, og derover at afgive sin Rapport. Denne blev først færdig i Marts 1809, og Documenterne, som han ansaae for at være af megen Vigtighed, afleverede i Ministeriets Archiv. Han troer, at A. v. Humboldt burde have benyttet den Adgang, han tilbød ham til at sammenligne sine Efterretninger med disse offentlige Documenter, og mener, at han afslog hans Tilbud af Frygt for at blive tvungen til at omarbejde en større eller mindre Deel af sit Værk.

Heibergs næste Rejse var til Congressen i Erfurt i den sidste Halvdeel af Aaret 1808. I Erfurt havde han den bedste Lejlighed til at see alle de udmærkede Personer, der vare tilstede ved dette mærkelige Møde, og at »observere endeel af dem nærværende«. Da der i den Maaned, Forsamlingen varede, næsten hver Aften spilledes Tragoedie af det tragiske Personale fra det kejserlige Theater i Paris, fik han sin »Lyst saa tilstrækkelig styret«, at han aldrig oftere saa enten Talma eller nogen fransk Tragoedie.

Efter Hjemkomsten til Paris kom Tingene igjen i den gamle Orden, dog med den Forskjel, at Heiberg, der nu havde fulgt Ministeren paa to Rejser, var bleven saa at sige Bureauchef, dog uden at have enten Titeien eller Emolumenterne. Disse beholdt den forhenværende virkelige Chef, en Versemager ved Navn Dorion.

Strax efter Udbruddet af Krigen med Østerrig (1809) gik Heiberg med sin Minister efter Armeen til Wien, hvor han blev indlogeret paa det kejserlige Slot, i Prindsesse Marie Louises Værelser. Han anede ikke dengang, at hun skulde blive Frankrigs Kejserinde. — Nu forefaldt Slaget ved Esslingen, saa nær ved Wien, at Heiberg fra Slottets øverste Altan endog med blotte Øjne kunde nogenlunde oversee Armeernes Bevægelser. Efter Slaget ved Wagram fulgte en Vaabenstilstand, og dernæst aabnedes Freds-

forhandlingerne i Byen Altenburg mellem Hertugen af Cadore og Prindsen af Metternich samt General Nugent. I denne lille By, hvor man var nødt til at indskrænke sig, bleve de tvende Hoved-Plenipotentiariier enige om, at de med deres hele Følge vekselsviis skulde spise den ene Dag hos den ene, den anden Dag hos den anden. Heiberg saae saaledes nærværende den Mand, der siden i en Række af Aar har spillet en saa betydelig Rolle i Verden; men han fandt ikke i hans smukke Udvortes, hans behagelige Væsen, hans milde og blide Ansigt nogen Spire til den Aand, der siden Napoleons Fald »har besjælet ham«. Fredsforhandlingerne bleve afbrudte i Altenburg for at fortsættes i Wien, som Heiberg mener, fordi Napoleon fandt Metternich for fin og ønskede en Anden i hans Sted at underhandle med.

Da Freden kort efter sluttedes, vendte Heiberg tilbage til Paris og fandt der i sit sædvanlige Arbejde en Hvile efter en temmelig trættende Campagne.

De næste to Aar, 1810 og 1811 henglede temmelig eensformig for Heiberg; thi disse Aars store Begivenheder berørte ikke hans Interesser, og de mange Fester og Højtideligheder i Anledning af Kejserens Formæling med Marie Louise og Kongen af Roms Fødsel saae han ikke. »Jeg har aldrig«, siger han, »været Elsker af denne Slags Pragtforestillinger; thi jeg har aldrig skjøttet om at befinde mig i Trængsel; desuden kan jeg ved deslige Lejligheder ikke tilbageholde den nedslaaende Tanke, at selv de Familier, der næppe have det Nødvendige til Livets Ophold, dog alligevel maae svare noget af deres Fattigdom for at bidrage deres Skjærv til de uhyre Omkostninger, som en saadan unødvendig Overdaadighed medfører og udkræver.«

I September 1811 foretog Kejseren og hans unge

Gemalinde en Rejse til Holland. Ministeriet for de udenlandske Sager havde nu faaet en ny Chef i Maret, Hertug af Bassano, og Heiberg befandt sig i dennes Følge; men Rejsen varede kun nogle Uger og frembød intet for hans Levnet Mærkeligt.

Men desto mærkeligere vare de to følgende Aar, 1812 og 1813. Sin nye Chef Hertugen af Bassano bedømmer Heiberg meget strængt. Han kalder ham Napoleons onde Genius og antager, at han er maaskee den, der har bragt de allerstørste Ulykker over Frankrig, dog ingenlunde med Forsæt og overlagt Raad. Bassano var Napoleon hengiven og det ikke blot af Ambition («hvoraf han havde en umaaneerlig stor Dosis»), men ogsaa af en Slags Fanatisme. Han tiltroede Napoleon en Slags Almagt, og langt fra at fraraade ham de gigantiske Foretagender, hvori han indviklede sig, tilskyndede han snarere og opmuntrede ham dertil. Det var ogsaa Maret, som senere lokkede Napoleon fra Elba og saaledes, uden at ville det, beredede hans Forviisning til St. Helena og tidlige Død. — Med sin Forfængelighed kunde han paa sine Rejser ikke nøjes med et Følge af 6 til 7 Personer; Antallet maatte være meer end dobbelt saa stort, og da han vilde have en Hofstat om sig, der i det Smaa lignede hans Herres glimrende Omgivelse, fik Heiberg og hans Colleger Ordre til at anskaffe sig en Uniform, temmelig stærkt broderet med Guld. Denne Dragt, for hvilken Heiberg til sin største Ærgrelse maatte betale henimod 700 Francs, lovede han sig selv ikke at tage paa uden i alleryderste Nødvendighed, og han mener at have holdt dette Løfte. Naar han derfor blev indbudet til at spise hos Ministeren, indfandt han sig aldrig, uden Indbydelsesbrevet indeholdt de Ord »en

frac¹⁾. Uagtet sin strænge Dom om Bassano vil Heiberg ingenlunde tillægge ham nogen ondskafuld Charakteer og bemærker, at han for sin Person aldeles ingen Aarsag havde til at beklage sig over ham. Tværtimod havde Hertugen uden allermindste Ansøgning fra Heibergs Side forøget hans Gage til 4000 Francs.

Rejsen gik denne Gang først til Dresden, hvor Heiberg traf og nogle Gange underholdt sig med den danske Cancelliepræsident Kaas, der var meget vel anseet af Napoleon og en gammel Bekjendt af Heiberg. Fra Dresden kom han til Thorn og senere til Wilna. Men dette Felttog lovede ikke saa glimrende et Udfald som de foregaaende; den franske Minister saae sig derfor ikke omringet af den Mængde fremmede Fyrster og andre Stormænd, som tilforn havde stimlet til det sejerrige Hovedquarteer, og Heiberg fandt Ingen, der særdeles tildrog sig hans Opmærksomhed. Da han saaledes kjedede sig i Wilna (maaskee ogsaa anede Krigens Udfald), søgte han og fik uden synnerlig Vanskelighed Tilladelse til at rejse tilbage til Paris. Paa Tilbagerejsen besøgte han i Berlin sin Ven F. A. Wolff, fik i Erfurt paa Gjennemrejsen Diplom som Medlem af det derværende Videnskabers Selskab og ankom endelig uden nogen mærkværdig Hændelse til sit Hjem i Paris.

Hen paa Vinteren kom Napoleon tilbage fra det ulykkelige russiske Tog med sin tro Følgesvend Coulaincourt, Hertug af Vicenza, der nu blev Minister for de udenlandske Sager, og Heiberg fik altsaa fjerde Gang en ny Chef. Men

¹⁾ Han fortæller, at denne Uniform efter Hjemkomsten fra Rusland henlaa i nogle Aar og blev for en Deel opædt af Møl, indtil han omsider forærede den til en norsk Boghandler, som havde sagt ham, at han undertiden spillede Komoedie paa et Privattheater, med det Ønske, at den der maatte gjøre større Lykke end hos ham.

dette Ministerium varede kun kort, og Heiberg havde kun liden Lejlighed til at komme i Berørelse med Hertugen. Imidlertid vedblev den før omtalte Dorion, uaglet han aldeles ingen Deel tog i Forretningerne, at ansees for og lønnes som Chef for Heibergs Bureau; men for at skaffe en Plads til en anbefalet Person, deelte Caulaincourt Bureauet i to Dele, saaledes at Heiberg blev første og hans nye Collega anden Sous-Chef, og da denne ikke var tjent med ringere Gage end 5000 Francs, blev Heibergs aarlige Indkomst ogsaa forøget til denne Sum, hvilken Gage han beholdt, da han faa Maaneder efter blev Souschef for det hele paa ny forenede Bureau.

Vi ere nu komne til det Tidspunkt, da Bourbonerne vendte tilbage. Prinds Talleyrand blev nu atter Udenrigsminister, men under ganske andre Forhold end forrige Gang. Frankrig foreskrev ikke længer Europa Love, men modtog nu Befalinger, endog fra saadanne smaa Hoffer, »der forhen som ringe Drabanter havde drejet sig slavisk om Solen«. — Denne Tilstand varede ikke længe; d. 20. Marts 1815 forlod Ludvig den 18de for en kort Tid sit Kongesæde, og Heiberg saae fra et Vindue i rue du Bac Napoleon holde sit Indtog; dog bemærker han, at han i denne store, lange og velbeboede Gade ikke mærkede det Allerringeste, som vidnede om den Enthusiasme, hvorom Bladene Dagen efter talte.

Caulaincourt blev anden Gang Heibergs Chef, »og nu var det først«, siger han, »at jeg ret lærte at kjende denne Mands ikke blot strænge, men retskafne og virkelig ædle Charakter«¹⁾.

¹⁾ Et Beviis derpaa, som man vil læse med Fornøjelse, sees i H.'s Erindr. S. 302.

Hertugen vilde ingen Lediggjængere have i sit Ministerium; Dorion fik derfor sin Afsked, men med en anstændig Pension, og endeligen blev Heiberg opført paa Listen som virkelig Bureauchef. Dog tilføjedes ikke den for Embedet bestemte Lønning, og da Heiberg, overbeviist om Ministerens Retfærdighed, ingen Reclamation gjorde desangaaende, havde denne Tilbageholdenhed halvandet Aar senere en ufordeelagtig Indflydelse paa hans Pension.

Slaget ved Waterloo forefaldt, og Talleyrand blev tredie Gang Heibergs Foresatte; men dette Ministerium varede ogsaa kun meget kort og var vel næppe blevet Fyrsten givet uden for at lede Fredsforhandlingerne med de allierede Magter. Heiberg havde den Ære at være tilstede ved Fredstractatens Underskrivelse.

Kort derpaa afløstes Talleyrand af Hertugen af Richelieu, men nu var Frankrig sjunket ned til en underordnet Magt, og Heibergs Bureau — »saa ubetydeligt det end forhen havde været, var nu blevet næsten til aldeles intet«.

Den 1. Jan. 1817 modtog han et Brev fra Hertugen af Richelieu, der i meget artige Udtryk mældte ham, at han havde faaet sin Afsked, og at Kongen havde bevilget ham en Pension af 3000 Francs. Denne aldeles uventede Nyhed forbittrede ham overordentlig, som han tilstaaer, og hans Forbittrelse formildedes ikke ved at erfare, at han havde maattet vige sin Post for at gøre Plads for en af Hertugens Venner. Men da den første Hede var afkjølet, erkjendte han, baade at Hertugen havde viist ham en Velgjerning (thi den Pension, han havde forskaffet ham, overgik langt, hvad han ifølge de eksisterende Love kunde have ventet sig; hvorimod han et Aar senere under nye Magthavere upaatvivlelig vilde have faaet Afsked, maaskee uden al

Pension, og at Hertugen ved at hjælpe en ulykkelig Ven, medens han havde Magt dertil, i sig selv havde handlet ædelt.

Heiberg havde ved sin Huusholderiskhed stedse kunnet lægge noget til Side, og maattet see sig om efter en Mand, i hvis Hænder han kunde betroe de Penge, som han vilde sætte i Sikkerhed under sine ofte langvarige Fraværelser fra Paris. Den Mand, han havde valgt hertil, var i 1809 nærvæd at gaac Fallit; dog fik Heiberg sit hele Tilgodehavende udbetalt og bragte nu denne Sum til en Grosserer Pobecheim, som han allerede i 1801 havde gjort Bekjendtskab med, til hvem han var anbefalet og i hvis Huus han ofte kom. Denne blev nu hans Commissionær paa samme Maade som den forrige, d. e. uden at han forlangte en eneste Skillings Rente af dem for sine Penge, som de benyttede i deres Handel. Men da han i Aaret 1813 kom tilbage fra det russiske Tog, erfarede han til sin største Bedrøvelse, at Pobecheim var løben bort, og han mistede saaledes omtrent 9000 Francs, d. e. sin hele Ejendom og Alt, hvad han havde sparet sammen til en tilstundende Alderdom.

Dette Tab blev ham endnu mere føleligt, da hans Søn i Aaret 1819 kom til Paris og opholdt sig der i henved 3 Aar; thi den lille sammensparede Skat var for en stor Deel bestemt til at anvendes i dette Tilfælde, som han i mange Aar med Fornøjelse havde forudseet og ventet. Imidlertid trøstede han sig med at have gjort sin Søn Opholdet dog nogenlunde behageligt og for ham gavnligt¹⁾.

Saalænge Heiberg stod i Statens Tjeneste, tillode deels hans Embedsforretninger, deels hans Stilling ham ikke at

¹⁾ Jvnfr. Molbechs Dansk. poet. Anthol. 4. Bd. 1. Hft. S. 265 ff.
Hist. Tidsskr. 3 R. II. 15

være Forfatter. I Betragtning af den Vending, hans Ideer fra første Ungdom havde taget, vilde det ogsaa have været uundgaaeligt og som Udlænding dobbelt farligt for ham at falde i Hænderne paa »Bonapartes litteraire Natmandsfolk«. Ikke desmindre tillægger han sig en vis anonym Forfatterære, idet en stor Mængde af hans Rapporter, Extracter af udenlandske Sager o. s. v. bleve, saasnart som Bonaparte havde gennemlæst dem, strax sendte til Indrykkelse i *Moniteur*.

Dog havde han ikke strax kunnet fornægte sin Natur, men skrev eller, som han selv kalder det, sammenjadskede nogle Skuespil, som Rahbek befordrede til Trykken i den nye Udgave af Heibergs samlede Skuespil, hvoraf de 3 Bind udkom i 1806, men det fjerde, der kun indeholder eet nyt Stykke, 1819.

Heiberg troede selv, at hans virkelige Talent var ganske forskjelligt fra det, der udfordres til at være Theaterdigter, og søgte Lejlighed til at overbevise sine forhenværende Landsmænd om, at han havde Ævne til at behandle vigtigere Gjenstande end dem, der hidtil havde sysselsat ham i hans Fritimer.

I Aaret 1808 udkom i Kiel Overprocureuren Baron Eggers's Udkast til en Criminal-Lovbog for Hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Dette ansaaes af den danske Regering for at være saa vigtigt, at en kgl. Resolution, bekjendtgjort ved Patent fra det slesvig-holsten-lauenborgske Cancellie, under d. 12. Sept. s. A., ikke alene beordrede Overretterne, Øvrighederne og Magistraterne i Slesvig og Holsten til, inden et Aars Forløb at indgive deres udførlige Betænkning derom, men ogsaa opfordrede det sagkyndige Publicum, saavel i det danske Monarchie som i fremmede Lande, til at indsende til det juridiske Facultet i Kiel inden d. 31. Dec. 1809 skriftlige Bedømmelser af bemeldte Udkast.

For de tre bedste Afhandlinger, der saaledes indkom, udsattes Præmier paa 200 og 100 Rdl. Sl. Holst. Cour. Præmiernes Tilkjendelse skulde skee af ovennævnte juridiske Facultet d. 1. Juni 1810, og Bedømmelsen offentlig bekjendtgjøres i den kielske Lit. Tid. og de kjøbenhavnske lærde Tidender¹⁾.

Heiberg anvendte under sit Ophold i München, Wien og Ungersk-Altenburg alle sine ledige Timer til at udarbejde sine Betragtninger over dette Lovarbejde, men især over sit Yndlingsthema, Dødsstraffenes Uretmæssighed. Denne Afhandling indsendte han inden den foreskrevne Tid til det juridiske Facultet i Kiel, som, efter hvad han fortæller, erklærede den værdig til offentlig Udmærkelse, saalænge Forfatterens Navn var ubekjendt, men behandlede den med Foragt, da hans Navn var kommet til Vedkommendes Kundskab. Den lovede Kundgjørelse om Udfaldet af Concurrancen udeblev aldeles.

»Man har villet faae mig til at troe,« siger Heiberg, »og jeg troede virkelig i nogen Tid, at Indholdet og Resultatet af mit Skrift havde krænket Baron Eggers's Egenkjarlighed, og at dette var den eneste Aarsag, hvorfor man havde begravet alle Forhandlingerne i denne Sag i et uigjennemtrængeligt Mørke; men jeg er senere blevet, i en temmelig høj Grad, overbevist om Urigtigheden af dette Foregivende; thi flere end een Reisende have bragt mig Hilsener fra Baron Eggers, tilføjende, at han havde paalagt dem personligen at bringe mig disse hans Hilsener. — — — Jeg anseer det derimod for soleklart, og næsten som uimodsigeligt, at ingen anden har været Hovedmanden for Kabalen end min svorne Fjende, Christian Colbjørnsen«²⁾.

¹⁾ See K. I. E. 1808 S. 623.

²⁾ Heib. Erindr. S. 342-44. Efterskrift til hans Skuespil, Rahb. Udg. 4. D. S. 283-287.

Ogsaa i Fremstillingen af denne Sag har Heiberg efter al Sandsynlighed ladet sig forlede baade af sin pirrelige Selvfølelse, af sin altfor villige Lettroenhed, og af sit Had til Colbjørnsen. Thi Eggers's paa en saa ualmindelig og udmærket Maade publicerede Værk frembød for Kritikken saa store og væsentlige Mangler, at der ikke behøvedes nogen Kabale for at fælde det. A. S. Ørsted erklærede ogsaa strax — i Jurid. Archiv, Nr. 20 S. 240 — at han var overbevist om, at det aldrig vilde blive meer end Udkast, om end den offentlige Opfordring til Europas Sagkyndige blev uden Virkning. Men at Resultatet af Concursen ikke blev bekjendtgjort, kan man (skjønt det vistnok er paafaldende) forklare sig at være skeet af humane Hensyn til den allerede noksom krænkede Eggers, — Hensyn, som ikke alene den Agtelse, han ved sine tidligere Skrifter havde erhvervet sig, men selv det Embede, han beklædte, turde have paabudt. Heiberg synes forresten ikke at have vidst, at flere Bedømmelser af Eggers's Skrift vare udgivne¹).

I Aaret 1816 vilde Heiberg have ladet sit Skrift trykke; hans Ven Schultz paatog sig Forlaget og F. H. Guldborg »heel uanmodet« Udgivelsen; men der mødte Betænkeligheder mod dets Udgivelse, og den fandt ikke Sted²).

Det var først i Aaret 1817, at Heiberg ved sin Afskedigelse blev løst fra de Baand, der hidtil havde bundet hans Skribentvirksomhed. Han havde dertil, som han meente, paa ny erhvervet sig sit gamle Fædreland. »Udstødt fra mit *Fødeland*,« siger han (Fort. t. Skriftet om Dødsstraffene) »levede jeg mange Aar som et i Skabningen

¹) See F. Thaarups Udførlige Statistik, 3. Bd. S. 169. Ørsted's Nyt jur. Archiv, 2. Bd. S. 1 ff.; jfr. Jurid. Archiv Nr. 21 og 22.

²) See Fortalen til Skriftet om Dødsstraffene, S. IX-XV. (jfr. S. VII.) og Heib. Skuespil, Rahbeks Udg. 4. Bd. S. 283 ff. [Haandskriftet (278 tætskrevne Sider i 4.) er nu skjenket til Universitetsbibliotheket.]

blot tolereret Væsen, der, ikke tilhørende noget Folkeslag, var fremmed for dem alle, indtil endelig Kieler-Tractaten af 14. Jan. 1814 gav mig Ret til at reclamere gamle Norge som mit *Fædreland*.« Vel var Danmark hans Fødeland, men i Norge vare alle hans Forfædre, saa vel paa Moders som Faders Side fødte. Hans Fader og hans Moders Fader, begge fødte i Norge, vare de første af Navnet Heiberg, der som Embedsmænd havde været bosiddende i Danmark under Rigernes Forening, og selv stammede han følgelig, i *første Generation*, ned fra norske Forfædre. Deels paa disse historiske Facta, deels paa Norges Grundlov (§ 92, b) støttede han nu sin Ret til at kalde sig Nordmand. Norge var kort tilforn som selvstændig Stat traadt ind i de constitutionelle Landes Række, og han troede nu at gavne sine norske Landsmænd ved at bidrage sin Skjerv til at udhæve de constitutionelle Principers Styrke. Det første Aar af hans ufrivillige Otium var ikke udløbet, inden han havde udgivet:

Nogle Betragtninger over National-Repræsentationen under en konstitutionel monarkisk Regjeringsform. Fornemmelig med Hensyn til Kongeriget Norge. Christian-sand 1817, VIII. og 88 S. 8. foruden Tillæg, 8 S. 8.

I samme Hensigt havde han udarbejdet et fransk Værk, hvori han søgte at vise alt, hvad der er ypperligt og hvad der er fejlagtigt i den norske Constitution, hvis Forfattere han berømmer for at have gjort alt hvad der var muligt under de Omstændigheder, hvori de befandt sig, og i det Hastværk, som Tingenes Natur udkrævede.¹⁾

¹⁾ Af dette Skrift, som ikke blev trykt, har han udgivet et Udtog: *Extrait d'un ouvrage inédit, intitulé Exposé des principes fondamentaux de la constitution du Royaume de Norvège. Paris 1825. XVI S. 8.* [Et Udtog heraf er ogsaa: *Om Adel i Norge, foranlediget ved de foregaaende Storthings Beslutninger om denne Gjenstand. Af P. A. Heiberg. Christiania 1821. 14 S. 8.*]

Til samme Klasse af Skrifter høre:

Précis historique et critique de la constitution de la Monarchie Danoise, Paris 1820, 109 S. 8.; og:

Lettres d'un Norvégien de la vieille roche, ou Examen des changemens qui menacent la constitution du Royaume de Norvége. Paris 1822, XV. og 155 S. 8.

I disse Breve bestred han med Varme de Forslag til Forandring i den norske Constitution, som Regjeringen havde gjort Stortinget, viste med stor Skarpsindighed den Fare, der af disse Forslag kunde udspringe for Norges Vel og især for dets Uafhængighed, men røbede ogsaa en, som det synes, overdreven Mistillid til Regjeringens og fornemmelig det svenske Aristokraties Hensigter. Han havde senere den store Glæde, at Stortinget forkastede samtlige de omhandlede Constitutions-Forslag¹⁾.

I det danske Sprog udgav han:

Om Dødsstraffene. Tilligemed nogle Betragtninger over adskillige Materier, vedkommende Criminal-Lovgivningen. Christiania 1820, XXVI. og 256 S. 8.

Heiberg erklærer sig imod Dødsstraffe som ikke nødvendige, ikke engang nyttige, end mindre retfærdige. Dette sit Yndlingsthema fik han nogle Aar senere Lejlighed til at vende tilbage til, da et Selskab i Paris udsatte i 1825 en Priis for Undersøgelsen af Spørgsmaalet om Retfærdigheden eller Uretfærdigheden af Dødsstraffe. Heiberg fore-

¹⁾ Følgende Udsagn i dette Skrift (S. 37) er characteristisk: »Jeg kan sige med Tacitus: Mihi Bernadotte neque beneficio neque injuria cognitus. Upaatvislelig vilde han ikke straffe mig for den Frimodighed, hvormed jeg siger hans Ministre nogle Sandheder, om han end kunde naae mig, og jeg anholder ingenlunde om hans Gunstbeviisninger, saa smigrende de end kunde være. Gud har ikke villet, at jeg fra Skjæbnens Side skulde være uafhængig, men har skjenket mig det, som er mere værd, en vis Dosis af Aandens Uafhængighed. Jeg haaber, at han vil bevare mig denne Skat til Livets Ende.»

tog sig at concurrere og indsendte en Afhandling, hvori han indførte alt, hvad der i ovennævnte Skrift om denne Materie var af nogen Vigtighed, tilføjende en Mængde nye Argumenter og Betragtninger. Iblandt de indkomne Skrifter bleve tre af Selskabet udmærkede, hvoraf Heibergs var det ene, men han vandt ikke Prisen.

Politiske Aphorismer. Christiania 1826. 99 S. 8.

Dette lille Skrift, der indeholder 35 Aphorismer med deres Udvikling, blev først skrevet paa Fransk og allerede 1821 oversat paa Spansk¹⁾ af den berømte Llorente. Denne Oversættelse har nydt »en uventet Ære«, som Forfatteren reclamerer sin Andeel af, idet den ved et Decret af den hellige Congregation, dat. Rom d. 28. Jan. 1823, er bleven forbuden og erklæret for ugudelig. Den første Aphorisme, som han mener autentisk anerkjendt i et Circulaire (dat. 14. Dec. 1822) af de tre mægtigste Fyrster ved Congressen i Verona, er Grundstenen, hvorpaa hans Bygning er opført. Paa den første er den anden bygget; af disse to følger den tredje; naar de tre første ikke kunne kuldcastes, bliver den fjerde uimodsigelig, og saaledes fremdeles. Bogen er ogsaa oversat paa Portugisisk.

Hvad betyder Ordet: Arbitrær? Undersøgelse af P. A. Heiberg. Christiania 1827, 112 S. 8.

Enevoldsmagtens Indførelse i Dannemark, i Aaret 1660. Historisk og kritisk Undersøgelse af P. A. Heiberg. Drammen 1828. VIII. og 222 S. 8.

Dette Skrift, der dog ingenlunde regnes iblandt Heibergs heldigere, var alligevel et af dem, der bleve meest udbredte. Forlæggeren, Bogtrykker Rode i Drammen, tilskrev

¹⁾ *Aforismos Políticos*, escritos en una de las lenguas del norte de la Europa por un filósofo y traducidos al Español por Don Juan Antonio Llorente. Madrid 1821. 84 S. 8.

ham: »næppe nogen norsk Forlægger skal kunne rose sig af en saa betydelig Fordeel paa een Forlags-Artikel, som den, jeg har havt paa dette lille Skrift.« Denne Fordeel var saa meget betydeligere, som Haandskriftet var foræret ham aldeles gratis. Heiberg synes saaledes at have god Grund til at forundre sig over, at denne Bogtrykker vægrede sig ved at trykke hans forbedrede Oversættelse af Churchills Digt Selvstændighed, fordi han formodede, at den »vilde forvolde noget Tab«. Heiberg lod da denne trykke i Paris og sendte en Mængde Exemplarer saavel til Norge som til Kjøbenhavn for at meddeles, uden Betaling, til hans Venner og Andre, »der maatte have Lyst til at læse Digtet«.

I Slutningen af Aaret 1818 begyndte Hr. Jullien sit Maanedsskrift: *Revue encyclopédique*. Heiberg samtykkede i efter hans Anmodning at levere Bidrag dertil, tildeels fordi han saaledes fik Lejlighed til at gjøre den nordiske Literatur noget mere bekjendt i Europa, end den hidtil havde været. I fulde 9 Aar var han Medarbejder af dette Maanedsskrift — »og næppe findes der noget Hefte, hvortil han ikke har leveret flere Artikler, hvoraf adskillige opfylde hele og halve Ark«. Disse Artikler have Interesse for os Danske, for saavidt som en betydelig Deel af dem indeholder Anmeldelser og Bedømmelser af danske Skrifter eller Stykker om danske Anliggender¹⁾.

Vi have ovenfor kortelig omtalt de vigtigste af Heibergs

¹⁾ f. Ex. i Aprilheftet 1819 en Afhandling om Christian den 2den (ogsaa særkilt aftrykt), hvoraf L. K. Høst i »Politik og Historie« 1819, 2. Hft. S. 129 (2: 1. Bind. Kbh. 1820) har meddeelt et Uddrag. I Jan., Febr. og Marts-Hft. f. 1825 anmeldes Bredsdorffs Skrift om Runerne, Ingemans Valdemar og hans Mænd, Monrad om Guineelysten, Rahbeks Erindr. 1. Deel.

politiske Skrifter, der alle behandle vigtige Æmner, alle ere udsprungne af en redelig og uegennyttig Lyst til at virke Gavn og alle vidne om hans sædvanlige Sandhedskjærlighed. »Det hører ikke til mig,« siger han om den Retning, hans Ideer fra første Ungdom have havt, »at bedømme, om den er god eller ikke. Derom maae Andre dømme. For mig er det nok, at min Samvittighed giver mig det Vidnesbyrd, at jeg stedse har fulgt min Overbeviisning. Denne kan undertiden, ja vel endog ofte, have været vrang, men saalænge som jeg ærligen har troet den at være rigtig, har jeg strængt fulgt den. I nogle faa Tilfælde har jeg indseet det Modsatte, og da har jeg ligesaa ærligen erkjendt min Vildfarelse og er gaaet over til den rigtigere Mening. I ethvert andet Tilfælde er jeg bleven min Overbeviisning urokkelig tro. En af de Tanker, der min hele Levetid meest har sysselsat og smigret mig, er det Ønske, at man engang efter min Død skulde kunne sige med Sandhed, at jeg har stræbt saa meget som muligt at nærme mig til den bekjendte atrocem animus Catonis; vel at mærke, at atrox tages i den Mening, hvori det bør tages.«

Han havde under Decazes' Ministerium faaet det Indfald at forlade Frankrig og at gaae til Norge, for at ende sine Dage der. Men dette kunde han ikke gjøre uden at blive forsikkret om, at hans Pension vilde blive ham udbetalt i Norge eller omvexlet med en vis engang for alle udbetalt Sum. Da han paa sit Andragende herom intet Svar fik, maatte han opgive denne »maaskee ikke vel overlagte Plan«¹⁾.

¹⁾ B. H. v. Munthe af Morgenstjerne har i »Juridiske Samlinger f. 1826« (Christiania 1827) S. 61 ff. undersøgt det Spørgsmaal, hvor-

At Norge som selvstændig Stat og med en Constitution, som i mange Maader nærmede sig til Heibergs Ideer om den bedste Statsforfatning, saaledes fortrinligen drog ham til sig, medens han i Danmark saae den altfor strænge Moder, der havde forskudt ham, kan man billigviis ikke forundre sig over. Men ogsaa til dette sit Fødeland var han lænket ved mange Baand. Han havde her mange varme og tro Venner, som han ogsaa selv bevarede i trofast Erindring. See f. Ex. Samlede Skuesp. Rahb. Udg. IV. S. 299. Vist nok havde han ogsaa efterladt sig bittre Fjender her, hvis Fjendskab vi ikke ville nægte, at han ofte ikke uforskyldt selv havde paadraget sig; men det er at antage, at den Agtelse, hans Ulykke og fornemmelig hans hele højst respektable Vandel under hans lange Udlændighed maatte indgyde, vilde om ikke have forsonet disse,

vidt den Dom, der forjog Heiberg fra Danmark, efter den politiske Adskillelse imellem Norge og Danmark kunde have juridisk Virkning i Norge, eller om Heiberg uden Tilladelse af den norske Regjering kunde indfinde sig i Norge uanseet den ham overgaaede Landsforviisnings-Dom, og kom til det Resultat, at Heiberg endnu maatte ansees landsforviist fra Norge og ikke kunde indfinde sig i dette Rige uden Kongens Tilladelse. Dersom Heiberg derimod skulde ønske at bosætte sig i Norge, da vilde, efter Morgenstjernes Overbeviisning, Meget tale for, at Regjeringen indvilligede i et saadant Ønske, dels fordi der ikke (efter hans nuværende Anskuelse af Sagen) var tilstrækkelig Grund til den idømte Landsforviisning, dels fordi Norges Adskillelse fra Danmark, skjønt den ej kan betragtes som en juridisk Grund, dog indeholder en politisk Grund for den norske Regjering til at eftergive den Ret fremdeles at kunne lade Dommen beholde sin Retsvirkning der i Riget. — Næppe havde Heiberg, hvis hans »Indfald« var blevet til et stadigt Ønske, nedladt sig til at *bede* om en saadan Tilladelse. Jeg troer derimod, at han uden at bortgive noget af sin Charakter kunde have ansøgt om en revisio actorum ved de norske Domstole, og at denne kunde have ført til et Resultat, der gjorde hans Ønske til en Ret.

saa dog have havt til Følge, at de viste sig som ædle Fjender.¹⁾

Heiberg havde ogsaa i Fødelandet efterladt sin Moder, som efter 20 Aars Enkestand i 1780 anden Gang havde giftet sig med en Kjøbmand Stephensen i Vordingborg. I Kjøbenhavns Skilderie, 1820, S. 315, fortælles, at den da 83 Aar gamle værdige Kone med sin 80aarige Ægtefælle hidtil havde levet dels af en ubetydelig Livrente, dels af de Naadegaver, der vare dem tilflydte, tildeels fra hendes Broder Provst Heiberg i Kirkesaaby og hendes Søn Professor Ludvig Heiberg i Odense; men at, da begge disse vare døde, var der Udsigt til, at de værdige Gamle vilde komme til at lide Nød i deres høje Alderdom. Professor F. H. Guldberg troede sig beføjet (smstds. S. 323) til at tage foreløbig til Orde for at modarbejde den Mistanke, at »den hæderlige P. A. Heiberg« kunde glemme en nødlidende Moder, og erklærede, som mangeaarig Ven af afdøde J. F. Schultz, igjennem hvis Hænder det gik, at »med mere Rundhed og større Glæde hjalp sjælden ædel Søn gammel Moder, end P. A. Heiberg, selv i Stillinger, hvor han maaskee havde Lidet nok tilovers, uafsladeligen gjorde.« Nu fremkom, S. 359, den anonyme Anmelder vel med den Erklæring, at han nok vidste, at P. A. Heiberg understøttede sin gamle Moder qvartaliter, endog efter Schultz's Død; han vidste, at denne Understøttelse var ej ubetydelig,

¹⁾ At der levede Mennesker, der paa en lav Maade vilde ærgre og fortrædige ham, kan sees af hans »Advarsel for det kjøbenhavnske Publicum« trykt i »Dagen«, 1825, Nr. 164. Denne Advarsel gaar ud paa at fraraade det danske Publicum at sende Pakker til Hamborg for derfra at beforders med Diligencer; thi han har saaledes modtaget en Pakke, hvori der, isteden for en ham bestemt Bog, var indlagt en Muursteen. Men fra et saadant usselt Drilleri vil Heiberg vel næppe have uddraget en Slutning.

»maaskee endog den største, hun nogentid har havt«; men at den dog ej var tilstrækkelig til hendes og hendes Mands Underhold, og hans Hensigt med Anmeldelsen havde derfor været at gjøre dem, der for hendes fortjente Frænders Skyld maatte ønske at understøtte hende, opmærksomme paa, at hun endnu levede. Men i *samme* Nummer af Skilderiet fremstod en H. Wassard og paastod, at den værdige Gamle *ene* havde den ædle Schultz at takke for den Understøttelse, hun endnu nød i *Sønnens Navn*. Guldberg gav nu (smstds S. 377) en yderligere »Æreserklæring«, hvori han mod Wassard vidnede med egne Øjne at have seet Beviserne for Sandheden af sit forhen Anførte.

Endelig læstes (smstds S. 483) »Et Par Ord til Vedkommende« fra Heiberg selv, saaledes lydende:

»En Chirurg havde sin Barbeerstue i et Hjørnehuus, med Udgang til to Gader. Søgningen var ikke stor, Fortjenesten følgelig kun liden, og Manden havde ikke lært at sulte. Han faldt altsaa paa et Huusraad. Om Aftenen, naar det var mørkt, stillede han sig ved den ene Gadedør, saaledes at han ikke kunde sees, hvilket man maaskee kunde kalde anonyme, og saarede med en Lancet en eller anden af de Forbigaaende; viste sig derpaa strax for Alles Øjne i den anden Gadedør, for menneskekjærligen at indbyde den Saarede i sit Huus til der at modtage Pleje og Lægemidler, alt for billig Betaling. Hvorlænge denne Speculation lykkedes Manden, veed jeg ikke; men da det er blevet mig fortalt, at en eller anden Barbeersvend i Kjøbenhavn skal have fundet for godt at tage mig i Kuur efter den ovenmeldte Chirurgs Methode, holder jeg det fornødent at sige disse tjenstagtige saa kaldede Venner, at jeg troer mig saa temmelig vel bepandsret, at Mistankens og Bagvadskelsens Braad ikke letteligen kunne saare mig farligen, og at de, naar

de blot vil see i deres egen Barm, maaskee vilde finde passende Anledning til at anvende deres Lægemidler. Skulde de forresten fremdeles finde Behag i at saare mig paany, hvilket jeg ikke kan forhindre, da udbeder jeg mig af dem, at de ville have den Godhed at lade det blive derved og at overlade det til mig selv at vælge min Læge.

Paris d. 27. Marts 1820.

P. A. Heiberg.«

Denne for Heiberg karakteristiske Annonce maatte naturligviis vække Opsigt. Prof. Guldberg opfordrede for-gjæves (smstds S. 512) den unavngivne Indsender til som ærekjær og retskaffen Mand at nævne sig for at befrie ham for det Skin af Nederdrægtighed, som syntes at paa-hæftes ham af Heiberg, og maatte nøjes med den Erklæring fra Skilderiets Udgiver (smstds S. 565), at Guldberg ikke var Forfatter af hiin Anmeldelse.

Maae vi end dele Heibergs retfærdige Uvillie over at see det Gode, han gjorde i Løn, Sønnens samvittighedsfulde Pligtopfyldelse, røbet og udelicat blottet for et uvedkommende Publicum, saa synes han dog, enten forledet af en maaskee ugrundet og uforsvarlig Mistanke, eller af Mangel paa omsigtigt Hensyn, at have kastet en muligen ufortjent Skygge paa anden Mands Ære.

Ligesom Heiberg aldrig blev ligegyldig mod sine forrige Landsmænd, Danske saavelsom Norske, saaledes vedblev han at staae i mangehaande Forbindelser med dem. Der var vel kun faa af disse, som besøgte Paris uden at opsøge Heiberg, og saaledes gjorde han mange nye Bekjendtskaber. Et Par af de Mænd, med hvilke han fra tidligere Dage havde staaet i fleersidig Berørelse, vare M. C. Bruun og Baggesen. »Imellem Malte-Brun og

mig», siger han selv, »var aldeles intet Uvenskab¹⁾); men vi havde dog alligevel ingen Omgang med hinanden, hvilket maaskee fornemmelig var min Skyld; thi de Personer, med hvem han levede i venskabelig Forbindelse, vare ikke af mine Folk. Det var for det meste politiske Vejrhaner, og med dem har jeg aldrig kunnet sympathisere. — — Forresten, saa ofte som vi hændelsesviis mødte hinanden paa Gaden», — sidste Gang kort før Malte-Bruns Død — »standsede vi og talte nogle Ord sammen i al Venskab.« Om hans Forfatterværd taler Heiberg med megen Anerkjendelse og mener, at man med Sandhed kan kalde Malte-Brun og Bonaparte de to lærdeste Geografer, Frankrig ejede, den første som Theoretiker, den anden som Praktiker.

I et eget Flyveskrift:

Om mit Forhold til Baggesen. Drammen 1826, 20 S. 8., hvoraf et Udtog kan læses i »Kjøbenhavnsposten«, 1ste Aarg. (1827) Nr. 25 og Nr. 35, har han omstændeligen forklaret sig med Hensyn til de Berørelser, hvori han kom med denne Digter. Man seer af dette lille Skrift, at Heiberg erkjendte Baggesen for en af den danske Literaturs største Prydelser. »Saalænge«, siger han, »som skøn Poesie og sand Vittighed beholde nogen Priis i Norden, vil Baggesens Navn som Digter aldrig blive nævnet uden med den meest udmærkede Agtelse«. Han vedgaaer ogsaa sine »Synder« mod Baggesen, nemlig først Parodien over dennes Holger Danske og siden to Epigrammer i Anledning af et Vers,

¹⁾ Naar derfor Steffens i sin Bog »Hvad jeg oplevede«, 2. D. S. 228 siger, at Heiberg *hadede* M. C. Bruun, bør hans Ord, der stride mod Heibergs bestemte Erklæring, ikke forstaaes efter Bogstaven. Rigtigere og vistnok ganske i Heibergs Charakter har Molbech (Dansk poet. Anthol. 4. Bd. 1. Afd. S. 268) udtrykt sig: at Heiberg af *politiske* Grunde var uvenlig, ja fjendtlig stemt imod Bruun.

hvori Baggesen havde talt om, at han bar Kronprindsens Uniform og var det danske Sprogs Borger. Den første undskylder han med, at Baggesen, og det paa en Maade, der syntes at være ydmygende for ham, havde opfordret ham dertil. Epigrammerne vare derimod, saavidt han vidste, aldrig blevne trykte. Derimod havde han ved mangfoldige Lejligheder søgt at glemme disse »Tandstikker-Saar« og f. Ex. i *Revue encyclopédique* aldrig omtalt ham »uden at give ham al den Roes og Agtelse, han fortjente«. Han havde endvidere lige overfor ham aldrig ladet det mangle paa noget, af hvad de almindelige Convenientser byde, og forsøgt at nærme sig ham, men hans Besøg og øvrige Tilnærmelser bleve ikke gjengjældte, og Baggesen syntes tværtimod bestandig at skye ham.

At Heibergs senere Skrifter sendtes til Norge for der at trykkes, kunde alt have sin tilstrækkelige Grund i den herskende Trykkefrihed. En anden Grund dertil har han i sit nys omtalte lille Skrift angivet saaledes: »Man kunde spørge mig, hvorfor jeg lader denne Retfærdiggjørelse trykke i Norge og ikke i Danmark. Dertil svarer jeg, at jeg i den senere Tid er et Par Gange blevet brændemærket i de kjøbenhavnske periodiske Blade med et: *Maa trykkes*, og at min Ære forbyder mig, oftere at udsættes for en saadan Mishandling. Vel veed jeg, at denne Handling er fuldkommen overeensstemmende med Forordningen af 27. Sept. 1799; men saa spørger jeg, hvorfor har man i lang Tid ladet mig gaae fri for dette Brændemærke? At tage denne længe henlagte Forholdsregel op paany uden nogen gyldig Grund og uden nogen begaaet Forseelse fra min Side, det er en Lumpenhed, hvorfor jeg aldeles frikjender Regjeringen og de kongelige Collegier. Jeg bør endogsaa troe, at disse have seet Handlingen med Mishag. Efter

26 Aars Forløb, i hvilken Tid Ingen har havt gyldig Grund til at beklage sig over mig, burde dog nok Had og Forfølgelsesaand være dæmpet, om ikke kvalt. — — Jeg troer ikke at have nogen *endnu levende* Fjende i Danmark; jeg vil og bør ikke troe, at Inspirationen er kommen fra en fordums Ven, der i adskillige Aar har behandlet mig paa en saare lidet venskabelig Maade, jeg formoder altsaa med god Grund, at denne Nederdrægtighed er avlet i Hjernen af en eller anden af den danske Literaturs Mestermænds-Folk, der ved denne Handling har troet at kunne indsmigre sig i sine høje Foresattes Naade og Bevaagenhed. Jeg er overbevist om, at han har gjort en falsk Beregning, og at disse i deres Hjerter foragte Personen, uagtet de maae tie dertil, siden Handlingen er formaliter lovlig, skjønt moraliter afskyelig. Denne min Forklaring vil man upaatvivlelig finde tilstrækkelig, og man vil vel med det samme tilstaae, at jeg, for Eftertiden, uden at vanære mig selv, ikke kan lade nogen eneste Linie trykke under mit Navn i Danmark.

Paris d. 12. Nov. 1826.

P. A. Heiberg.«

Heiberg havde dog vist ikke »god Grund« til at see en Nederdrægtighed i den Omstændighed, at et »Maa trykkes« blev føjet til hans Navn. Han havde meddeelt Nyt Aftenblad et Par Artikler¹⁾. Disse vare uden Navn, men i det følgende Register blev Heiberg opgivet som deres Forfatter. Efterat vedkommende Censor (dengang P. Eberlin) paa denne, om end, som man kan antage, aldeles tilfældige Maade var bleven gjort opmærksom paa, at Bladet

¹⁾ Disse ere i Aargangen 1825: Om Spindelvævs Vigtighed for Staten, (Nr. 20); Hvo er Opfinder af de saakaldte Déjeuners à la fourchette, eller Frokost med varm Mad? (Nr. 27).

optog Meddelelser fra en domfældt Forfatter, er det ikke underligt, at han paa de tvende følgende Artikler¹⁾ satte sit imprimatur. Skulde Heiberg i andre københavnske Blade være bleven »brændemærket« paa samme Maade, hvilket jeg dog ikke har kunnet opdage, da har ovennævnte Tilfælde upaatvivlelig foranlediget det.

At Heiberg ogsaa havde meddelt Nyt Aftenblad en Række af Anekdoter (i alt 53) fra Paris i Aarg. 1824 og 1826²⁾, røbedes ligeledes af dette Blad i Anledning af

¹⁾ Disse vare: Nogle Ord i Anledning af Hr. Professor Boyes Afhandling om det danske Sprogs Orthographie. Aftenbl. 1826, Nr. 2, og: Om det nære Slægtskab mellem Bogstaverne L og R, smst. Nr. 21. — Ogsaa er Heiberg upaatvivlelig Forfatteren til en anonym Rettelse af »En Fejl i alle Udgaver af Peder Paars«, som findes i Aftenbl. 1826 Nr. 25, umiddelbart efter Anekdoterne.

²⁾ I Aarg. 1824, S. 392, 396, 416, 427, 436, 460; i Aarg. 1826 Nr. 19, Nr. 21, Nr. 22 og Nr. 25. Disse Anekdoter ere i Almindelighed ikke just meget morsomme. Her er et Par af de meest piquante: »Afdøde Maskinmester Nielsen ved det kongl. Theater i København var en besynderlig Original i den Henseende, at det var ham aldeles umuligt at bruge et fremmed Ord, uden at lade det undergaae en Forvandling, der gjorde det højest latterligt. Forfatteren af Virtuosen har brugt adskillige af hans besynderlige Talemaader. Da Baggesen havde skrevet den bekjendte Vise: Fanden vor Herres Abekat, kom Virtuosens Forfatter en Aften efter Sædvane paa Theatret. Nielsen tog strax fat paa ham og spurgte ham: Kjender De Lunettes Søn Etiqvetten? (»Lynets Søn Riquetti blev«). Nej, svarede Forf. Da skal jeg sige Dem, hveni det er; De kjender dog vel den berømte Mariboe? — Hvorledes? Købmand Mariboe i Klosterstrædet? — Ikke saa, ikke saa, svarede Nielsen, men den bekjendte Mariboe i Paris. — Han vilde sige Mirabeau.»

»Jesuiterne fik ved Intriguer Byen Dole i Franche Comté til at skjenke dem en herlig Eiendom ved Navn Arc og tilvendte sig tillige det prægtige Kron-Domaine la Fleche i Anjou. Da dette var lykkedes dem, udsatte de for deres Elever en Præmie for den bedste Indskrift at sætte over Hoved-Indgangsporten. En Eleve, ved Navn *Dabo*, skrev: Arcum Dola dedit patribus, dedit alma sagittam Gallia, quis funem, quem meruere? Dabo.

Der siges, at det unge Menneske vandt Præmien, men Rygtet tilføjer, at han kort efter forsvandt.»

en af dem (1826, Nr. 21), der lød saaledes: »To Supplementer til Nyerups Forfatter-Lexikon: 1) Ved Navnet *Staal* er glemt et Skrift, der har den højst naragtige Titel: »Sædelære for Børn af *Staal*«. — Forfatteren vilde sandsynligviis ikke være sit Fornavn *Ditlef Flindt* bekjendt, da han vidste, at han, endskjønt i Besiddelse af Flint og af Staal, ikke var i Stand til at give en eneste Gnist Ild. — 2) Ved Navnet *P. A. Heiberg* er glemt et vigtigt Skrift under Titel: *Pulcherrima eademque novissima cantilena: Habitans in montibus. Eo ipso anno impressa. Solgt hos Mallings i Springgaden og dediceret til Frue Skoles Disciple.* — Disse to Anekdoter staae i nøje Forbindelse med hinanden; thi ved Hjælp af sin Broder og nogle andre Walckendorffianere fik Oversætteren den afdøde D. Fl. Staal til at troe, at han selv var Oversætter af Nordal Bruns Vise.« En Anmelder i Iverssens fyenske Avis, 1826, Nr. 85, troer »med Grund at turde formode en Forvexling af den endnu levende P. A. Heiberg med hans 1818 afgangne yngre Broder, Prof. Mag. og Ridder Ludvig Heiberg. Men da P. A. Heiberg er, som man seer, *Medarbejder i Bladet*, og *han* ikke er den Mand, som vil pryde sig med Nogens, end sige en død Broders, affaldne Fjedre, saa vil man vist kunne faae den paalideligste Oplysning derom af ham.« — Hertil bemærkede Aftenbladet i Nr. 26: »Denne Oplysning har han allerede givet, da hine Anekdoter netop ere meddeelte af *P. A. Heiberg selv*.«

Heiberg var nu en gammel Mand. Hans Søn, hvis Ankomst til Paris i 1819 han havde hilset som en af de gladeste Epoker, han havde oplevet i de sidste 20 Aar,¹⁾

¹⁾ Det bedste Vidnesbyrd herom er Heibergs egen Udtalelse i Efter-skriften til fjerde Bind af hans Skuespil, S. 304-5. »Jeg skriver disse Linier i en af de gladeste Epoker, jeg har oplevet i de sidste

havde i 1822 forladt ham¹⁾. Tabet af hans hele sammensparede Formue og andre Tilstød havde gjort ham

tyve Aar, efterat have igjen seet og omfavnet en inderlig elsket Søn. Jeg forlod ham, som Barn; han kommer til mig i sin modne Alder, beriget med nyttige Kundskaber, og besjelet af Lyst til at forøge dem. Jeg kan, destoværre! intet andet Arvegods efterlade ham, end mit Rygte; men det er mig vigtigt, at han ved egen Erfarenhed lærer, at dette er ubesmített, og at han ikke skal behøve at skamme sig ved det Navn, han bærer. Han vil allerede have seet, at, omendskjøndt min Omgangskreds er meget indskrænket, jeg dog, her i et fremmed Land, har erhvervet mig mange Venner, og at disse vise mig en Agtelse, der, endog blot med Hensyn til ham selv, ikke vil være uden Nytte for ham, under sit Ophold i et Land, hvor han saaledes er noget mindre fremmed. Men, uden at tale om den Fornøjelse, som hans Nærværelse forvolder mig, venter jeg mig ogsaa deraf en personlig Fordeel. Det var højest vigtigt for os begge, at vi lærte at kjende hinanden noget nærmere og nøjere. Vi ville snart lære at bedømme hinanden rigtigere, end det hidtil har været muligt i en saa lang Frastand, og under de utallige Hindringer, som deraf uundgåeligen opkomme. Naar han engang gaaer fra mig, for at ile hjem til sit Fødeland, som jeg ønsker, at han aldrig, uden den højeste Nød, vil forlade, og til sine øvrige Venner, hvis Agtelse han sikkert vil bestræbe sig for stedse at beholde, da overlader jeg mit Rygte i hans Hænder. For saa vidt, som jeg hidtil har lært at kjende ham, troer jeg at kunne gjøre det, i den fuldkomne Overbevisning, at han baade vil, og, uden at fornærme Sandheden, kan forsvare mig imod den Beskyldning af Ligegyldighed imod mit Fødeland og dets Indvaanere, som nu og da har været mig paadigtet af en eller anden, hvis Hensigt maaskee vel ikke har været at bagvadske mig, men snarere at lægge Skjul paa deres egen Ligegyldighed imod mig, eller vel endog blot at fortælle deres Landsmænd noget, som de maatte holde for besynderligt. — En Gang senere havde han den store Glæde igjen at samles med sin Søn, nemlig da denne med sin Hustru i Sommeren 1836 en kort Tid opholdt sig i Paris.

¹⁾ Charakteristisk er følgende Note (Erindr. S. 316), der refererer sig til denne Tid: »Da *Prinds Christian* først i Aaret 1822 var i Paris, havde jeg paalagt min Søn, som ogsaa paa den Tid opholdt sig der, ikke at nævne mit Navn for Prindsen, med mindre H. K. Højhed selv hændelsesviis skulde nævne det, hvilket muligt kunde blive Tilfældet, saasom min Søn flere Gange havde den

det nødvendigt at gjøre Laan, og for at opfylde dettes Betingelser maatte han underkaste sig store Opoffrelser. Hans Omgangskreds, der i en Række af Aar havde udstrakt sig til mange af Frankrigs og Europas navnkundigste Mænd¹⁾, var Tid efter anden, tildeels formedelst Dødsfald, betydelig indskrænket. Fra Aaret 1822 havde han trukket sig ud af alle Selskaber og fandt det endog fornødent at indskrænke sig til den Grad, at han nægtede sig de Næringsmidler, som Naturen ikke absolut fordrede. Herved paa-

Ære at spise hos ham og nød forresten megen Godhed af ham. Det lader til, at mit Navn ikke er blevet nævnet uden netop Dagen før Prindsens Afrejse fra Paris. Jeg fik da fra en af de Personer, der vare i hans Følge, et Brev, hvori det blev mig sagt, at alle de Danske havde foresat sig at møde Morgenen derefter hos Prindsen for at følge ham til Vogns og ønske ham en lykkelig Rejse. Man tilføjede, at H. K. Højhed med megen Fornøjelse vilde see mig ved samme Lejlighed, samt at Malte-Brun havde foresat sig at komme. Jeg svarede, at jeg meget gjerne skulde have gjort min Opvartning hos Prindsen, ifald man havde gjort mig en saadan Indbydelse nogle Dage tilforn, men at komme der for første Gang med alle de andre Danske just i det Øjeblik, da H. K. Højhed skulde stige i Vognen, vilde see ud, som om jeg kom for at bede om Tilgivelse, og at jeg ikke vidste mig skyldig i nogen Forbrydelse, at M. Brun handlede efter sine Grundsætninger og jeg efter mine, og at man følgelig maatte holde mig undskyldt. Saaledes fik jeg ikke den Ære at gjøre min Opvartning hos Prindsen, hvilket jeg med Fornøjelse vilde have gjort under andre Omstændigheder.*

At Heiberg med Varme hævdede Prinds Christian den Hæder, ham tilkom, kan sees af hans *Lettres d'un Norvégien de la vieille roche*, pag. 45.

¹⁾ Han har (i *Erindr. S. 35*) bemærket, at der er en stor Forskjel imellem de Personer, der straffes for deres Handlinger, og dem, der lide blot for Meningers Skyld; medens man undviger og skyer de første, blive de sidste i Almindelighed søgte, en Erfaring, han selv havde gjort allerede i sin Landflygtigheds første Dage. At navnkundige Revolutionsmænd særdeles maatte interessere ham, er naturligt, og vi finde, at han har været i større eller mindre Berørelse med en Mængde saadanne, ligefra Thomas Payne til de Potter.

drog han sig efterhaanden en Svækkelse i sin Constitution, som han først efter sex Aars Forløb fandt det nødvendigt at hæve, og som det ogsaa lykkedes ham at hæve ved en rigeligere Diæt, og han nød derpaa atter en ønskelig Legems-Sundhed. Derimod havde han nogen Grund til at forurolige sig over sit Syns tiltagende Svækkelse. Han havde efter sin Moder arvet et højre Øje, der selv i hans første Ungdom ikke var ham til synderlig Nytte. Det venstre Øje maatte da udelukkende i hans hele Levetid gjøre ham Tjeneste, og denne Anstrængelse havde svækket det saaledes, at han omsider aldeles ikke kunde taale at læse ved Lys.

»Man begriber altsaa letteligen«, skrev han, »at jeg ikke uden Føje gruer for de lange og mørke Vinterdage, da Kaffehuse ere om Aftenen min eneste Tilflugt for at forkorte Tiden, der, saasom jeg befinder mig ene i denne Verden, vilde hjemme hos mig selv snart dræbe mig ved Kjedsommelighed. Paa disse offentlige Steder seer man mig dog alligevel altid ene og aldrig at tale med noget Menneske. Men lykkeligviis kjeder jeg mig derfor ikke; thi dels har jeg, medens jeg stod i Statens Tjeneste, anseet det for en Klogskabsregel for mig som Udlænding, aldrig at indlade mig paa offentlige Steder i Conversation med Folk, som jeg ikke kjen-ter, saa at denne Slags Een-somhed, midt i en Folkevrimmel, ikke blot er blevet mig til Vane, men har endog en vis Art af Behagelighed for mig; dels er jeg ikke aldeles ledig, fordi jeg synes at være det, saasom jeg stedse griber en eller anden Tanke eller Materie, der først falder mig i Hovedet, for at dreje, undersøge og behandle den uden noget videre Resultat.« — — »Skulde jeg nu endog i mine sidste Dage blive saa ulykkelig at finde mit Syn saaledes svækket, at

jeg end ikke ved højlys Dag vil kunne læse eller skrive, saa vil jeg dog være tilfreds og finde mig i denne Skjæbne, naar jeg kuns kan beholde tilbage saa meget Syn, som der behøves til at vejlede mig et Par hundrede Skridt hver Aften, hjem til min Bolig.« — —

»Brugen af en Stok, især om Vinteren, vilde være mig til megen Nytte, og jeg forudseer, at den snart vil blive mig aldeles nødvendig; men en Samvittigheds-Skrupel har hidtil afholdt mig fra at gjøre Brug af dette Hjælpemiddel. Da jeg i mit sextende Aar forlod min Moders Huus for at gaae til Universitetet, tog hun det Løfte af mig, ikke at følge Datidens unge Menneskers Mode, der bestod i at gaae med Stok om Sommeren og med Muffe om Vinteren. Hidtil har jeg ærligen holdt dette Løfte, men Nødvendigheden sætter mig i Fare for engang snart at maatte bryde det. Da jeg engang fortalte en Ven denne Omstændighed og sagde ham derhos, at min ømme Samvittighed ikke tillod mig at bryde et saadant Løfte, gav han mig det jesuitiske Raad at gaae med Stok om Vinteren og med Muffe om Sommeren, hvorved jeg da aldeles ikke udsatte mig for noget Samvittighedsnag. Det er meget muligt at jeg, inden kort, vil følge den første Halvpart af dette Raad.« — —

»Vist nok vilde det blive et stort og haardt Savn for mig, om det skulde komme dertil, at jeg blev fuldkommen blind, saa at jeg, der i min hele Levetid har været vant til hver Dag at læse noget, skulde blive aldeles berøvet dette behagelige Tidsfordriv, og at jeg ikke engang kunde faae at vide, hvad der passerer i Verden, ved at læse en Avis eller et Dagblad. Et saadant Savn vilde blive saameget tungere for mig, som jeg ikke har noget levende

Væsen omkring mig, der ved Læsning kunde forkorte mig Tiden» — —

Flere af Heibergs Venner havde anmodet ham om og opmuntret ham til at skrive sine Memoirer. Da han af ovenanførte Aarsager begyndte at finde Tiden lang og savnede Sysselsættelse, besluttede han at følge sine Venners Opfordringer og efter Hukommelsen at nedskrive sit Levnet. Først udgav han:

Tre Aar i Bergen. Autobiografisk Episode. Drammen 1829, 68 S. 8.

Dette Skrift er, som han selv tilstaaer, i sig selv højst ubetydeligt, og dets Gjennemlæsning kan i det Højeste have glædet dem, der i unge Dage vare hans Venner, dem, hvis Forældre vare hans Velyndere og Velgjørere, samt hans mange Beslægtede i Bergens Stift. Men det indeholder en for hans Liv vigtig Begivenhed; han fandt det nødvendigt at lade det udgaae, medens han endnu levede, for at et Par Omstændigheder ved hiin Begivenhed ikke skulde blive forklarede paa en for ham ufordeelagtig Maade, naar han ikke længer var til. Denne Begivenhed er her kun kortelig omtalt (see foran S. 114), men vi have udeladt den paagjældende Kjøbmands Navn, som af Heiberg kun betegnedes med et: R. V. K.

Han opnaaede ogsaa fuldkommen sin Hensigt; hiin Kjøbmands Søn, Agent W. Krohn i Bergen, indrykkede i Norske Rigstidende, 1829, Tillæg til Nr. 62, et Document, hvorved han troede at forsvare sin afdøde Faders Rygte og kaste en Skygge paa Heibergs Charakter. Nu annoncerede denne, i samme Rigstidende Nr. 73, et Forsvarsskrift, idet han yttrede, at han meget vel kjendte Tilværelsen af dette Document, hvorefter han aldrig havde faaet en Afskrift, og at det var ham højst vigtigt, at dette stø-

vede Document ikke skulde blive fremdraget for Lyset efter hans Død ved Fjendehaand for at sætte paa hans Charakter »en Plet af Nederdrægtighed, ja maaskee endog af Forbrydelse, som intet dalevende Menneske skulde være i Stand til at aflvætte«.

Han lod derpaa trykke:

Fornødne Oplysninger i Anledning af et Dokument, som Hr. Agent W. Krohn i Bergen har ladet indrykke i den norske Rigestidende Nr. 61 for dette Aar.¹⁾ Christiania 1829, 14 S. 8.

Det ommeldte Document var en Erklæring, underskrevet af Heiberg d. 23de Octbr. 1784, og Oplysningerne gaae ud paa at forklare, hvorledes og under hvilke Omstændigheder han blev foranlediget til at underskrive en, som det deri hedder, »frivillig og utvungen«, men, som det allerede af den usle Stil og Orthographie er at see, ikke af Heiberg forfattet Æreserklæring til sin fordums Principal.

Efter saaledes at have opklaret en Epoche af sit Liv, hvorover der hidtil havde hvilet meget Mørke, gav Heiberg sig til at fremstille sin Vandel i Frankrig. Thi hvad der var vederfaret ham, som kunde have interesseret Publicum, eller hvad han havde foretaget sig i de 15 Aar fra den Dag, han forlod Norge, indtil den Dag, Danmark udstødte ham af sit Skjød, laa, meente han, aabenlyst for Publicums Øjne, saavel i hans egne som i Andres, baade Venners og Uvenners Skrifter. Saaledes udkom Heibergs sidste Værk, der har været en Hovedkilde for nærværende Beretning:

Erindringer af min politiske, selskabelige og literære Vandel i Frankrig. Rhapsodie af P. A. Heiberg. Christiania, 1830, X. og 408 S. st. 8.

¹⁾ Ovenanførte Nr. 62 er det rigtige.

Saasom han aldrig havde holdt nogen Dagbog, skrev han den hele Bog ud af Hukommelsen, og saa fuldt stolede den 71 Aar gamle Mand paa sin Hukommelses Sikkerhed, at han vel indrømmede, at der i hans Bog kunde findes nogle »skjönt saare faa og ubetydelige chronologiske Urigtigheder; men at han, hvad de af ham fortalte Facta, Tildragelser og Anekdoter angaaer, torde paa sin Ære forsikre Læseren, at man ikke skulde være i Stand til at finde et eneste Ord, der ikke var overensstemmende med den strængeste Sandhed.« Vi have dog ovenfor (see S. 199) seet et Exempel paa, at denne ellers saa tro Hukommelse har svigtet ham, og at den Selvtillid, hvormed han stolede paa den, har tildraget ham befojet Dadel.

Vist nok havde det været at ønske, at de, der, da Erindringerne udkom, fandt, at Heibergs Fortælling vrimlede af aabenbare Urigtigheder, ikke af Medynk med »den blinde, nedbøjede, forladte, paa Sjæl og Legem affældige Olding«¹⁾ havde ladet sig afholde fra at vise ham hans Fejl, saa meget mere som han selv gjentagne Gange havde opfordret dertil, erklæret sig villig til at rette sine Meninger, naar han overbevistes om deres Urigtighed, og lovet Vedkommende al den Satisfaction, de med Billighed kunde forlange. Mod den Mand, der havde gjort det til sit Livs Opgave at *søge* Sandheden og ærligt at *udtale* den, der paa saa mærkelig en Maade var bleven en Martyr for det han *ansaae* for Sandhed og Ret, var dette endog en Pligt.

»Hvorlænge jeg endnu skal vandre om i min Landflygtigheds-Stand (saaledes slutter Heiberg sine Erindringer), det staaer skrevet i Skjæbnens Bog, som det ikke er tilladt nogen Dødeligs Haand at aabne. Jeg ønsker hverken

¹⁾ See Berlingske Tidende 1841, Nr. 142.

at forkorte eller forlænge den bestemte Tid, om endog dette var muligt. Har jeg ikke været iblandt de Lykkeliges Tal paa Jorden, saa kan jeg heller ikke regne mig blandt de Ulykkelige. Overalt er Begrebet om Lykke og Ulykke i denne Verden højest relative. Mange føle Savn og kalde sig ulykkelige, selv midt i Velstand og Overflødighed; Andre derimod troe sig ikke ulykkelige, det er at sige: lykkelige, selv under Modgang og Mangel, naar disse kun ikke ere altfor haarde og trykkende. Dette har været min Lod i Verden; jeg har ofte kjendt Modgang, ikke sjælden Mangel, vist nok ikke paa Livets første Fornødenheder, men paa saadanne Behageligheder, der i Betragtning af den Stilling, hvori jeg bestandig har staaet, vare blevne mig paa en vis Maade til virkelige Nødvendigheder. Jeg har vidst at finde mig i min Skjæbne med al mulig Taalmodighed. Jeg har været udsat for Forfølgelser; jeg paa-staaer ikke, at disse have været aldeles ufortjente; men det kan jeg sige uden at fornærme Sandheden, at mine Avindsmænd have drevet deres Fjendskab imod mig langt ud over de Grændser, som Retfærdigheden afpæler, og som deres egen Samvittighed har kunnet billige. Og dog er det mig umuligt at bære Nag til disse mine Forfølgere, naar jeg betænker, at de uden deres Vidende og sikkert imod deres Villie ere blevne mine Velgjørere; thi i hvor ubetydelig end min Lykke har været i et fremmed Land, vilde den dog have blevet meget ubetydeligere i mit Fødeland. Jeg veed ikke, om der iblandt de Levendes Tal gives noget eneste Menneske, der endnu er min Fjende; men om saa er, vil hans Fjendskab snarere smigre end bedrøve mig og være mig aldeles ligegyldig, saasom jeg er paa det fuldkomneste overbevist om, at det i hans Hjerte er ham umuligt at ringeagte mig.^a —

Den Alder, hvortil Heiberg var kommen, da han skrev Ovenstaaende, lod ham, som han meente, med Vished forudsee, at hans Opløsnings Time ikke kunde være langt borte. Men Oldingens lange Landflygtigheds Tid var endnu ikke udrundet; den Frygt, han længe havde havt for at miste Synet, gik i Opfyldelse, og han tilbragte mørke og eensomme Dage, der kun sjælden og stedse sjældnere oplivedes af et Besøg, som en rejsende Dansk eller Norsk aflagde hos ham. En af disse hans gamle Landsmænd (Professor, Dr. Otto) har 11 Aar senere i »Dagen« 1844 Nr. 221 meddeelt følgende Erindringer om et Besøg hos Heiberg i hans sidste Levedage.

»Jeg havde for 20 Aar siden forladt Heiberg, endnu i fuld Kraft, baade hvad Legemet og Aanden angaaer. Jeg glædede mig til atter at see ham, uagtet jeg vel vidste, at han i Mellemtiden var bleven gammel og svag og havde været saa ulykkelig at miste sit Syn. Man sagde mig, at han boede i Hôtel de Rouen i Rue croix des petits champs. Der fandt jeg ham ogsaa. Man viste mig op til et enkelt Værelse i 3die Etage, og det første, som mit Øje faldt paa ved Indtrædelsen, var en Mand med nedbøjet Hoved, siddende lige for en stærkt flammende Kamin. Det var P. A. Heiberg, men desværre ikke den Heiberg, hvis kraftige Ord jeg engang med saa spændt Opmærksomhed havde lyttet til — ikke den, hvis ildfulde Blik, naar hans Læber udtalte hans inderste Overbeviisning i Menneskelivets vigtigste Anliggender, havde imponeret og henrevet mig. Ansigtet forekom mig ikke det mindste ældre end for 20 Aar siden; det var det samme, som det da havde været, naar ingen varm Tanke, ingen lidenskabelig Følelse satte dets Muskler i Bevægelse; men disses veltalende Spil var nu forbi; Alderens Sløvhed og Slaphed prægede sig i dem,

og Intet syntes nu istand til at vække dem af den Dvale, hvori de uden Tvivl alt længe havde været sjunkne. Et svagt, bittert, kun Vemod og ingen Sympathi vækkende Smil var den eneste Forandring, jeg i de to Timer, jeg var hos ham, nu og da opdagede i dette, engang Tænkning og Lidenskab, nu Mangel paa al Følelse røbende Ansigt. Øjnene vare aabnede, men ikke modtagelige for det ringeste Lys, og den Flamme, der engang luede ud af dem, var aldeles udslukket. Derimod var hans Hørelse endnu særdeles skarp. Det var egentligen dog kun i hans Stilling, i den krumme Ryg, i det bøjede Hoved, man øjnede Aarenes Vægt, men under Samtalen med ham sporede man den ogsaa i hans langsomme Talen, i den Vanskelighed, hvormed han søgte og fandt Ordene for at udtrykke sig. Jeg antog, at dette maaskee kom af, at han i den senere Tid kun sjælden havde talt Dønsk; men han fortalte mig selv, at han ogsaa kun vanskeligen kunde finde Ordene i det franske Sprog, og »min Hukommelse«, tilføjede han, »er næsten aldeles borte. Jeg erindrer vel, hvad der for længe siden har tildraget sig, men ikke hvad der nyligen er skeet.« Da jeg nævnte mig for ham, erindrede han mig, gav mig sin Haand og sagde med et Tryk: »Tak for at De vil besøge mig! Der har i de sidste Aar næsten ikke en eneste Landsmand været hos mig! Kun Capitain Tscherning besøgte mig for et Par Dage siden.« Han klagede ikke over legemlige Smerter, men over den højeste Grad af Mathed, der kun tillod ham ved hans Opvarterskes Hjælp at gaae om Morgenens fra Sengen til Stolen lige over for Kaminen, hvor han da sad den hele Dag for at holde sig varm og nød sine forskellige tarvelige Maaltider, for atter derfra at begive sig til sin Seng. Han var ikke destomindre fuldt paaklædt.

Paa denne Maade havde han tilbragt sine sidste Aar. Ingen besøgte ham, Ingen hørte han omkring sig, uden en gammel Kone, der hjalp ham op af og i Sengen og tillavede hans Kaffe, Frokost og Middagsmad. Jeg spurgte ham, om det ikke morede ham at høre noget oplæst? »Jo!« svarede han, »det kunde jo rigtignok fordrive mig Tiden noget, men jeg har ikke Raad til at lønne Nogen, der kan læse for mig; selv Aviserne kan jeg derfor ikke blive bekendt med; min gamle Opvarterske læser vel nu og da højt for mig af et af de franske Blade; men hun har den hele Dag nok at gjøre med mit Værelse og Huusholdningen.« Man maa imidlertid ikke troe, at han følte sig ulykkelig i sin Stilling. Tværtimod! »Jeg føler mig meget tilfreds«, yttrede han, »thi Alle her i Huset ere meget gode imod mig og vise mig al Opmærksomhed; min Rolle er udspillet her i Verden, og jeg sidder jo egentligen kun her og venter paa min Død.« — Jeg maatte fortælle ham om alle de nyere Begivenheder og Forhold herhjemme, men uagtet han syntes at lytte med Opmærksomhed, yttrede han dog ingen synderlig Interesse derfor; jeg saa kun een gang derved Munden trække sig sammen til et af de ovennævnte bittre Smil. Jeg veed overhovedet ikke at anføre et stærkere Beviis paa hans Apathi og Ligegyldighed for Alt, end den Kulde, hvormed han talte om sin Søns og Svigerdatters Besøg for nogle Aar tilbage (1836), og den Følesløshed, hvormed han hørte min Beundring yttres for den Ene som Digter og for den Anden som Skuespillerinde. »Ja, saa hører jeg«, var hans hele Svar. Jeg slog naturligviis under Samtalen paa alle de Streng, der endnu kunde antages at være mest spændte i hans Sjæl; men jeg fandt dem saa godt som alle enten aldeles sprungne eller saa slappe, at de kun gave Spor af

Tone fra sg. Kun *saameget* overtydede jeg mig om, at han i sine politiske Anskuelser var uforanderlig den samme, som da han blev forskudt af sit Fædreland, som, da jeg for 20 Aar siden havde lært ham personligen at kjende, og at den Overbeviisning, hvorfor han nu maatte undvære Hjemstavn, Venner og Frænder, ogsaa vilde følge med ham i Graven! — — Tre Maaneder efter var jeg atter hos ham for at sige ham Farvel. Han sad paa det samme Sted. Jeg lagde dengang ikke Mærke til, men det forekommer mig nu, at han var endnu sløvere og mattere, end da jeg første Gang havde besøgt ham. Ingen af de mange andre Landsmænd i Paris havde siden seet til ham, uagtet jeg havde fortalt dem om ham og opfordret dem dertil. Jeg bebrejder dem det ikke; der er saameget Andet i Frankrigs Hovedstad, der tiltrækker og fængsler Opmærksomheden, og Ingen af dem var gammel nok til at kjende hans Livs Historie og til at føle Interesse for, Sympathi med den blinde Olding. Nu fortryde de uden Tvivl, at de ikke skjenkede en Landsmand det sidste simple Beviis paa en Agtelse, som tilkommer Enhver, der ved Landflygtighed har maattet bøde for, hvad han ansaae for Sandhed og Ret, og hvormed de i ethvert Tilfælde, om end kun svagt, for et Øjeblik vilde have opklaret en aldeles glædesløs Tilværelse. *Mig* fryder Tanken om sandsynligviis at have været den sidste Landsmand, han talte med. »Farvel!» sagde han ved Afskeden; »hils min Søn! Naar De igjen kommer til Paris, finder De mig ikke mere.« Fjorten Dage efter erfoer jeg, han var død. Hvo fulgte ham til hans Hvilested? Hvo freder om hans Grav i det fremmede Land? —

Heiberg hensov, ved en rolig og smerteløs Død, d. 30. April 1841. Heibergs Død vakte Deeltagelse i hans Føde-

land. I Bladet »Fædrelandet« gav C. Ploug en med Varme skrevet kort Udsigt over hans Liv og Skjæbne. I Odense gaves paa Theatret en dramatisk Mindefest for ham, og fra Norge lød A. Munchs Digterharpe over hans Grav:

En dunkel Aften de drev ham af Lande,
Med Kains Mærke paa Bryst og Pande,
I Landflygtigheds daglige Død.
De afskar hans Hjemlivs tusinde Traade,
De rev fra hans higende Læbe baade
Hans Modersmaals Drik og hans Brød.

Hvad havde han gjort? — Var Staten truet?
Havde Oprørets Fakkellod blodig luet
I hans Haand over Fædrenejord?
O nei! Sligt havde de kunnet taale —
Men ikke af Dagen den første Straale,
Men ikke det fri, det mandige Ord.

De tænkte med ham og hans skarpe Tale
At lukke ude fra Danmarks Dale
Tidsaandens voxende Krav.
De Daarer! de saae, de vidste ikke,
At just fra Exilet han kunde skikke
De mægtigste Ord over Hav.

Thi han kuedes ikke. Med oprejst Hoved
Gik han til Frihedens Arne, og voved
At gribe et Fæste derved.
Derfra saae han Verdner komme og ile,
Derfra lod han Blikket forskende hvile
Paa Hjemmets blaalige Bred.

Og han havde engang den Glæde, at kjende
Frihedens Bavn sig klar at tænde
Paa hans andet Fædrelands Fjeld.
Da haabed han sagte: den Glands vil stige
Fra Norge ned til mit danske Rige,
Til mit Hads og mit Kjærligheds Væld.

Ak! han blev gammel og blind derover —
Men aldrig fra danske Sunde og Vover
Vandt Duen med Olieblad frem. — —

Han blev jordet paa Montmartres Kirkegaard, og et Gravmæle blev der rejst ham af hans Søn, J. L. Heiberg, som derom i Fædrelandet for 26. Febr. 1842 meddelte Følgende:

»Den journalistiske Presse har tilkjendegivet saa megen Deeltagelse ved Efterretningen om min Faders Død, at det forekommer mig, at jeg, som den Afdødes Søn, har en Gjæld at afbetale baade til den og til det Publicum, hvis Organ den har været, idet jeg nemlig anseer det for min Pligt at meddele Efterretning om det Sted, hvor hans sidste Levninger hvile, og om Beskaffenheden af det simple Gravmæle, hvis Bestemmelse kun er at gjøre Stedet kjendeligt for Venner og Landsmænd, som enten opholde sig stadigt i Paris, eller komme dertil som Rejsende. Foruden den angivne indirecte Opfordring til en saadan Meddelelse, har jeg endnu en direct, nemlig i en i Bladet »Dagen« for forrige Aar under Titel af »Rejse-Erindringer« indrykket Notice om min Fader, der slutter med de tvende Spørgsmaal: Hvo fulgte ham til hans Hvilested? Hvo freder om hans Grav i det fremmede Land?

»Da Begravelsen naturligviis ikke kunde opsættes, indtil mine Ordres vare indhentedes, saa blev Liget, som kun Husets Vært ledsagede, foreløbigen nedsænket paa et interimistisk Sted paa Montmartres Kirkegaard (cimetière du nord), til hvilken den Afdøde henhørte som Beboer af det 4de Arrondissement af Paris. Jeg gav nu Ordre til at kjøbe et Gravsted paa samme Kirkegaard, og d. 31. Juli f. A. blev Liget gravet op af den provisoriske Jord og under den lutherske Sognepræsts Assistance overantvordet den

nye Grav. Denne er beliggende ved den nordvestlige Grændse af Kirkegaarden, nemlig Pièce St. Nicolas, 1ère ligne, Nr. 59. Den er omringet med et Stakit af sortmalet Egetræ, indenfor hvilket der er plantet fire Cypres-træer, eet i hvert Hjørne, samt et Acaciatræ paa det Sted, hvor Hovedet hviler. Ved Graven staaer et Monument, 5 à 6 Fod højt, bestaaende af en paa et Fundament oprejst flad Steen, hvis tvende Sideflader have Indskrifter, den ene paa Fransk, den anden paa Dansk. Paa den ene Flade staaer:

Pierre-André Heiberg,
né en Danemark,
domicilié en France depuis 1803,
Chef de bureau des relations
extérieures sous l'empire,
en retraite depuis 1817,
mort à Paris le 30 avril 1841,
à l'âge de 83 ans,
laissant dans sa patrie
son fils unique
qui lui a élevé ce monument.

Paa den anden Flade:

Danske eller norske Vandrere
som besøger dette fremmede Sted,
dvæl et Øieblik
ved din Landsmands Grav.
Her hviler

Peter Andreas Heiberg
født i Vordingborg den 16de November 1758,
død i Paris den 30te April 1841.
Hans Skjæbne er dig bekjendt.

Materialierne til denne Afhandling bleve vistnok samlede af min 1849 afdøde Broder i Aarene 1840—41. Jeg slutter dette af, at det er mig bekjendt, at Pastor I. L. Rohmanns »Udsigt over Trykkefrihedens Historie i Danmark, fra Bogtrykkerkunstens Opfindelse indtil Kong Frederik den Fjerdes Død 1730«, gav Anledning til, at man ønskede en Fortsættelse til Nutiden, og at min Broder, der dengang levede her i Kjøbenhavn og plejede megen Omgang med nuværende Professor Olsen i Viborg, som paa den Tid var Redacteur af »Dansk Folkeblad«, af denne opfordredes til at forsøge paa at levere en saadan til Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, hvilket han ogsaa lovede.

Den utrættelige og ivrige Sogen og Omhue, som den Afdøde stedse iagttog ved sine Arbejder, bragte ham imidlertid snart til Erkjendelsen af det Vanskelige i at udføre et saadant Arbejde, og jeg antager derfor, at han paa Grund heraf opgav samme og indskrænkede sig til at ordne sine Materialier om P. A. Heiberg, som vel tilbageholdtes af ham, fordi andre Arbejder forhindrede ham i at lægge den sidste Haand derpaa.

Kjøbenhavn i December 1860.

E. L. Th.
